

גליון
באר
הכרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

פסח

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
ובן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימייל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש

באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש

דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית

Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית

Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית

Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית

Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית

Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון **ארה"ב:**
Mechon Beer Emunah
1660 45th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
כל הזכויות שמורות להמכון © 2023

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת צו - פסח - שש"פ

- ב לא תאפה חמץ - ה'חמיצות' מורה על המחשבה כי הפרנסה היא מעשי ידי אדם.....
- ד במקום אשר תשחט החטאת - מעלת בעלי תשובה.....
- ה שאור שבעיסה - ביעור יצר הרע מן הלב ועשיית גדרים וסייגים.....
- יא לטהר עצמו קודם הרגל - טהרת הגוף והנפש כהכנה לזכות לקדושת הרגל.....
- טו הפסח נאכל בחבורה - להטיב לאחרים, והזהירות מלצערם.....
- יז שבת הגדול - טעמים לקריאת שם זה.....
- יח ובערתם הרע - רמזי בדיקת וביעור חמץ והתעוררות הרחמים והרצון.....
- כ ישלים שנתו - מכתבו של הגר"ש מאוסטרופולי.....

פסח

- כא ואמונתך בלילות - גילוי והשרשת אור האמונה בחג הפסח ובעיקר בליל הסדר.....
- כג לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים - אחד אלוקינו בשמים ובארץ.....
- כו על מצות ומרורים - גם ה'מרור' הוא לטובה.....
- כט רוב ניסים הפלאת בלילה - בכל שנה ושנה נשפע שפע רב בליל זה.....
- לב ונצחק אל ה' - הזמן גרמא ומסוגל לקבלת התפילות לפעול בו כל מיני ישועות.....
- לו כבני חורין - בשמחה וטוב לבב בכל מצב שהוא.....
- לז לילה כיום יאיר - גודל הקדושה הבאה עלינו בלילה הזה.....
- מא בצאתי ממצרים - אף הפחות שבפחותים מתעלה בלילה הזה עד רום המעלות.....
- מג הבן שואל - עת רצון למלא משאלותיו וביותר לזש"ק ופתיחת הלב בתורה.....
- מד ולקחתי אתכם לי לעם - ההתקרבות שבין הבורא לבני ישראל בלילה זה.....
- מה למען תספר - סגולת סיפור יציאת מצרים.....
- מז תאכלו מצות - מעלת המצווה.....
- מח מצות תאכל - סגולת המצווה.....
- נ על מרורים יאכלוהו - מתיקות המרור.....

שביעי של פסח

- נא ויאמינו בה' - סגולת היום לבוא לידי אמונה בהקב"ה.....
- נב ויושע ה' ביום ההוא - זמן מסוגל לישועות.....
- נג ביום השביעי מקרא קודש - קדושת היום.....

פרשת צו - פסח - שש"פ

ובך כתב הרה"ק הדברי ישראל' זי"ע (כללי דאורייתא) לבאר הא דאיתא במשנה (פסחים פ"ג מ"ד) לגבי סדר עשיית ואפיית המצות 'זה הכלל תפח תלשוש בצונן', ולכאורה קשה איזה 'כלל' נאמר כאן, והרי היה יכול לנקוט 'תפח תלשוש בצונן', ואילו משמעות הלשון 'כלל' מורה שיש ללמוד ממנו גם לעניינים אחרים שלא נאמרו במשנה, וצריך לבאר כלפי מה הדברים אמורים, אלא שאכן חז"ל באו לרמוז כאן על 'חמץ' אחר, והוא 'חמיצות' ודוחק הפרנסה (כמשקה ש'חמיץ' ומתקלקל), שבשם שחמימות הבצק מביאו לידי חימוץ, כך ה'חמימות' בעסק הפרנסה - כלומר שהוא 'משוקע' במשא ומתן בחשק גדול וברדיפה אחרי הממון בהשתדלות יתירה מביא לידי 'חמץ' - החקות² וקושי ל"ע, על כך שנו חכמים בלשון המשנה זה הכלל תפח תלשוש בצונן, שאם רואה אדם שפרנסתו מחמצת ומתקלקלת אזי

לא תאפה חמץ - ה'חמיצות' מורה על המחשבה כי הפרנסה היא מעשי ידי אדם

בפרשתן (ו י), 'לא תאפה חמץ', וכן כתיב בפרשת ויקרא (ב יא) 'כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אישה לה', וכתב הנצי"ב בהעמק דבר (ויקרא ב יא) לבאר טעם איסור הקרבת 'חמץ' וכל שאור בבית המקדש, כי השאור נעשה כהוספה על הבריאה - ע"י מעשי בני אדם, וז"ל, (ומכיוון) ששאור הוא אמצעי להוסיף על הבריאה מהבורא ית' על ידי תחבולות בני אדם, משום הכי הזהיר עליו הכתוב בבית המקדש. ללמדנו, דכל המתקרב יותר לה' ראוי למעט יותר בתחבולות אנוש. ועיי' מה שכתבתי (שמות יג ג) דמשום הכי הזהיר הכתוב על החמץ בפסח משום שאז זמן השרשת אמונה בלב ישראל³, אכן במקום הקרבה לפני ה' אזהרה תמידית היא. עכ"ל.

א. כיו"ב אמרו לבאר בחיוב ההסיבה על צד שמאל בליל הסדר זכר לחרות, וכי ישיבה כזאת תיקרא 'חירות' - כשא"א לו לישיב כדרכו אצל השולחן, והוא נשען על צד שמאל ונשפך יינו מימינו ומשמאלו... אלא דבלילה זו עסוקים אנו בהשרשת האמונה, ומיסודי האמונה הנוגעים למעשה הוא בענין הפרנסה - שידע שלא מלאכתו מביאה לו הפרנסה אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, וממילא יבין שאי אפשר לבריה בעולם להפסידו ולחסר ממנו ומזונו, לזה באו לומר אל תשב זקוף כמי שבא לעשות מלאכה, אדרבה השאר נא על מקומך, שעון על מיסתך, ותראה שמאכלך יבוא עד לפיך אפילו כשאתה 'על צד שמאל'...

ב. משל ממצאות הדברים בכיצה (בלאטע) טובענית, שמדרך הטבע הבוץ רך עד מאד, וכל אשר יפול לתוכה ישקע ויטבע בה ל"ע. מה יעשה האדם המוצא עצמו עומד בתוככי בוץ כזה - לא יניע אבר ולא יזוז ממקומו אלא יעמוד על עמדו מבלי עשות מאומה, ואז עדיין יהא ביד העומדים מבחוץ לבוץ להצילו, אבל אם ינסה בידי וברגליו 'להציל' עצמו, יפול ויטבע בבוץ יותר ויותר. כיו"ב לגבי עסק הפרנסה - בוץ גדול וקשה הוא, ורק אם יעמוד על עמדו מבלי לעשות פעולות מיותרות יהא שייך להצילו... אבל אם יעשה פעולות מיותרות הריהו בחזקת סכנה ל"ע... מעין זאת אמרו לבאר כי מחוקי הטבע - הנכנס לתוככי ים הגדול, אם יפעל בידי וברגליו (כשאינו יודע את מלאכת השחיה ולא למד לשוט במים) מיד ישקע כל גופו בעמקי הים. משא"כ כשיפול ה'מת' למים יצוף ויעלה מעל פני המים. והיינו, שדייקא תנועות ידיו ורגליו של האדם הנלחם עם גלי הים גורמים לו לשקוע יותר ויותר. על כן, המת המוטל במים כאבן שאין לה הופכין ואינו עושה תנועות משונות בידי וברגליו, אינו שוקע אלא צף ועולה. והנמשל מובן, המשתדל לפרנסתו רק כפי הצורך כאותו ה'מת' שאינו יכול להניע אבר אחד מעצמו, הרי זה יצוף ממעל המים (מי העולם), אבל אם יתעקש לעשות פעולות שונות יותר מכדי צורכו מסוכן הוא ליפול למצולות ים.

ג. ידוע להקשות בסדר 'חד גדיא', כי לכאורה ה'שונרא' נהג שלא כהוגן בכך שאכל את הגדי על לא עוול בכפו, וממילא נמצא שה'כלבא' היה צדיק בדרכיו על שאכל את השונרא, וכן על זה הדרך עד שעולה שמלאך המות נהג כשורה, וא"כ מדוע 'אתא הקב"ה ושחט למלאך המות'...

באר הפרשה - פרשת צו - פסח - שש"פ

ג
תלמוד בצונן - יעסוק בה בקרירות מבלי להיות כשהוא מאמין ויודע שאין ההשתדלות מביאה את משוקע כל כולו, אלא יעשה השתדלותו מתוך שהוא הפרנסה אלא עושה כן רק בגזירת מלך, ואז יהיה סומך ובוטח בהא-ל הטוב המכין מזון לכל בריותיו, נושע בהרחבה.

ושמעתי מ'חכם אחד', שאותו 'אבא' חשב בלבו שהוא בכחו ועוצם ידו' זה שקנה את ה'חד גדיא' בתרי זוזי שלו, שיגע וטרח להשיגם, לכן סיבבו מן השמים ש'אתא שונרא ואכלה לגדיא'... אך אם היה מרגיש מתחילה שהכל בא לו מן השמים כי בידו לגדל ולחזק לכל והעושר והכבוד מלפניו וה' מוריש ומעשיר, היה נשאר עם הגדי ברשותו עד היום הזה... ולפי זה כל החשבון עולה היטב, השונרא נהג כהוגן ואילו הכלבא לא צדק במעשיו, וממילא לא היה למלאך המות לשחוט את השוחט, על כן בדין הוא שהקב"ה ישחטנו...

ד. הגדרה נפלאה שמעתי בשם הגאון הצדיק הנודע רבי צבי מאיר זילבערבערג שליט"א, דלכאורה צ"ב, שהרי ה'השתדלות' מצוה היא, היאך שייך לעשותה בקרירות, בשעה שידענו מפי ספרים וסופרים שקיום המצוות צריך להיעשות באש קודש, אלא הביאור הוא שכך היא צורתה של המצווה לעשות את ההשתדלות בקרירות - כמו שהתפילין מרובעות ושחורות, אורך הלולב ד' טפחים, את המזוזה קובעים בימין, כך את ההשתדלות עושים בקרירות, וממילא יש להיות פייערדיג (לגשת באש להבה) לעשות ההשתדלות בקרירות.

ה. ויתבאר ביותר בדרך משל על דרך הנהוג לערוך 'שפיל' (הצגה), פעמים שיש באותו שפיל 'מושקה' - אברך המתחזה כמושקה מהעיירה, והנה עיקר עיסוקו של מושקה, שהוא שוכר קרעטשמע (אכסניא ובית מרוח) מה'פריץ'... ובוודאי 'בשעת מעשה' מתנהג האברך כאותו 'מושקה' בכל פרטיה ודקדוקיה, בכל כוחו ונפשו, אבל, הגע בעצמך, אילו יגש אחד מהמשתתפים וישאל את 'מושקה' בתמימות מתי פותחים הקרעטשמע... יענה לו מושקה, וכי אכן נראה לך כי מושקה אנכי, לא מושקה ולא בן מושקה, בעוד שעתיים נגמר ה'שפיל' והנני שב לאיתי - להיות אברך מן השורה כמוני כמוך. ואף שבאותה שעה הוא עושה את תפקידו נאמנה בכל הרמ"ח והשס"ה, אך בד בבד הנו יודע היטב שאין זה אלא שפיל... כיו"ב היא חובת ההשתדלות לפרנסה ולשאר צרכי העולם, כי הגם שעל האדם לעשות השתדלות באמת מבלי לזלזל ולהשתמט - כאילו אכן הפרנסה תלויה בהשתדלות זו, אך בד בבד יכיר וידע בבירור שאין זה אלא 'שפיל'... הכל כבר נקבע ונקצב ממעל, אלא שרצונו ית' שנשחק ב'שפיל'... כי כך עלה ברצונו הפשוט.

ו. מעשה באיש חסיד שהשתדל רבות עבור פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, ולא הצליח מאומה מלבד העברת זמן לריק... בצר לו נכנס אל הרה"ק מסקולען זי"ע, וביכה את מצבו המר, רבי קדוש, מה יעלה בסופי, כל השתדלות והשתדלות שעשיתי וניסיתי הראה לי הקב"ה כי לא בזה חפצו, ומנעני ה' מפרנסה, ע"כ אמרתי לנפשי, לא עוד, דיי במה שעשיתי וניסיתי עד הלום, מהיום והלאה, לא 'אשתדל' ולא אגע בענייני פרנסה אפילו באצבע קטנה, אם הקב"ה רוצה יפרנסני, ואם לא... אמר לו הרבי בנועם שיחו, אכן, דייקא עתה הגיע זמנך ל'השתדל' לפרנסה, אחרי שהינך כבר מכיר כי הכל בידי שמים, וכל פרנסתך תלויה אך ורק בידי ה' הזן ומפרנס מקרני ראמים וביצי כינים, ולא נשאר בידך אלא להשתדל כציווי הבורא, על כן קיים את חובתך, ותראה ברכה במשלח ידך.

וביתר עומק, נראה הכוונה, כי כל עוד שלא הכיר שהפרנסה בידי שמים, והיה נראה לו כי היא תלויה במעשי ידיו, לא נחשבו מעשי ידיו כ'השתדלות', אלא כעשיית והמצאת הפרנסה, ורק בזו השעה, כשבא להכרה גמורה כזאת, ש'אין הדבר תלוי בו' כלל, ורק 'השתדלות' היא הנעשית על ידו, אכן ראוי לו לעשותה, ויקויים בו מאמר הקרא (דברים טו יח) 'וברכתיך בכל אשר תעשה'.

וכה היה מעשה אצל האדמו"ר רבי משה מקאפיטשניץ זי"ע בנו של האדמו"ר רבי אברהם יהושע העשיל זי"ע שבשנות קדם היה עוסק לצורך פרנסתו במסחר היהלומים (ב'בורסת' היהלומים שבמנהטן), והנה אירע פעם שבמשך כמה שבועות רצופות לא הרוויח אפילו פרוטה אחת, בצר לו 'הזכיר' עצמו לפני אביו הגדול, וכה אמר, 'איך מאך גארנישט' (בלשון בני"א הכוונה שאינו 'מרוויח' כלום), ומה יעלה בגורל אנשי ביתי, אין לחם לאכול ולא בגד ללבוש, נענה לו אביו הגדול, אכן זאת עליך לחזור ולהשריש היטב בעצמך אז זו מאכסט טאקע גארנישט - שבאמת אינך עושה מאומה, כי הכל בדבר שמים נעשה, ורק תלוי בידי קוב"ה, הוא מכריז אם ירוויח האדם או לאו, מבלי כל עניין ושייכות למציאות העניינים אם האדם עבד והתייגע או לא... והנה, עברו עוד כמה שבועות, ועדיין לא רמה קרנו, עדיין לא הצליח במסחרו ולא הרוויח מאומה, באותו הזמן, הגיע אחד מימי שישי, וכבר הגיע זמנו לפנות עצמו

המספיק לו כל צרכיו (עיי"ש באריכות), ולזה ציווה הקב"ה כמו מחוקי הפסח ודיניו שבאו לתכלית אחת - להורות לאדם שיבטח באלוקיו שיזמין לו פרנסתו, או יצא לחירות מעול הפרנסה ויסיר מעליו כל דאגה, ומהאי טעמא אסור להשאיר מבשר הפסח, וכדכתיב (שמות יב) 'ולא תותירו ממנו עד בוקר', ובלשונו, דעיקר מצות אכילת הפסח לקבוע יתד תקוע בלבבנו שהטבעיים (פעולות האדם בדרך הטבע) לא יגרעו ולא יסיפו זולת בהשגחת הבורא, ואפי' האכילה ושתיה הטבעיות הכל בהשגחה נפלאה מהיוצר כל הוא אלוקינו וא"כ מהראוי להשליך כל מאווייו עליו ית' ויספיק מה שחננו השי"ת די הסיפוק יום יום ולא ידאג על יום מחרת, ע"כ נצטוינו שלא להותיר ממנו עד בוקר הוראה שלא לדאוג דאגת מחר ויבטח בשם ה' אשר בידו נפש כל חי הוא מחיה את כולם והוא זן ומפרנס לבל, עכ"ל. ובוה ביאר עוד הטעם שאם אכל 'כוית' מן הפסח יצא ידי חובתו, שהרי ידוע שאין בית הבליעה מחויב יותר משיעור 'כוית', ובה להורות לאדם שאל ידאג לצורך מחר - כשיצטרך ל'בליעה' אחרת, כי נאמן הוא 'בעל מלאכתך' להמשיך להשפיע עליך תמיד דבר יום ביומו^ט.

במקום אשר תשחט החטאת - מעלת בעלי תשובה

בפרשתן (ו יח), 'זאת תורת החטאת וכו' קדש קדשים היא', ובהמשך הקרא כתיב (ו א) 'וזאת תורת

ביוצא בדבר ביאר עוד הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע מה שנאמר ביציאת מצרים 'וישא העם את בצקו טרם יחמין' (שמות יב לד), כשהוא מקדים להביא מה שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"י) 'הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה', כי הנה 'אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט (שמואל א' יד ו), ר"ל אין מעצור ומניעה לה' להושיעו בפרנסתו ברב או במעט, שאף אם עושה רק השתדלות מועטת גם כן יכול ה' להספיק לו פרנסתו, על כן ימעט בעסק מתוך אמונתו בהשי"ת כשהוא משליך עליו יתבו, ועי"ז יזכה ש'הוא יכלכלך', ונרמז זאת בדברי חז"ל שאמר הקב"ה למשה 'השליך את הכבר לאור והיא נעשית מאליה', ר"ל ישליך ויסיר מעליו את דאגת ה'כבר' והפרנסה, והיא כבר תעשה מאליה. וזהו ענין המצות שהם 'מיכלא דמהימנותא', שכל אופן עשייתם היא על ידי מיעוט עסק ידי אדם ומשליכה לאור והיא נעשית מאליה... וזהו שאמר הכתוב וישא העם את בצקו טרם יחמין, כיצד נושאים ומרימים את עסק הפרנסה שתעשה כרצון ה' - טרם יחמין, ר"ל על ידי שממעט בעסק ואינו שוהה ומשוקע בו הרבה, וכדוגמת המצה שאין שוהים בעשייתה.

ומאריך ומרחיב בזה הרה"ק ה'בני יששכר' בספרו 'דרך פיקודיך' בענין מצוות שחיטת 'הפסח' ואכילתו בליל הסדר, שבא ללמד לאדם שאין 'מזל' וטבע בעולם אלא הקב"ה הוא מנהיג כל העולם והוא

משם ללכת לביתו להכין צרכי שבת, עמד הגר"מ בשער הכספת (סעי"ף) כשהוא מטמין שם יהלומיו עד מחרת השבת, ומן המיצר נשא עיניו כלפי מעלה, והכריז ממעמקי לבו בהכרת אמונה טהורה, רבש"ע איך מאך טאקע גארנישט... וראה זה פלא, תוך כדי דיבור ל'הכרזה' טהורה זו צלצל הטלפון אשר ב'דוכנו', ועל הקו היה 'סוחר' שביקש לקנות ממנו כמות מכובדת של יהלומים, וברגע אחד הרוויח כנגד כל השבועות שלא עשה מאומה ויצא מאפילה לאורה... ז. וכדברים הללו פירש הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע את הציווי לאכול את הפסח כש'מקלכם בידיכם', וכלשונו 'יסמוך וישען על אלוקים' ונרמז ב'מקל' שהוא ר"ת מעולם קיוינו לך (הובא באורות החת"ס).

ח. וכמו שאומרים בשם הרה"ק מאיז'ביצא זי"ע בדברי דוד מלכא משיחא (תהילים גג א-ב) 'ה' רועי לא אחסר, בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני', שהנה מעולם לא מצינו שבהמה תבוא ל'נאות דשא' ותאכל מעט מתוך הדאגה והחשש שלא ישאר עשב גם למחר... וכל כך למה, כי היא סמוכה ובטוחה ברועה שלה שהוא ידאג לה, ואם יגמר כל הדשא והעשב שבמקום הזה הרי ודאי שיקח אותה למקום אחר שם יהיה סיפק בידה לאכול ולשבוע ולהותיר... והן הן הדברים שאמר דוד ה' רועי - אתה הוא הרועה הנאמן שבנאות דשא ירביצני, ובך לבד ה' חסיתי מבלי שום דאגה וטירדה, כי אף אם 'יתייבש המעיין' הרי ודאי תוליד 'למקום אחר' ותנהל אותי במסירות, ומה יש לי לדאוג כשה'רועה' דואג לי ולכל מחסורי והצטרכויותיי...

ט. ומסיים ה'דרך פקודיך' בזה"ל, גם לעת כזאת שהמצוה הזאת בטילה בעוה"ר, עם כל זאת ענפיה אינם בטלים, א"כ גם עתה בלמדו המצוה הזאת יתבונן במדת הבטחון, וישוב אל ה' על העבר על אשר החליף עולם וכו' והשתדל הונו ולא שם לבו אל דבר ה', ויקבל על עצמו על העתיד, עכ"ל.

שקרבותיהם נערכים אצל השם ערך גדול, ונשארו השלמים שהם קרבנות הצדיקים גמורים שאין מביאים חטאות ואשמות, כי לא נתחייבו בהם ונקראו בשם קדשים קלים. עב"ל"א.

על פי זה ביאר עוד ה'אברבנאל' הטעם שגם 'מנחה' חמורה קדושתה להיות קדש קדשים, 'לרמוז על מעלת העניים והאביונים המבקשים את ה', וכמו שהביא רש"י לעיל על הפסוק (ב א) 'ונפש כי תקריב קרבן מנחה' - לא נאמר נפש בכל קרבנות נדבה אלא במנחה, מי דרכו להתנדב מנחה - עני, אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו. הוסיפו לפרש ביסוד דבריו מה שנאמר לגבי מנחה 'קדש קדשים היא כחטאת וכאשם' (ו י), כי התורה מגלה ומבארת הטעם שמנחה היא קדש קדשים שהרי היא כחטאת ואשם, כלומר, שמאותו הטעם שחטאת ואשם הריהם קדשי קדשים - מאחר שהקרבן והתשובה באים בקושי ובעמל - כך גם מנחה היא קדש קדשים, שאף היא באה על ידי צער ודוחק העני שאין בידו להביא קרבן מחמת דלותו, וכלל הדברים הוא, שככל שבא הדבר בקושי צער וגיעה ומתוך מלחמת היצר - כך חביב הוא יותר לפני הקב"ה, ולפום צערא אנרא"י.

בדברים הללו ממש ביאר הרה"ק ה'מי השילוח' זי"ע בהא דכתיב בפרשתו (ו י) 'זאת תורת החטאת

האשם קדש קדשים הוא', הקשה ה'אברבנאל' (בריש פרשתו, השאלה המ"ז) מפני מה חטאת ואשם שהינם באים על חטא נחשבים לקדשי קדשים, ואילו 'שלמים' שבאים בנדבה הינם רק קדשים קלים, ולכאורה היה נראה שקרבן שלמים יגדל מעלתו על חטאת ואשם שהרי הוא בא בנדבת הלב, ומדוע באמת חטאת ואשם קדושתם חמורה יותר. אלא ביאורו, שבא הכתוב להודיע מעלת בעלי תשובה, כי אדרבה דייקא מאחר שכבר טעמו טעם חטא, וקשה להם לכבוש את יצרם הרע, ואעפ"כ התגברו וחזרו בתשובה עד שהם מביאים קרבנותיהם, בזאת הם עדיפים על הצדיקים גמורים שקרבנם הוא קרבן שלמים (שהרי אינם מביאים חטאת, כי על מה יביאו אותה), וקרבנם של הבעלי תשובה חשוב יותר לפני המקום ב"ה.

ולחיבת הקודש נעתיק לשוננו, לפי שרמוז בזה מעלת בעלי התשובה, שלא ידמה בעצמו שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות אשר עשו, אין הדבר כן, כי הוא אהוב ונחמד לפני בוראו כאלו לא חטא בעולם, ולא עוד אלא ששבח גדול יש לו שטעם טעם חטא ופירש ממנו וכבש את יצרו, וכאמרם ז"ל (ברכות לד:) 'מקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד שם'. והנה השלמים אינם באים על חטא, ולרמוז מעלת בעלי התשובה קרא השם קרבנותיהם חטאות ואשמות קדשי הקדשים להודיע

י. וכמו שרמזו צדיקים בלישנא דקרא שבריש פרשתו (ו ד) 'ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים', שתיכף שחזרו בתשובה ו'פושט את בגדיו' מיד לובש בגדים אחרים כי הרי הוא איש אחר לגמרי וכקטן שנולד בלי שום חטא. יא. ולחזק עוד ליבם ונפשם של אותם 'הרוצים בתשובה' נביא עוד מילי מעלייתא מענייני תשובה והתחזקות כפי שנרמזו בפרשתא דא. כתיב (ו ד) 'והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה', וביאר בזה הרה"ק בעל התניא זי"ע (סידור הרב ד"ה להבין ענין תרומת הדשן) כי נרמז כאן כנגד עניין העצבות, כאשר היצר הרע מעמיד לאדם את כל העבר ומפילו לעצבות ויאוש על חטאיו - ובאמת אין בזה שום תועלת לעבודת השי"ת, על כן צריך להוציאו מן המחנה, ולגרש כליל אותו יצר העצבות.

נפלאות כתב בספר 'ארי במסתרים' (להגרי"א אלטער זצ"ל) על הכתוב (ז כ) 'והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו', שלכאורה היה צריך לומר וטומאתו בו, או והנפש אשר תטמא, ומהו שנאמר 'עליו', אלא כי אכן אין יהודי טמא בעצמותו, אלא רק טומאתו עליו כדבר חיצוני השורה וחופף עליו, אך לעולם אין הטומאה 'בו', כי בעצמותו תמיד טהור הוא.

יב. בא וראה עובדא נוראה שבנוראות ממנו תלמד מה גדול כוחו של מעשה מצוה ובפרט אם באה במסירות נפש, וכה היה מעשה. לאחר שנות הדמים בהם עלו על מוקדה ריבי רבבות מאחינו בני ישראל הי"ד על אדמת אירופה, עלה הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגאר זי"ע אל ארץ הקודש, התיישב בעיר בני ברק והקים שם קהילה קדושה, אשר רוב בני הקהילה היו אודים מוצלים מאש. ביום מן הימים נכנס ובא אליו אחד מבני קהילתו ושאלתו בפיו, ולשאלתו הקדים לספר עובדא נוראה שהיתה עמו בשנות הזעם.

באר הפרשה - פרשת צו - פסח - שש"פ

וכה אמר, בשהותי במחנות העינויים, לנתי בצריף אחד יחד עם יהודי אחד 'בנם של קדושים', איש מורם מעם. יומא חדא פנה אלי אותו בנש"ק ואמר לי, דע לך שהיום ערב פסח הוא, והנה צבאות ארה"ב כבר החלו לשבר ולהרוס את בניני צבא דייטשלאנד (גרמניה) ימ"ש ומפעליהם, ואך לפני כמה ימים הבריחו את הגרמנים מבית ייצור של טחינת חיטים לקמח, ועדיין יש שם שיירי חיטים וקמח לרוב, אנא ממך פנה נא לשם, 'ותגוב' משם גרגרי חיטים, תכין מהם מצות לליל הסדר (על מרור אינני דואג כל כך שהרי יש לנו כאן במחנה 'שיעור גדול ומבודד של מרור), ונוכל לערוך 'סדר פסח' כהלכתו ככל משפטו וחוקתו.

הדבר היה כרוך במסירות נפש רבה, כי על כגון דא היו הרשעים רוצחים על אתר, אכן ה'בנש"ק' הפציר בי רבות עד שנעניתי לו, סכנתי בעצמי בהליכה לשם, והצלחתי לגנוב גרגרי חיטה, טחנתים באבנים עד שנתהוו לקמח, לאחר מכן שפכתי על הקמח ממעט מים שהיה לי, אפיתי את הבצק על גבי מתכת רותחת עד שבחסדי ה' היה לי שני כזיתי מצה. בשמחה רבה יצאתי עם המצות המהודרות כשאני מחיש פעמי לחזור אל המחנה, ואכן הגעתי עד שערי המחנה תוך כדי שהנני מטמין את המצות בתוך בגדי שלא ישזפום עיני הצוררים, אמנם כאשר כבר עמדתי להיכנס אל אהלינו שבו שהינו הבחין בי אחד מהרשעים ימ"ש, משך את ידי שבה החזקתי במצות המוחבאות, והמצות היקרות - נפלו על הארץ, אותו רשע רמס את המצות ברגלו, לאחר מכן בעט בי עד שנפלתי על הארץ תוך כדי שהרשע מפליא בי מכותיו בחמת רצח, ולא הניחני לנפשי עד שמצא לו קרבן אחר - עוד יהודי, ופנה להכותו אז עזבני לנפשי. במהרה גחנתי על הארץ, אספתי מלא חופנים מפירוורי המצות - שעתה כבר עלו רק לכדי כזית אחד, ונכנסתי האהלה בשארית כוחותי, שם התעלפתי מחוזק המכות וכמעט שלא פרח נשמת, ואך בנס שבה אלי רוחי כאשר ידידי ה'בנש"ק' החיה את נפשי ועוררני מעלפוני.

אז החל הבנש"ק להתחנן על נפשו שאת הכזית מצה היחיד אתן לו באמרו הלא אני גיליתי את אוזניך שערב פסח היום, ואני הוא זה ששידלתי אותך לצאת ולהסתכן, על כן עלי לאכול מה'כזית'... אך אני עניתי כנגדו כי אין כל צדק בדבריו שהרי אני סיכנתי את נפשי ואף לקיתי מכות רצח מהרשע על כך, ומדוע אתן לך את הכזית... כך נמשכו תחנוניו של הבנש"ק בדמעות שלישי, בבקשת רחמים על המצה באמרו שארחם עליו כי לעיניו נרצחו זוגתו ושלושת צאצאיו הרכים, וגם אני עניתי כנגדו שכדברים האלו אירעו גם עמדי...

עד שעשינו 'הסכם' שהיות והוא יודע בעל פה את כל סדר ההגדה ושיר השירים, על כן אני אוותר לו על כזית המצה, וכתשלום על זה יערוך הבנש"ק את הסדר עמי, ויאמר עמי מילה במילה את כל סדר ההגדה ושיר השירים, וגם זאת שהשכר על אכילת מצה וקיום המצוה שלי הוא.

כך הוה, בליל הסדר ישבנו בהיחבא וקיימנו את ה'סדר נאכט' ברוב התרגשות, ואכן הבנש"ק קרא עמדי את כל סדר ההגדה על בוריו, ואכל את הכזית מצה, ואילו אני שמחתי שלכל הפחות שכר אכילת מצה אקבל בעולם העליון. ויהי ממחרת היום, יצאנו לעבודת עבודה ועבודת משא תחת הרשעים ימ"ש, ותוך כדי ה'עבודה' התפללנו את תפילות החג בלחש (היות וידענו שבאם הרשעים ישמעו מאתנו שאנו מתפללים ירצחונו נפש) בדמעות שלישי, ובשארית הכוחות שבחנו את הבורא מתוך גיא צלמוות 'הקל בתעצומות עוזך הגדול בכבוד שמך הגיבור לנצח והנורא בנוראותיך', בבואנו להתחיל לקרוא את ההלל, לא יכול הבנש"ק להתאפק יותר, וברוב התלהבות דקדושה נזדעק בקול גדול 'ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו לקרוא את ההלל', ולא היה סיפק בידינו לענות אמן עד שאחד מהצוררים ירה בו, ואותו צדיק נפל על קידוש ה', ה' יקום דמו...

כל זה סיפר היהודי להרב אונגאר, כהקדמה לשאלה - בליל אמש בא אלי הבנש"ק בחלומי, והפציר בי היות וההסכם ביני היה שהשכר מצווה יהיה שלי, אמנם כעת כאשר הוא 'קדוש' בשמים ממעל רואה הוא עד כמה יוסיף לו 'שכר המצווה' כל כך, לכן נפשו בשאלתו שאמחול לו על השכר מצווה... עתה שאלתי - האם עלי לוותר לו על כך אם לא... נענה הרב אונגאר ואמר, שאלה כזו יש לשאול לרבי ואני איני רבי, על כן גשה נא אל הרה"ק ממאכניווקע זי"ע המתגורר בסמיכות ושאל את פיו כדת מה לעשות, ולאחר שהוא יענה לך מה תעשה ומה תפעל, שוב נא אלי כי ברצוני לשמוע את אשר ענה לך. נכנס היהודי אל הרה"ק ממאכניווקע והרצה את דבריו אל מול פני הקודש, נענה הרבי ואמר 'מן היושר - שתוותר לו על שכר המצווה', שאל היהודי בסערת רוחו, בשלמא אם היה הרבי אומר 'שלפנים משורת הדין' יש לי לוותר לו, ניחא, אבל מדוע אומר הרבי שמן היושר עלי לוותר לו על כך, הרי אני סכנתי את חיי עבור כזית זה, ו'אף שלמתי מחיר הגון' עליה במכות רצח, הסביר לו הרבי ממאכניווקע, כי הנה רעך הבנש"ק נגדע באיבו באמצע אמירת ההלל ולא זכה להקים דור ישרים מחדש, ולא עוד אלא שמני

אחרון בארץ מצרים לאמור, החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה, דברו אל כל עדת ישראל לאמור בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית, ולכאורה נראה מלשון הכתוב שהמאמר 'החדש הזה לכם' היה רק עבור משה ואהרן, ואילו מ'בעשר לחדש הזה' נאמר גם לכל בני ישראל, והיה צריך לומר 'ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמור, דברו אל כל עדת ישראל לאמור החדש הזה לכם ראש חדשים וגו', בעשור לחדש הזה ויקחו וגו'.

ומבאר ה'חתם סופר', שהנה ידוע שבני ישראל בהיותם בארץ מצרים היו משוקעים בעבודה זרה, גם מצינו ברמב"ן (פסוק א) שהיו המצריים עובדים ל'מזל מלה' שהוא מזלו של חודש ניסן, והיו שוחטים צאן לשם ה'מזל', וגם בני ישראל שהתערבו בהם למדו ממעשיהם, ואף הם היו שוחטים צאן בכל שנה בחודש ניסן לשם ע"ז, וזהו עומק דברי המדרש (שמו"ר טו ב) על הא דכתיב (פסוק כא) 'משכו וקחו לכם' - 'משכו ידיכם מעבודת כוכבים וקחו לכם צאן ושחטו אלוהיהם של מצרים ועשו הפסח', שיקחו את הצאן כבכל שנה,

במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת', כי הנה 'חטאת' שייכת לאנשים בעלי חטא רח"ל, אכן ה'עולה' מרמזת על מי שלא חטא (שהרי אינה באה על חטא), ואמר הכתוב שבאותו 'מקום' שנמצא מי שלא חטא - שם 'תשחט החטאת', כי זה ששב בתשובתו מניע לאותו 'מקום' של הצדיק, ולא עוד אלא שה'עולה' ניתן דמה למטה מחוט הסיקרא, ואילו חטאת ניתנת למעלה מחוט הסיקרא, כי מעלת בעלי תשובה עדיפה מפי ממעלת צדיק גמור, וכדאיתא בזה"ק (ח"א קכט): 'תנינן אחר דמאריהון דתשובה קנימי ביה, ביהוה אלהים, צדיקים גמורים לית לון רשו לקנימא ביה, בגין דאינון קריבין למלכא יתיר מלכהו, ואינון משכי עליהו פרעיותא דלכא יתיר ובחילא סגיא לאתקרבא למלכא' - מקום שבעלי תשובה עומדים בו באותו עולם צדיקים גמורים אין להם רשות לעמוד בו, כי הם (הבעלי תשובה) קרובים למלך יותר מבולם, והם מושכים עליהם ברצון הלב יותר ובכח רב להתקרב למלך.

נוראות מצינו בתורתו של הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תורת משה בא) דהנה כתוב במצוות הבאת קרבן הפסח (שמות יב א-ג) 'ויאמר ה' אל משה ואל

אז לא זכה לקיים עוד מצווה אחת, ואילו אתה זכית לחדש את ביתך ולהקים דור ישרים מבורך, וכמה וכמה כזיתי מצה אכלת מאז ועד היום, ומצוות רבות זכית לקיים, על כן אמרתי לך שתוותר לו שכר האי מצווה חדתא, והוסיף הרה"ק לשדלו עד שהסכים יהודי לכך.

עתה אמר לו הרבי, קח נא מעמי את מפתחות בית מדרשי ואת מפתחות ארון הקודש, היכנס לביהמ"ד וגש נא אל ארון הקודש, התכבד ב'פתיחת הארון', הכנס את ראשך בתוך ארון הקודש והעלה בזכרוןך את כל אותו ערב פסח, בכל התלאה הרבה ומסירות הנפש שהיה לך, באפיית המצה ובאכילתם, במכות שנתן הרשע, באמירת ההלל שבו נרצח אותו צדיק, ולאחר מכן אמור בפה מלא 'הריני מוסר את שכר מצוות אכילת המצה לפלוני בן פלוני'. היהודי אכן קיים את הדברים, ואך בקושי עמד לבו בסערת נפשו כי רבה, בהזכרו במראות הדמים, ובבכיות עצומות זעק אל חלל הארון הקודש 'הריני מוסר ומוחל את שכר אותה אכילת מצה לפלוני בן פלוני', חזר לבית הרבי ובחוף מצא את משמשו של הרבי, נתן לו את המפתחות ואמר לו, אמור לרבי שלמחרת עם שחר אתייצב אצל, ומיד רץ אל ביתו שם המשיך בבכיו הרב, עד שנפלה עליו תרדימה, והנה בחלומו רואה הוא את הבנש"ק בפנים מאירים ושמחים, אשר בא להודות לו על השכר הרב טוב שמסר לו.

למחרת התייצב אותו יהודי אל מול הקודש וסיפר לרבי את כל המעשה עם דבר החלום, והנה ממעשה החלום לא התפעל אותו צדיק, אך מזאת התלהב הרבי ואמר, בין והתבונן, הרי אותו בנש"ק היה יהודי מורם מעם, עובד ה' במסירות נפש, ואף אם תאמר שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז ט), הרי וודאי הכל התכפר לו בייסורים המרבים שהיו נחלת הכלל בשנות הזעם, ובוודאי נזדככה נשמתו בכור הברזל בעבודת פרך אצל הרשעים, ולא עוד אלא שנתעלה להיות 'קדוש' אחר שעלה השמימה על קדושת שמו ית', ומאז נמצא הוא זה שנים רבות בגן עדן, ועם כל זאת ירד אליך להתחנן בפניך כעני בפתח, כדל וכרש דפק את דלתיך, לבקש ממך את שכר עוד מצווה אחת של 'אכילת מצה', ומכאן נלמד כמה עלינו לזהר לחטוף עוד ועוד מצוות ומעשים טובים שבהישג ידינו ולא לדחותם חלילה וחלילה... כי יקרה היא ביותר שכר כל מצווה ומצווה עד לאין ערוך...

בני ישראל אינו 'ראשון' כלל, על כן רק לאחר שאמר החודש הזה לכם וגו' אמר עוד דברו אל כל עדת בני ישראל ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית.

שאור שבעיסה - ביעור יצר הרע מן הלב ועשיית גדרים וסייגים הזמן גרמא לשוב בתשובה"י, וכמו שכתב הרדב"ז בתשובותיו (ח"ג תתקע"ז ד"ה תשובה שניה) שעל פי דרך הפשט אי אפשר להסביר מדוע החמירה תורה כל כך באיסור חמץ דאסור במשהו ואסור בהנאה, (וכיצא בחומרות אלו שלא מצינו בשום איסור), ועל כן אני סומך על מה שאמרו רז"ל במדרשות, כי חמץ בפסח 'רמז' ליצר הרע והוא שאור שבעיסה, ולכן בלה גרש יגרש אותו האדם מעליו, ויחפש עליו בכל מחבואות מחשבותיו^{טו}, ואפילו בל שהוא לא בטיל, והוא אמת ונכון^{טז}.

אך ימשכו ידיהם מלהקריבו לשם ע"ז אלא ישחטו את אלוהיהם של מצרים ויעשוהו קרבן לה'. ועל פי זה מבאר סדר המקראות בזה"ל, והנה כיון שישראל עשו תשובה אז זדונות נעשה להם בזכויות^{טז}, ובל מה שהקריבו בכל שנה ושנה לע"ז נהפוך להם לזכות כאילו הקריבו אותו קרבן לשם ה', עכ"ל [ובמקום אחר כתב החתם סופר (דרשה לש"ש תק"ע) בעניין בעלי תשובה מאהבה 'כל בזית נבלה שאכל היו כאילו אכל קרבן פסח בירושלים'], נמצא שבני ישראל לא עמדו להקריב קרבן לה' בפעם הראשונה, שמאחר ששבו בתשובה נחשב להם כאילו כבר הקריבו בכל שנה פסח לה', אמנם אצל משה ואהרן שלא חטאו כלל והיו צדיקים גמורים - זה היה קרבנם הראשון לה'. והוא שאמר הכתוב ויאמר ה' אל משה ואל אהרן, החודש הזה לכם וכו' ראשון הוא לכם, שרק 'לכם' הוא ראשון, ואילו אצל

יג. ידוע מליצת צדיקי הדורות, שפעמיים בשנה הולכים אל הנהר - קודם הפסח ובר"ה, בר"ה לשם עריכת סדר 'תשליך' אז זורקים למים את העוונות, ואילו בפסח שואבים משם מים, והיינו משום שעבודת הימים הנוראים היא תשובה מיראה, וזדונות נעשים רק כשגגות, והרי אין רצוננו בעבירות, לא זדונות ולא 'שגגות', על כן משליכים את העוונות למצולות ים, אבל, בפסח העבודה היא תשובה מאהבה, לגודל אהבת ה' הנשפעת בימים הללו כש'קול דודי הנה זה בא', והזדונות נהפכים לזכויות ממש, על כן הולכים לשאוב את המים מן הנהר, משום שאנו רוצים שוב את העבירות שהשלכנו בר"ה בכדי שיהפכו לזכויות...

ובזה ביארו גם ההבדל בין ר"ה לפסח לגבי 'אגוזים', שבראש השנה אין לאכול אגוזים מפני שהם בגימטריא חטא (וכמובא ברמ"א סי' תקפג ס"ב), ואילו בליל הסדר המנהג הוא לחלק לתינוקות אגוזים (שו"ע סי' תעב סט"ז), וצ"ב, וכי בליל הסדר רוצים ב'חטא'... אלא ביאורו, בר"ה אין אנו רוצים להזכיר חטאים כלל, מה שאין כן בחג הפסח שהזדונות נהפכים בו לזכויות א"כ כביכול רוצים אנו בחטאים, כי ע"י התשובה בזמן הזה נחשב כל חטא וחטא כמצוה...

יד. הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' ז"ע (שש"ק ג קצו) השווה 'שבת הגדול' ליום הכיפורים, ודרש מעין גזירה שוה, וז"ל, עשור הזה הוא כמו עשור דיוהכ"פ - שהוא מטהר ומעמיד בחזרה ביושר (וכן משמע בזה"ק ח"ב לט:), לכן נקרא יום הכיפורים 'יומא רבה', כן נמי נקראת השבת 'שבת הגדול' כי היא מזככת ומקדשת את נשמת ישראל מכל פגם ועוון.

ושמעתי בשם אחד מצדיקי הדור לבאר עוד טעם בשם שבת הגדול, שבאותה שבת קיימו בני ישראל 'משכו וקחו לכם צאן', והרי ה'שה' שבמצרים מורה על תוקף הטומאה והתיעוב, כי הוא היה ה'עבודה זרה' של המצריים, ומ"מ, הוא עצמו נבחר להיות קרבן לה'. וללמדנו בא שהזמן גרמא בימי הפסח להפוך נפשות בני ישראל משקיעתם בשערי טומאה עד המדרגות הגדולות ביותר, והרי ענין זה הוא דבר גדול ולכן נקרא שבת הגדול.

טו. רמז לדבר נתן הרה"ק רבי אהרן מבעלזא ז"ע במה שנפסק בשו"ע (סי' תלב ס"ב) 'אין בודקין וכו' אלא בנר של שעוה', שהרי ה'שעוה' עשויה מדבש דבורים, וכבר מצינו בפוסקים על כוחו של 'דבש' להפך טהור לטמא, שאם נפלו בעלי חיים לתוך הדבש הרי הם מותרים באכילה, ומשום כך בודקים בנר של שעוה לרמז על 'בדיקת חמץ' שתכליתה 'לגרש את היצר' ולהפך את הטמא לטהור.

טז. כתב הרמ"א (סימן תלב סעיף ב) 'ונוהגים להניח פתיתי חמץ במקום שימצאם הבודק, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה', ונתחבטו הפוסקים איך תועיל עצה זו להציל את הבודק מברכה לבטלה, והלא אין זה כי אם הערמה בעלמא, שהרי כל הבית נקי מחמץ, ואילו אותם פתיתים אינו 'בודקם' - שהרי הוא עצמו הניחם במקומות הידועים לו. והשיב הגאון מטשעבין זצ"ל בשם צדיק נסתר שהתגורר בווארשא [לפרנסתו עסק בתיקון שעונים, וכאשר שמע אודותיו גאב"ד טשעבין שבר את שעונו והלך לתקנו אצלו כדי שיזכה להתברך מפיו, אך כאשר הגיע אליו הבין

ה'חמץ' לאור הנר - היינו נר מצוה ותורה אור, כלומר שבריו תורה ומצוות 'בודק' את היצר הרע ומגרשו. ו'ביטול בלב' היינו 'מיט איין שטיקעלע הארץ' - עם נתינת לבו לאביו שבשמים. ו'שריפת חמץ' מרמז על אש התלהבות בעבודת השי"ת שעו"ז 'שורף' ומבער כל חלקי הרע שבקרבו.

זהבי נמי אמרו בגמרא (ברכות יז.) 'רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה, ושעבוד מלכויות', ופירש רש"י 'ומי מעכב - שאין אנו עושים רצונך, שאור שבעיסה - יצר הרע שבלבבנו, המחמיצנו, ולכן החמירו כל כך באיסור חמץ כדי להרחיק את האדם מן העבירה, שלא תהיה לו שום שייכות עם הסטרא אחרא.

ובבלל ההרחקות מה'חמץ' ומהיצר הרע שלא יראה ולא ימצא אפילו במשהו - הוא עשיית גדרים וסייגים המרחיקים את האדם מן העבירה", וכמו שהחמירו ב'חמץ' אף בדברים שאינם איסור ממש מעיקר הדין

הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (לער"פ) מבאר דיני בדיקת חמץ וביעורו על דרך העבודה שהחמץ מרמז על היצר הרע, כי אור לארבעה עשר בודקים את

הצדיק את כוונת בואו, וסירב לברכו, באמרו שאיש פשוט הוא, בלית ברירה ביקש ממנו שיאמר לו דבר חידוש, ולבקשה זאת לא סירב, ואמר לפניו תירוץ זה], דהנה מצוות בדיקת חמץ היא לאור הנר, וילפינן ליה בפסחים (דף ז:) בגזירה שוה מכמה פסוקים, וחדא מינייהו הוא הכתוב אצל עבדי יוסף ש'חיפשו' את הגביע אשר הם עצמם הכניסו לבין אמתחותיהם של השבטים, ואעפ"י שידעו מקום המצאו של הגביע נאמר שם (בראשית מד יב) 'ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא', אלא מכאן, שאף חיפוש כזה שמיה 'בדיקה', ושייך שפיר לברך על בדיקה זו, ודפח"ח. ממאמר זה למד הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע, דהנה פעמים יתלונן האדם - מה אעשה, והקב"ה הכניס בקרבי יצר הרע' גדול וקשה כ"כ, לזה אמרינן ליה, אכן הקב"ה הכניסו, אך המטרה הייתה כדי שתבוא ותוציאנו ותגרשו מעמך, ובידך כוח וגבורה להוציא, דומיא דפתיית חמץ שהוכנסו לשם בכונה תחילה בכדי שיבערו ויוציאו מן הבית. יז. בספר קדמון (אמרי צדיקים עמו"ה) מביא וז"ל, איש עשיר אחד מתושבי עיר אחת במדינת רוסיא קבע משכנו בעיר קעניגסבערג ונהל שם עסקיו, ורק לקראת מועד וחג נסע לביתו בעירו, לפני הפסח דרשו אנשי קעניגסבערג ממנו שישתתף בנדבה הגונה על מעות חיטין ככל תושבי העיר, מיאן האיש ההוא ליתן באמרו כי ביתו בעירו שברוסיא, ופה היה יושב בעראי לרגלי מסחרו, קראוהו ראשי הקהל לדין לפני הגאון המלבי"ם זצ"ל שהיה שם אז האב"ד, אחרי אשר הציעו טענותיהם אמר האיש, רבי מוכן אני לקיים פסק דין אבל רק כשיהיה על פי התורה כלומר שיהי' לו שורש בתנ"ך, כי היה מכת המכונים משכילים כלומר מכשילים. ענה הגאון המלבי"ם ואמר ע"פ דין תורה הוא נחשב לאחד מתושבי העיר ומחויב ליתן לצרכי הקהילה, ודבר זה מפורש בתנ"ך בשמואל א' (כה, ב) בנבל 'איש במעון ומעשהו בכרמל', פי' כי עיר מגורו היה מעון, ומקנהו וקנינו היה בכרמל, ובכל זאת קראוהו הכתוב שם (ה, ה) 'נבל הכרמלי', על שם העיר אשר בה עשה נבל מסחרו וקנינו.

כיו"ב ממש, מספר הגאון רבי מנדל שפרן שליט"א, שפעם דנו ראשי ומנהלי 'קופת העיר' בבני ברק יצ"ו עם הגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי זצ"ל אודות גדרי הדין של 'עניי עירך', ושאלוהו אודות איש הדר בעיר אחרת אלא ש'מקום עבודתו' בבני ברק, האם הוא נחשב כעניי עירך שצריך להקדימו לצדקה אם לאו, והשיב להם הגר"ח מהנ"ל שקרא לו נבל הכרמלי, והרי שעל פי דין תורה נקבע מקום מגוריו אחר מקום עבודתו...

ולדין ייאמר, הנה גם לרבש"ע יש כביכול 'קופה' הנקראת 'קופת היראים' שממנה מפרנס את יראי ה' ומספק להם כל צרכיהם, וכדכתיב (תהלים לד י) 'יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו', וכשם שפסק הגר"ח זצ"ל שמי שאינו תושב העיר אך עובד בה שכבר נחשב הוא לעניי עירך - כך הוא הדין גם לעניי 'קופת היראים'... גם מי שאינו עדיין בגדר ירא ה' אך 'עובד' ומשתדל להגיע למדרגה זו, מתגבר על יצרו בשמירת העיניים והפה, גודר עצמו ומתרחק מן העבירה, אף הוא 'לעניי עירך' יחשב, ובדין הוא שיקבל שכרו משלם ולא יהא לו מחסור...

וזה ע"ד המשל שהמשיל הרה"ק ה'קדושת ציון' מבאבוב זי"ע הי"ד כי הנה הנוסע ברכבת הנוסעת בדרכה לווארשא כבר נקרא שהוא שוהה על ה'ווארשעווער באן' (הרכבת הוורשאית) אף אם עדיין רחוק הוא מווארשא כרחוק מזרח ממערב. על דרך זה, המתחזק לעלות בהר ה' ומתחיל לילך בדרכי היראה, אף אם עדיין דרך ארוכה לפניו, כבר נמנה על קהל 'יראי ה'.

מבואר בגמ' (ברכות כ:) כי הם מחמירים על עצמם לברך מכוית ומכביצה ואף שלא נצטוו בברכת המזון אלא רק כשאכלו כדי שיעור שביעה, והרי שרק בזכות החומרות והתוספות על דברי תורה נגאלנו, וא"כ 'הרשע' שאינו חפץ בחומרות אילו היה שם לא היה נגאל.

בדרך זה ביארו צדיקים וגאונים טעם מנהג הנחת ה'ביצה' בקערה, שהנה מדרך התרנגולת שאינה מטילה את הביצה רק לאחר שעלה עליה ה'קרום', אך כל זמן שלא גדלה הקליפה אזי הביצה מחוברת ומעורה במעי התרנגולת, כך הקב"ה הוציא את ישראל 'גוי מקרב גוי' כי אף שהיו 'בקרוב גוי' אך היתה 'קליפה' שהפרידה ביניהם, שהיו 'מצוינים' שם ולא שינו שמם ולשונם ולבושם ושמרו על גדרים בינם לבין המצריים. ומשום כך מניחים את הביצה, להודיע בואת ש'החפץ בגאולה' עליו להיות מוקף במחיצות להבדיל בינו לבין הגויים, ורק עי"ז יהיה ראוי לגאולה.

כיוצא בדבר ביאר ב'משך חכמה' (ד"ה ואתם) בדרך הרמו את הנאמר בפרשת קרבן פסח (שמות יב כב) 'אתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר', כשהוא

'משום חומרא דחמין', ואף צריך לעשות 'מחיצה' בינו לבין חמצו של נכרי, כך צריך לעשות 'מחיצות' של ברזל בינו לבין העבירה.

והיא שעמדה לאבותינו ולנו", אותה הבדלה בין ישראל למצרים בתוספת 'חומרות' גדרים וסייגים, שאך ורק מחמתה יצאנו ממצרים לחרות עולם. וכה ביאר ה'פלא יועץ' בספרו 'אלף המגן' (בשלה, על הגש"פ) בשאלת הרשע 'מה העבודה הזאת לכם', שהוא שואל וטוען, דייכם במה שאסרה תורה, אבל מה העבודה הזאת לכם - שאתם מוסיפים בכל יום תורה חדשה ומרבים גדרים וסייגים, ועל זה נאמר 'לכם ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר', כי אם אינו שומר את הגדרים בזה סופו לכפור גם 'בעיקר' - בציווי התורה המפורשים. 'ואף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל', כי כל יציאת מצרים היתה 'לקחת לו גוי מקרב גוי' כעובר במעי בהמה שהיו משוקעים בטומאת מצרים, ואף מידת הדין קטרגה עליהם הללו והללו וכו', אלא שהקב"ה 'נושא פנים' לישראל, והטעם

ומה מתוק לחיך לבאר בזה מה שנאמר (תהלים קכח א-ג) 'אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו, יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך', שבתחילה אמר אשרי כל ירא ה' - זה שזכה להגיע למדרגה נעלית זו להיות ירא ה', וממשיך הכתוב שלא רק יראי ה' הינם 'מאושרים' אלא גם ההולך בדרכיו - מי שעדיין אינו ירא אלוקים אבל הוא משתדל בעניין, והולך בדרכי היראה. ומביא הכתוב ראיה לדבר מיגיע כפך כי תאכל - שכשם שיגיעת כפיים והעסק במלאכה היא הקובעת לאדם היכן נחשב 'מקום מגוריו' לעניין 'עניי עירך' וכנ"ל, כך גם לעניין 'קופת היראים' שעל ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, מי ש'הולך בדרכיו' אף הוא בכלל אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא... וגם הוא זוכה לכל הברכות האמורות שם באותו מזמור למי שהינו 'גבר ירא ה'...

יח. הרה"ק ר' שמעון שלום מאמשינוב זי"ע הגיע לבקר בחוה"מ פסח את הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע ובתוך הדברים אמר לו בשם זקנו הרה"ק מווארקא זי"ע על הא דאיתא בהגדה קודם 'והיא שעמדה' שמכסים המצות ומגביהים הכוס ואומרים והיא שעמדה, שהנה המצות הם חיובם בלילה הזה מדאורייתא, לעומת זאת ארבעה כוסות הם רק מתקנת חכמים, ובא לרמז בזה כי אנו מגביהים את הכוס שחיובה מדרבנן ו'מסלקים' את המצות שהם מן התורה, ואומרים והיא שעמדה להורות כי רק קיום תקנות חז"ל הם שעמדו לאבותינו ולנו להחזיק מעמד בדרך התורה, וכל הגדרים והסייגים הם ה'שומרים' עלינו שנוכל לקיים את מצוות ה'. ונתלהב המהרי"ד וציווה לבנו מהר"ם מבילגורייא זי"ע לרשום את הדברים לזכרון כשהוא מוסיף לומר שמותר לכתוב זאת אפילו בחול המועד מפני 'דבר האבד'...

הסמיך לזה כ"ק אדמו"ר מסיקוורא שליט"א דבר פלא שאומרים בשם הרה"ק החתם סופר זי"ע לבאר הטעם ששלטה ההשכלה הארורה בבערלין ביותר, כי שם זלזלו במנהגי ישראל... (הובא בהגדה של פסח נתיבות הקודש - סיקוורא עמ' רכב).

מליצה נאה אמר כ"ק אדמו"ר מפינסק קרלין זי"ע, שהנה נאמר בפרשתן (ז ח) 'ויתן עליו את הכותנת ויחגור אתו באבנט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפוד ויחגור אתו בחשב האפוד וַיִּאָפֵד לוּ בּו', ואיתא ב'מסורה' שהוא חצי התורה בפסוקים, ורמז יש בדבר כי 'חצי תורה' תלויה בענייני הלבוש... שאם אינו משנה את לבושו הרי זה שמירה על 'חצי תורה'... ואילו המשנה בגדיו למלבושי גויי הארצות סכנתו מרובה... וללמד על הכלל כולו עד כמה השמירה על מסורת ומנהגי האבות מצילים את האדם מן החטא.

לטהר עצמו קודם הרגל - טהרת הגוף והנפש כהכנה לזכות לקדושת הרגל

בפרשתן (ו ט), 'מצות תאכל במקום קדוש בחצר אהל מועד יאכלוה', וכתב הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (שבה"ג ד"ה מצות, ובש"מ) כי בא הכתוב להזהיר את האדם לטהר עצמו ולהכשיר את פיו"ט ואת גופו להיות ראוי שיכנס לתוכו המצה ושהיא האכל במקום קדוש, ועי"ז יתקדש מקומו להיות כחצר אהל מועד. ובדרך זה ביאר מאמר ההגדה 'יכול מראש חודש תלמוד לומר ביום ההוא', שנרמז בו כי כבר מראש חודש יתחיל בהכנה וילמד עצמו 'לומר' את המצוות הנוהגות ביום ההוא - בליל התקדש הן.

כלל גדול הגידו צדיקי הדורות, כפי הכנתו של האדם לקראת עשיית המצווה ולקראת הימים המאירים והקדושים הבעל"ט בן יזכה לקבל אורם והשפעתם לטובה², וכמו שכתב השל"ה הק' (ויחי, דרך חיים ותוכחת מוסר ב) בביאור דברי חז"ל (יומא לט). 'אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, מלמטה מקדשין אותו מלמעלה', בזה"ל, כי לפי ההכנה שמכין אדם את עצמו אז שורה עליו רוחניות העליון, כי מוצא כסא מוכן למטה, וזהו ענין 'יהב חכמתא לחכימין' (דניאל ב כא, הקב"ה נותן חכמה לחכמים), עכ"ל. וכבר כתב רבינו הרמב"ן

מקדים להוכיח שעיקר קיום בני ישראל בעת הגלות הוא רק על ידי העמידה בגדרים וסייגים, ורק על ידיהם תבוא הגאולה, וכמו במצרים שנאלו בזכות שלא שינו שמם לשונם ולבושם, אמנם לאחר שיזרח אור הגאולה העתידה העיקר יהיה השמירה על גופי תורה. ובה מבאר מה דאיתא במדרש (תנחומא כי תשא לו) על הא דכתיב גבי משה רבינו שהיה בשמים ארבעים יום וארבעים לילה 'מנין היה יודע משה אימתי יום, אלא כשהקב"ה היה מלמדו תורה שבכתב היה יודע שהוא יום, וכשהיה מלמדו על פה משנה ותלמוד היה יודע שהוא לילה', והיינו שבעת שתזרח השמש ויהיה 'יום' - העיקר הוא תורה שבכתב, אכן בעת החושך והלילה - עיקר העסק' והשמירה הוא על 'תורה שבעל פה' - הם הם הסייגים והגדרים [המתחדשים ע"י חכמי הדורות] הנחוצים לקיום הדת. ועפי"ז מבואר הטעם שהרבתי התורה בסייגים ובחומרות בחמץ ובענין אכילת הפסח, כי רק ע"י עשיית הגדרים זכינו להיגאל ממצרים. ועל כך נאמר 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר', שכל זמן שלא הגיע 'הבוקר' - הגאולה המקווה והעתידה עלינו להיזהר ולהישמר 'שלא לצאת מפתח הבית' אלא להיות מקושר לשורש קדושת עם ישראל ע"י הגדרים והסייגים.

יט. רמז לכך נתן הרה"ק רבי יוחנן מראחמסטריווקא זי"ע בסימני הסדר 'כרפס', שהוא ר"ת כלל ר'אשון פ'ה ס'גור, היינו אם האדם חפץ ומשתוקק לזכות ל'קדש ורחץ' - להתקדש ולהתרחץ מזוהמת עוונותיו, אזי העצה היעוצה היא לסגור את פיו, ולא זו בלבד אלא - 'יחץ מגיד', את אשר מוכרח הוא ל'הגיד' ולדבר יחצה ולא יאמר הכל. הנה מנהג ישראל תורה לברך ברכת 'בורא פי האדמה' על הכרפס, ומכוונים לפטור בברכה זו את המרור שיאכלו אחר אכילת המצה (עי' משנ"ב תע"ג סקנ"ה), ומספרים על הרה"ק ה'חקל יצחק' מספינקא זי"ע, ששנה אחת כאשר אמר סימן זה פרץ בבכי, והסביר עומק הכוונה, שעל ידי אכילת הכרפס פוטרם ומבטלים את ה'מות' העולה בגימטריא כמספר 'מרור' (446). ולענייננו יאמר, שעל ידי שאדם נזהר ב'כרפס' - באותו 'כלל ראשון פה סגור' הרי הוא פוטר מעצמו כל מיני מרורים ועקתין בישין...

כ. מסופר על בן אחיו של הרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע שהיה מקורב אליו ביותר, שנה אחת קודם הפסח שלח אגרת אל דודו הרה"ק בה כתב שב"ה יש לו בשר ודגים מצות ויין לפסח, ולא חסר לו אלא 'פסח' לפסח, ע"כ מבקש שישלח לו 'פסח אויף פסח' ('פסח' לפסח), החזיר לו הרה"ק כיצד אוכל להכניס את ה'פסח' בתוככי שק של חמץ... ודי לחכימא ברמיזא שצריך להכשיר עצמו כדת וכדין ורק אז יוכל להיכנס בו אור היו"ט.

וכך אומרים משם הרה"ק מסאטמאר זי"ע שנהוג עלמא לומר בכל ימי השנה כשרוצים לזלזל במאן דהו 'אוי הנך 'חכם' של מה נשתנה', ומדוע אין גוערין בו שהוא 'רשע' של מה נשתנה או לכה"פ 'תם', הוא מותיב לה והוא מפרק לה, כי הנה 'חכם' זה בא בליל ט"ו בניסן ומתחיל לשאול מה העדות והחוקים אשר ציוה ה'... היכן היית עד היום... זה כבר עידן ועדנים הכל עסוקים בבירור 'מה העדות והחוקים', וזה בא עתה כמי שנפל בזה הרגע מן השמים והכוכבים... ושואל, אמור נא, מה העדות והחוקים... לזה ה'חולם' מדמים את מי שרוצים לגעור במשך השנה ומכנים אותו 'חכם' של מה נשתנה.

משה רבינו לפרעה הרשע, שמושה רבינו אמר 'דרך שלשת ימים נלך במדבר ונבחנו לה' אלוקינו' (שמות ה ב), ואילו פרעה טען כנגדו 'לכו זבחו לאלוקיכם בארץ' (שם כא), כי משה אמר שבטרם ניגש לעבוד את השי"ת עלינו לערוך 'הכנה רבת' לנקות עצמנו מכל מידה רעה, וכמו שמצינו במתן תורה שנאמר 'היו נכונים לשלושת ימים' (עיי"ש עוד), ולזה לא הסכים פרעה אלא אמר להם 'לכו זבחו לאלוקיכם בארץ' - בלא הכנה אלא עם כל ה'ארציות' שבכם.

מערתה, כאשר עומדים אנו סמוך ונראה ליל הסדר - אשר בו לילה ביום יאיר, וכך איתא בזה"ק (ח"ב לה.) 'ותנא הוה נהיר ליליא כיומא דתקופה דתמוז, וחמא כל עמא דינוי דקוב"ה (אותו הלילה היה האור מאיר כבצהרי היום בתקופת תמוז, 'וראו' כל העם את דינו של הקב"ה במצרים), דכתיב (תהלים קל"ט יב) 'ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה', ואף לדור דורים מאיר לנו הקב"ה בלילה הזה ברוח וגשם, מוטל עלינו להבין עצמנו לזכות לקבל וליהנות מהאור הנורא הלילה²², כפי שהמשיל הרה"ק ה'עבודת ישראל' זי"ע (לשכה"ג), דשבשם שבכדי ליהנות מאור השמש הזורחת בקרניה צריך לפתוח תחילה את שערי דלתותיו²³ וחלונותיו, 'שאם יהיו סתומים לא תוכל

(ספר הגאולה) 'כי כן עניין האלוקים עם כל אדם ועם כל דור, מזומן להיטיב כפי הזדמנותם (-שמומינים ומכנינים עצמם) לקבל הטוב' כ"א.

וכך כתב הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (ויגש ד"ה ויגדו), ולחיבת הקודש נביא לשונו בהרחבה, הנה בכל מצוה או תורה ותפלה צריך האדם להקדים לו הכנה את אשר יבוא לפני המלך, כי הנה בכל דבר מצוה נמשך ובא לו לאדם קדושה יתירה מעשיית המצוה כמו שאומרים 'אשר קדשנו במצותיו', לכן יתכן לפנות לבנו ולטהר נפשו קודם כל דבר ולהכין את עצמו להעשות כלי להשראת הקדושה מן המצוה אחר כך וכו'. נמצא כי ענין ההכנה הוא כלי המחזיק המצוה ושייך להמצוה, וזהו שאמרו (ביצה ב:) ההכנה דאורייתא כמו המצוה דאורייתא, ויען כי ההכנה הוא יד המחזיק להמצוה והתחלה אליה הנה כמוה תחשב אף היא, כי על ידי ההתחלה היא הכל, כי באם יעשה האדם בעצמו הכנה בראוי לא ימוט ממנו בעל כרחו עשיית המצוה בדת, והיא הנותנת כח ועוזו לאדם ומעוררת אותו בקיום המצוה לכל יתשל ממנה. עכ"ל.

בדרך זה מבאר הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע (הובא בשם משמואל בא תרע"ה) את ה'דין ודברים' שהיה בין

כא. על כן יאמרו המושלים, 'מעשה' שיכול להיות אמת, באיש שקנה 'קאווע' (כוס קפה) בקאווע מאשין (מכונת קפה), והנה מאשין זה מציע לפני האדם כמה וכמה סוגים של קאווע, 'מינים ממינים שונים' להנות בהם בני אדם... ואכן זה האיש בחר בסוג קפה המשובח ביותר, והכניס לתוככי המאשין סך 10 דאללער טבין ותקילין, מיד 'יצא הקצף' והמאשין החל לקלח את המשקה עם החלב, כשהכל נשפך לכל עבר... תהה הלה ואמר, הישמע שערוריה כזאת... חוצפה בפהרסיא לרמות אנשים תמימים... הראו לו כי על יד המכונה עומדים הכן 'כוסות', ומאחר שלא הניח תחילה כוס במקום המיועד על כן לא היה ל'משקה' מקום לנוח בו... וכזאת יאמר כלפי עניין ההכנה בערב יו"ט, הנה מגיע החג הקדוש בו נשפע ממעל כל מיני ההשפעות הטובות, מהסוג המשובח ביותר... אך אם לא יניח תחילה בית קיבול - להיכן יכנסו כל ההשפעות הטובות...

כב. מסופר על הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע, שפעם נכנסו אליו עסקנים בחודש ניסן ורצו לדבר עמו בעניני ממונות של מוסדותיו הקדושים, אך הוא סירב לקבלם ונימוקו עמו, כי אמר הרה"ק רבי יהושע מקראלי זי"ע מי שאינו זוכה לרוח הקודש בליל הסדר אינו בגדר אנושי [והגה"צ רבי משה אריה פריינד זצ"ל גאב"ד ירושלים ת"ו שהיה מצאצאי הרה"ק מקראלי, מסר בשם זקינו בנוסחא חריפה הרבה יותר 'מי שאינו זוכה לגילוי אליהו בליל הסדר וביום הכיפורים סימן מובהק הוא שלא עמדו רגליו על הר סיני', ובודאי התכוון בזה לעורר את עדת מרעיתו להתכונן כראוי לקראת ליל הסדר], ובכך אמר לאלו שביקשו לדבר עמו בעניני ממונות שיבואו אליו אחרי החג. כג. נהגו ישראל קדושים לפתוח דלת הבית לפני אמירת 'שפוך חמתך', ומקובל כי הוא פתיחת דלת לאליהו הנביא שיבוא ויגאלנו במהרה בימינו, וידועה הקושיא, וכי אליהו הנביא שהוא 'מלאך' נצרך לפתיחת הדלת, והרי אין הדלת מעכבת בעדו מאומה... אלא מבאר ה'נפש חיה', שאכן אליהו הנביא בעצמו אינו נצרך לפתיחת הדלת בכדי להיכנס לבית, אבל אנו זקוקים לפתיחת הדלת כדי שיכנס אליהו בקרבנו... אם נפתח לו דלתי לבנו ייכנס ויאיר לנו בזה הלילה, ואם לאו...

העדות והחוקים - מה צורך יש בהכנה בתורה ובמצוות ולעשות את עצמו 'כלי קיבול' לכל אותם הארות, והרי אף בלא הכנה יוכל לזכות בהם. ועל כך עונים לו 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן', ומלשון 'אפיקו מן' (פסחים קיש:), ונרמז בזה על עניין ה'כלים' ['מאן' בלשון הגמ' היינו כלי], ור"ל, שבפסח עצמו ניתן להוציא מבחי' כלי - שאין צריך להכין את ה'כלי' לקבל את האורות העליונים, אך לאחר הפסח אין 'מפטירין' ואומרים הוציאו כלים, כי אם לא יבין עצמו קודם הפסח לא ישאר אצלו ההארות הנשגבות שזוכים להם בליל הסדר, ורק אם יתכונן על ידי ה'עדות והחוקים' יזכה שיהא להם קיום² וישארו בקרבנו לאורך ימים³, ואז יזכה כי יהיה ה'סדר' - 'סדר' לכל השנה.

בבר אמרו חז"ל (ר"ה טז:): 'חייב אדם לטהר את עצמו ברגל', וכלומר שצריך לטהר עצמו קודם הרגל, ואם כי בעוה"ר אין אנחנו יכולים לעלות ולראות בבית מקדשנו ואין אנו זוכים להקריב קרבנות הרגל, אך

החמה לזרוח להבית' ויהא חלקו בין הכסילים ההולכים בחושך ח"ו, כך על האדם להכין את עצמו מבעוד מועד כדי שיוכל לקבל את האור הגדול שעתידי לזרוח. ובלשון הרה"ק השם משמואל⁴ זי"ע (ויקרא תרע"א בסופו) ולפי טהרת הלב⁵ ויחוד המעשה שבימים אלו זוכין אה"כ להארה אלוקית בימי הפסח.

ולא עוד, אלא שעל ידי ה'הכנה' יזכה שיהיה האור הגדול בר קיימא, וישאר אצלו רישומא דקדושה והתעלות מחג הפסח לכל השנה⁶. וכמו שביאר הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (פסח ד"ה חכם) בהאמור בהגדה של פסח 'חכם מה הוא אומר, מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוקינו אתכם, ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן', שהנה איתא מהאר"י הק' (פע"ח שער חג המצות פ"א) שהארות ליל הסדר יורדים מן השמים באיתערותא דלעילא ובבחי' 'דילוג', וכל אחד מישראל יכול לזכות להשגות גדולות ונפלאות למעלה מכפי מדרגתו, וממילא שואל ה'בן החכם' מה

כד. פעם שאל הרה"ק מקאברין זי"ע בערב חג הפסח את אחד החסידים האם כבר יש לו אתרוג לכבוד החג, תמה הלה ושאל, מה ענין אתרוג לחג הפסח... אמר לו הרבי, 'אתרוג - דא ליבא' (תיקו"ז כט.), ובזה פסח וסוכות שווים שצריך להכין את הלב לקראת היום טוב (בית אברהם סוכות ד"ה האתרוג).

כה. וכבר איתא מהרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (קנד:): לפרש במשמעות 'זמן חרותנו' שהוא מלשון 'חרות על הלוחות' (שמות לב טז), כלומר שיהיה החג חרות וחוק בלוחות הלב לאורך ימים. וכמו שאמר אביו הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע 'שהוא סדר של כל השנה להיות רישומו ניכר, וזכרונו - זכר ליציאת מצרים כל ימי חיך'...

וכבר איתא מהרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (לשבת הגדול) וז"ל, 'ליל שימורים הוא לה', פירוש, הלילה הזאת יש בה כח לתת שמירה על כל הלילות מכל השנה, וזה לשון רבים 'שמורים' קאי על כל הלילות.

כו. ויזכור דברי הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע כי 'ליל שימורים' הוא כעין הנקרא 'קופסת שימורים' (Tin can), כלומר, כפי שהרוצה לְשַׁמֵּר דבר מאכל לזמן ארוך שיעמוד 'בחיותו' שמניחו בתוך קופסה וסוגרו היטב היטב לכל ישלוט בו האוויר, ואז יעמוד לאורך ימים, כך צריך האדם לשמר בקרבנו ולאגור את כל אוצרות הקדושה מליל הסדר לכל השנה כולה.

מעין זה אמר הרה"ק רבי לייבל איגר זי"ע (ראה כעיי"ז ב'תורת אמת' שנת תרכ"ז ליל ראשון) דלכן אוכלים ביצה בליל הסדר (עיי' רמ"א סי' תעו סעיף ב), לרמז לנו שנלמד מטבע הביצה, שהנה תכליתה הוא - להוציא ממנה אפרוח, אך למעשה - לא יולד אפרוח אלא אם כן תשב התרנגולת על הביצה ותחמם אותה, אבל אם לא יעשו בה מאומה לא יצא אפרוח לעולם, כמו כן ביד האדם לזכות להרבה השפעות בליל הסדר, אך כל זה בתנאי קודם למעשה, שיתייגע ויחמם בקרבנו את האור הגדול, שישאר רושם ממנו, ובלאו הכי יהא הכל לשעתו ותו לא מידי.

הסמיך לזה הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (א"א תרע"ה) מדברי חז"ל (ביצה ב:): 'כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה'. כי כדי שיזכה האדם שאכן 'תגמר' הביצה ותבוא לתכליתה - יש לו להיות מוכן ומזומן 'מאתמול' - 'מאתמול גמרה לה' (ולכן מניחים ביצה בקערה, עיי"ש).

כז. וכמו שביאר הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (בא תרנ"ט ד"ה בפסוק) בלשון הכתוב (שמות יב לד) 'וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צרורות בשמלותם על שכמם', כי משארותם היינו מלשון 'נשאר', והכוונה, שנשתייר בהם רושם מהמצווה, וכיצד באו לידי כך, ע"י שחיבבו את המצווה, וכדאיתא במכילתא לפרש למה נשאו את שיירי

באר הפרשה - פרשת צו - פסח - שש"פ

נוראות אמר הרה"ק הדברי שמואל' זי"ע (הובא בבית אברהם שבועות ד"ה למחזי) שהנה מכל דבר שהאדם רואה נשאר רושם חקוק בעיניו מאותו ראייה, ועל כך נאמר 'ראה כל זכורך' - שְׁרָאָה בעיניו רק ראיות מותרות, ולא שיהיה חקוק בו מראות אסורות רח"ל, ואילו מי שמפקיר את עיניו ח"ו היאך יוכל לראות ולהראות באותם עינים שחטא בהם ו'הרי אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו' (ב"מ ג.)...

גם צריך להתפלל אל הקב"ה שיזכרו להיכנס ליו"ט כדבעיל, וכמו שאמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (ויקרא) וז"ל, 'שואלין ודורשין בהלכות החג לפני החג שלושים יום', ואיכא מאן דאמר ב' שבתות (פסחים ו.), שואלין היינו מבקשין מהש"ת, ודורשין הוא כמו דכתיב (ירמיה ל יז) 'ציון היא דורש אין לה', מכלל דבעי דרישה (רה"ל.), שיזכה אריין גיין אין יו"ט (להיכנס ליו"ט) לא.

עדיין מכל מקום שומה עלינו גם בזמן הזה 'לטהר' את הגוף והנפש מכל סיג ופגם, כהכנה דרבה לקראת ה'יו"ט הקדוש הבעל"ט כדי שתוכל קדושת החג לשכון בתוכנו. וכמו שאמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (פסח ד"ה כל שלא) דהנה חז"ל פירשו (חגיגה ב.) במה שנאמר (שמות כג יז) 'שלוש פעמים בשנה יִרְאֶה כל זכורך את פני האדון ה', שהיו עולים לרגל להראות לפני ה' - שהקב"ה היה מביט עליהם ורואה אותם, ו'כדרך שבא [הקב"ה] לראות [את האדם] כך בא לראות [שכביכול איש יהודי 'רואה' את הקב"ה], והרי שתכלית העלייה לרגל' היא כדי לראות ולהתראות עם הקב"ה ולהתקרב אליו ביותר, ועניין זה הוא נצחי ושייך גם לדורות עולם, ומעתה היאך יוכל 'להתראות' עם הקב"ה כשאנו מטהר עצמו... אלא מעבודת הימים הק' של 'ערבי פסחים' לעשות בעצמו 'הגעלת כלים' כ"ה, במהרת כל חושיו, בשמירת המחשבות והעיניים והפה כ"ט.

המצה בשמלותם, וכי לא היה להם בהמות, אלא לחבב את המצווה. ומבאר השפ"א כי כאשר עושין המצוות ברוב אהבה ותשוקה נשאר הארת המצוה בנפש האדם.

כח. והנה מי שנבלע בפיו טעם דיבורים אסורים עליו לקיים בעצמו 'הגעלת כלים' - להגעיל ולהכשיר את פיו כדי שיפלוט את טעם האיסור. ועל כך בכה פעם הרה"ק רבי בעריש מביאלא זי"ע בדרשת 'שבת הגדול', שרבים שואלים אותו כיצד מכשירים כלים שונים, ואין דורש ואין מבקש להכשיר את הפה כדי שיוכל לאכול בו את המצה בקדושה ובטהרה.

כט. הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל זי"ע היה מרמז בנוסח שאנו אומרים ב'חד גדיא' דזבין אבא - כיצד יש ביד האדם לקנות כביכול את אביו שבשמים בתרי זוזי - בשמירתו על האברים אלו העין והפה, כלומר שיזיז עצמו וישמור עליהם בשמירה כפולה ומכופלת.

ל. הגה"צ רבי חיים ברים זצ"ל היה אומר שהוא הכיר יהודי בעיה"ק ירושלים שהיה מתפלל ומתחנן אל ה', רבש"ע נתת לי חלות ללחם משנה, יין לקידוש והבדלה, ושאר צרכי שבת, אנא ה', הב לי 'שבת' ליום השבת, כלומר שלא אסתפק באכילת חלות ושתיית יין, אלא ארגיש את עצם נעימות וקדושת יום השבת. אף אנן נעני ונאמר, רבש"ע אתה נותן לנו צרכי החג, אנא ה' תן לנו גם 'פסח' לפסח...

לא. ובכלל 'שואלין ודורשין' הוא לשאול ולבקש ולהתחנן שיזכה להיות נזהר ממהו חמץ, ויהיה לו סייעתא דשמיא לקיים את מצוות החג כדבעי. וכמו שסיפר הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע על אחד מהצדיקים שמצא גרגיר חיטה בתוך תבשיל המרק בעצם חג הפסח, נחרד הצדיק ותמה על מה עשה לו ה' ככה, בלילה הוא שאל הצדיק שאלת חלום מדוע אירע לו כך, וגילו לו מן השמים שלא היה כאן כל חסרון מצד עבודת הבית בבדיקת וביעור החמץ, אלא שמן השמים סיבבו שעוף יעבור עם חיטה בפיו מעל ארובת הבית ויפול הגרגיר אל תוך הקדירה, ואירע לו כזאת על ששכח להתפלל אל ה' שישמור אותו מאיסור חמץ.

ומפורסמת עובדא כיוצא בזו שסיפר הרה"ק רבי יצחק מנעשכ"ז זי"ע (נדפס בהקדמה לספח"ק בעש"ט עה"ת אות מ), אשר פעם אחת ביקש מרנא הבעש"ט הק' זי"ע מתלמידו הרה"ק רבי דוד ממיקלאיוב זי"ע שיביא לו יין ממדינת 'בסרביא' לחג הפסח, והזהירו מאד שישתדל להשגיח ולשמור את היין מכל חשש איסור ובתכלית ההידור. נסע התלמיד במסירות ושהה בעיר 'טילנעשט' אשר ב'בסרביא' ונתעכב בבית הגתות בחודשי אלול ותשרי (במקום שהיה רגיל לשהות בצל רבו בימים הנוראים והמועדים) להשגיח בכל עת יצירת היין, מבצירת הענבים ועד דריכתם. מתסיסת היין ועד שפיכתו לתוך כדים בלי שום היסח הדעת, והרבה טרחות ויגיעות השקיע בעינא פקיאח על כל פעולה ופעולה שיעשו

הכה"ג צריך לכפר על עצמו. ומעין זה ביאר עוד שסיבת הדבר הוא בכדי 'שלא יתביישו העניים והאביונים בעשירית האיפה סולת, כי יאמרו והרי הכהן גדול אינו מקריב קרבן יותר חשוב מזה בכל יום'. ומכאן נשכיל לדעת עד כמה חס הקב"ה על כבוד בריותיו, ואפילו על החוטאים שבהם.

הרה"ק ה'עבודת ישראל' זי"ע (בסו"ד לשבת הגדול) מביא לשון המשנה (פסחים מת:): 'איזהו שיאור כל שהכסיו פניו, כאדם שעמדו שערותיו', וכך נפסק בשו"ע

הפסח נאכל בחבורה - להיטיב לאחרים, והזהירות מלצערם בפרשתן (ו טו), 'והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה חק עולם לה', כאן אמרה לנו תורה שהכהן הגדול צריך להביא בכל יום 'מנחת חביתין' העשויה מעשירית האיפה סולת, ומקריב אותה מחציתה בבוקר ומחציתה בערב. ומבאר רבינו ה'אברבנאל' כמה טעמים בחיוב זה, ואחד מהם הוא שרצה הקב"ה 'שלא יתביישו החוטאים מהקריב קרבנותיהם', על בן ציווה על הכהן הגדול להביא בעד נפשו שתי כפרות בכל יום, ומעתה לא יתביישו בדבר, באמרם שהנה אפילו

בכשרות הראויה למהדרין מן המהדרין, ואף לאחר חג הסוכות נתעכב שם עוד כמה שבועות עד אחר גמר תסיסת היין כדי שיוכלו להכניסו לחביות.

ויהי ככלותו עבודתו הקשה והמייגעת זכה להטעין על עגלתו כמה חביות יין מהודרות שמורות וכשרות לפסח. בשמחה רבה יצא לדרך אך היו לו טלטולי דרך קשים ביותר מחמת קלקול הדרכים בימות הגשמים, וממש היה לו 'מסירות נפש' בכל פרסה ופרסה שנסע, בפרט שלא הסיח דעתו משמירת היין אפילו לרגע כמימרא - ביום ובלילה. לאחר כל העמל והיגיעה עלה בידו להביא היין למעזיבוז' עד לפני פתח בית רבו. תיכף ומיד נכנס אל הבעש"ט כדי לבשר לו בשורה טובה שהשיג לו יין כשר בשמירה מעולה כחפצו, באותו רגע שעמדה העגלה לפני בית הבעש"ט לבדה עבר שם 'קאזאק' (קוזק) - גוי משומרי העיר, שהיה מפקח על מבריחי יי"ש מבלי לשלם מכס לאדון העיר, ומשראה את החביות חשש אולי יש יי"ש בתוכן וע"כ ציווה לפתוח תיכף ומיד את החביות לבדוק אם אינן יי"ש, ולא זו משם עד שפתחו החבית והכניס הגוי את חרבבו, ומשנוכח לראות שזהו יין הלך לו לשלום, אך 'הזיקו בידו' שהרי היין נאסר בזה משום יין נסך.

אין לשער צערו הגדול של רבי דוד, שאחר כל היגיעות והטרחות נתקל בגוי ערל שברגע כמימרא הוליק את כל עמלו לטמיון, ונכנס בבכיה ונפש עגומה אל הבעש"ט, ואמר לו יודיעני רבינו על מה נענשתי כך, בשעה שמסרתני נפשי לדבר מצוה. ענה לו הרבי, אכן מסרת נפשך בשמירת היין, אבל שכחת את 'עיקר השמירה' והיא 'אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר' (תהלים קכז א), ומכיוון שכן לא התפללת לפני הקב"ה שיעזרך לשמור היין היטב אירע מה שאירע.

ולדידן, אין לנו כל השגה בצדיק הנ"ל, אבל ללמדנו בא שלא להסיח דעת בכל עת וענין מהבורא יתב"ש, לבוא אליו ולהתחנן לפניו שיצליח אותנו בכל דרכינו.

מידי שנה בשנה אחר אפיית מצות היה הגרי"ז סאלאוויצ'יק מבריסק זי"ע עולה לביהמ"ד דחסידי קארלין, פעם פגש שם את החסיד המפורסם רבי יהושע העשיל הלטובסקי זצ"ל, מזקני חסידי קארלין ומנכ"י הדעת שבירושלים, וסיפר לו החסיד על אחד הצדיקים, שהיה מהדר מאד באפיית מצות בחומרות ודקדוקים שונים, שנה אחת בצאתו מאפיית המצות אחר שעות רבות של יגיעה ועמל, החזיק את מצותיו בחביבות מתוך שבח והודאה להקב"ה על שזכה לאפות מצות כשרות ומהודרות, עודו צועד בדרכו פגע ביהודי פשוט המהלך כנגדו ומצות בידו, משראהו הצדיק ביקש אותו להחליף עמו מצותיו. שמח האיש על ה'עסק' הלז כמוצא שלל רב, וכך עשו, והיו תלמידי הצדיק תמהים מאד על הדבר הזה, איך הסכים לוותר על המצות המהודרות בכל פרטי ודקדוקי הדינים ולקבל תמורתן מצות פשוטות, עד שנתברר להם שאותו איש פשוט סיים את כל ספר תהלים באותו יום והתפלל להקב"ה שלא יכשל בחשש חמץ במצות, על כן החשיבם הרבי כל כך.

משסיים החסיד לספר עובדא זו, שאלו הרב מבריסק מה מלמדנו מעשה זה, השיב החסיד ואמר בפשטות, לימוד גדול שנינו כאן - שהצדיק העדיף מצות שנאפו בכח התפלה יותר מן המצות שנאפו בעמל ויגיעה של בני אדם, אף שהיו בתכלית ההשתדלות שיצאו כשרות ומהודרות ללא פקפוק.

נענה הרב מבריסק ואמר שלדעתו יש ללמוד, כי על ידי אמירת התהלים בתמימות ובלב שלם סיבב הקב"ה שיקבל את המצות שהרבי עמל עליהן ודאג שיהיו בתכלית ההידור, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים, ללמדנו כוחה של תפלה.

בתיב (שמות יג ו-ז), 'שבעת ימים תאכל מצות וביום השביעי חג לה', מצות יאכל את שבעת הימים' וגו', והקשה הגר"א ז"ע (קול אליהו בא) א. מפני מה כפל הכתוב בציווי שבעת ימים תאכל מצות ומצות יאכל את שבעת הימים. ב. מדוע שינה הכתוב בלשונו שבתחילה אמר תאכל, ובפעם השנית נאמר יאכל. ג. גם צריך ביאור הטעם שבפסוק הראשון נאמר 'מצות' חסר ואילו בכתוב השני כתיב 'מצות' מלא.

ומבאר כי בתחילה הזהיר הכתוב כל איש מישראל שבעת ימים תאכל מצות - והיינו שיאכל הוא בעצמו, וחזר הכתוב לצוות שלא ידאג רק לעצמו, אלא צריך להשתדל שמצות יאכל על ידי אחרים, ולרמוז על מנהג נתינת 'קמחא דפסחא' לעניים, ועל כן נאמר 'יאכל' שמשמעותו יאכל על ידי אחר, ובוה

(סימן תנט סעיף ב) 'מצה שהכסיפו פניו הוא חמץ', וכתב המג"א (שם סק"ה) 'אבל העולם אין נוהרים בוה', וכתב הרמז בוה שיש אנשים, שאומרים דברי חידודין לחבריהם ומלבינים פניהם ברכים, ואזל סומקא ואתא חזירא, וזהו 'שהכסיפו פניו' זהו בוודאי חמץ גמור, רצ"ל עצת היצה"ר, ואין העולם נוהרים בוה, כי אומרים מצחק אני, ובודאי מי שרוצה להיות ירא שמים יהיה נזהר מזה החמץ, ולבערו מכל וכל"ב.

ואכן זה כלל גדול בתורה, שגם בעת שהוא עוסק בחפצי שמים ישגיח מאד בכבוד הזולת^{לג} שלא לפגוע בכבודו חלילה, והעולם אין נוהרין בוה', ואוי להם לבריות שעל ידי חוסר תשומת לב יפגמו בקיום המצוה שתיהחשב חלילה כמצוה הבאה בעבירה ח"ו^{לד}. ואדרבה ממצוות הימים האלו הוא ריבוי עשיית צדקה וחסד.

לב. הרה"ק ה'מקור ברוך' ז"ע המליץ ואמר, דהנה מנהג ישראל קדושים שבשריפת החמץ שורפים גם את הנר והנוצה שהשתמשו בהם בשעת בדיקת החמץ. ולכאורה צ"ב, כי בשלמא הנוצה נשרפת מכיוון שהיא נוגעת בעת הבדיקה בחמץ עצמו שדינו בשריפה. אבל הנר שלא נגע כלל בחמץ מדוע ישרפוהו, אלא ביאורו, בשעת בדיקת החמץ צריכים לבדוק העוונות כידוע, ונמצא שהנר עזר לחפש חטאת האדם, ומשום כך דינו בשריפה.

הוסיפו לבאר, שהנה זה ימים רבים שטרחו בני הבית ועמלו בכל כוחם בנקיון, שטיפה והדחה, ובחיפוש מחיפוש אחר כל גרגיר חמץ. ואחר כל זאת, מגיע הנר הזה ובודק ו'מחפש חסרונות' - אחת דינו לשריפה.

לג. הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל היה נוהג לעשות 'ברכת האילנות' על עצי פרי אשר גדלו בחצרה של אלמנה אחת, פעם ניגש אליו 'לעורר' אותו, כי אין ברכתו בשלמות בתכלית כל ההידורים והדקדוקים, ועדיף לו לברך במקום אחר בהם גדלים עצים הרבה ששם יוכל לקיים באופן מהודר ביותר, השיב לו הגר"ש אף אני מהדר בעשיית המצוה, וה'הידור' הוא בלב אלמנה ארנין... שהיא שמחה שאני מברך על שלה, וכדאי הוא הידור זה מהידורים אחרים...

לד. לאחר נישואיו של הרה"ח רבי שלמה פרישטיק ז"ל עם בתו של הרה"ק רבי גדליה משה מזוועהיל זי"ע, לא ידע מה לעשות בפרוס חג המצות, כי אביו נהג לאכול מצות מכונה ואילו אצל זקנו הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל זי"ע היה הדבר חמור מאד, וכיון שעמד לערוך את ה'סדר' על שלחן אביו לא ידע כדת מה לעשות, הלך להתיעץ עם רבני ירושלים, והם יעצו לו לשאול את פי הרה"ק מזוועהיל עצמו. ברחימו ודחילו העלה את ספיקו על הנייר, ומסרו לידיו של ר' שלומ'קה אשר קרא את השאלה במהירות, ובתוך כדי דיבור ענה לו ברורות 'וכי סבור אתה שבשמים ישאלו אותך אם אכלת 'מאשין מצות' [-מצות מכונה] או לא, בשמים ישאלו אותך שתי שאלות, האם שמרת את עיניך מלהסתכל בראיות אסורות, והאם שמרת את פיך לבלתי תפגע ח"ו ביהודי'...

פעם סיפר רבי שלמה מעשה זה לכמה אברכים, ומשסיים דבריו שאלוהו א"כ לא השיב ר' שלומ'קה על השאלה בענין מצות מכונה, ויהי כשמעו את שאלתם נסער לבו בקרבו ונזדעק 'הוא לא השיב, ודאי שהשיב, הוא לעג על כל החומרא כאשר הדבר נוגע באיסור דאורייתא של פגיעה ברגשות יהודי אחר (של אביו), כי במקום פגיעה ברגשות יהודי אין מקום לשום חומרא בעולם...!', והוסיף, שאם היה יודע שכך ישאלו אותו, לא היה מספר להם עובדא זו כלל, כי חסר להם יסוד גדול ביהדות.

לה. מסופר על הגאון הנודע רבי אייזיל חריף זצ"ל, שראה את ה'גביר דמתא', אשר כגודל עשרו כך גודל קמצנותו, והיה נמנע מלתת 'קמחא דפסחא' - עומד ובודק את כיסי בגדו לבל ימצא שם אפילו פירור חמץ, נענה לו רבי אייזיל, חבל שהינך טורח כל כך בחינם, שכבר אמרו חז"ל (פסחים ח:): 'חור שבין יהודי לארמאי' (-נכרי) אינו צריך בדיקה (וכלומר שבמקום הנמצא תחת בעלות אינו יהודי פטור מבדיקה), ואתה הינך יהודי רק עד הכיס...

שבת הגדול - טעמים לקריאת שם זה

הנה נס גדול נעשה לבני ישראל בשבת זו, כראיתא ב'סדר עולם' (פרק ה) שיום ט"ו ניסן, יום יציאת בני ישראל ממצרים, היה ביום חמישי בשבת, נמצא שעשירי לחודש - שלקחו אז 'שה לבית' היה ביום השבת, ונעשה להם נס כפי שהביא הטור (או"ח סימן תל) בשם המדרש 'ולקחו להם כל אחד שה לפסחו, וקשר אותו בכרעי מיטתו, ושאלום המצריים למה זה לכם, והשיבו לשחטו לשם פסח במצות ה' עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן, ולא היו רשאים לומר להם דבר, ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול' (ועי' תוס' שבת פז: ד"ה ואותו).

ידועה קושיית המפרשים, מדוע מייחסים את הנס ליום השבת, ולא ליום י' ניסן שבו אירע הנס, כשאר מועדים שנקבעו ביום החודש שחלו בהם ולא

מתבאר שינוי אופן כתיבת 'מצות', שבפסוק הראשון המדבר על חובת האדם לאכול בעצמו נאמר 'מצת' חסר, כי לעצמו רשאי הוא לחסר ממאכלו... אבל לאחרים נאמר מצות' מלא - לתת להם כדי שביעה בלא לקמץ ולחסוך יי'.

ביסוד הדברים מתאמרא בשם הרה"ק רבי ברוך ממעז'יבו' זי"ע מה שנפסק בשו"ע בריש הלכות פסח (תכ"א) 'שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום, הגה - ומנהג לקנות חיטים לחלקן לעניים לצורך פסח', ובהמשך דברי המחבר 'אין נופלין על פניהם בכל חודש ניסן, ומבאר את סמיכות ההלכות, שרצה הרמ"א להקדים, שתחילת דבר ידאגו איש לרעהו, שיהיו לו כל צרכיו בהרחבה, ויתן 'מעות חטים' לעניים יי', ורק לאחר מ"ב ידאג האדם לצרכי עצמו שיהא 'אין נופלין על פניהם' - שאף הוא עצמו לא יבוא לידי נפילה יי'.

לו. וכך כתב הגה"ק רבי חיים פלאגי זי"ע (צדקה וחיים מערכת י) וז"ל, מצת כתיב בתורה חסר, ר"ת צדקה תציל ממות, כלומר מי שנותן צדקה למי שחסר, צדקה כזו תציל ממות [ועל כן נאמר 'מצת' חסר, לרמוז על נתינת צדקה למי שחסר לו, שהיא מצילה ממוות], לכן אות צ' באמצע תיבה של 'מות' לומר שהוא מפריד המות שהוא מ' ת' הן 'מת', כלומר אף שחייב מיתה אך באה אות צ' רמז צדקה מפריד וכו', ומה שנאמר מיתה סתם משמע מיתות ב"ד שהן מיתות חמורות. עכ"ל. כלומר, שאף מהם ינצל לחיים ולשמחה ושלוש.

סיפר צדיק נשגב מרא דעובדא, לפני כמה שנים התעסקו בביתו ב'סידור' משפחות עניות ונזקקות מאוד לחג הפסח, ועמלו הרבה לסדר להם 'חלוקות' למיניהם וקמחא דפסחא כדבעי, ועם כל הטורח בערבי פסחים בנקיון הבית והכשרתו לא חסכו במאמצים לעמוד לעזרת אותם משפחות. ויהי בעצימה של ההתעסקות במעשי החסדים הבחינה ב"ב שאינה רואה את בנה התינוק כבן שנה, והחלו לחפש אחריו בכל הבית אך 'הילד איננו', עד שמצאו אותו בעריסתו 'קבור' מתחת הררי כרים וכסתות (שמיכות) שהניחו שם מבלי משים, וכמעט שלא בא לידי חנק רח"ל. וראו בחוש היאך נתקיים בהם מה שנאמר צדקה תציל ממוות...

לז. שנה אחת בעת עריכת ה'סדר' התלהב הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע בעת הגדה של פסח למשך כשעה ושעתיים, לאחר מכן נענה ואמר בשנה זו הסדר של הרה"ק רבי אלעזר מענדל מלעלוב זי"ע (שהיה דר בעיה"ק ירושלים) מאיר למעלה מאד ונעלה מכל הסדרים, ברבות הימים נודעה סיבת הדבר, כי באותה שנה נשלח אליו סכום גדול מאחד מאנשיו שבחו"ל, והיה סיפק בסכום זה לחוג את החג כשלמה המלך בשעתו, אבל הוא חילקו בין עניי עיר הקודש שיוכלו לחוג את החג כראוי, ולכן האיר סדרו מעלה מעלה (הגש"פ אמרי החן להגה"צ רבי אלחנן היילפרין זי"ע עמו' ל). לח. ועל ידי זה גופא שדואג לאחרים אזי יתעורר עליו מן השמים רחמים וחסדים 'לדאוג' ולספק לו כל צרכיו. כי הנה שינוי במשנה (פסחים קיד.) 'מזגו לו כוס ראשון', להראות מנהג 'חירות' שאינו מוזג בעצמו אלא אחרים טורחים עבורו, ואם כי מעיקרא דדינא הרי זה נוהג רק כלפי בעל הבית, אבל כל שאר המסובים מוזגים לעצמם, אמנם רבים נהגו זאת בכל המסובים, שאין אחד מוזג לעצמו אלא אחרים מוזגים לו. אלא שלפי זה נמצא שכל אחד מוזג לשני, ואם כן יש מקום לשאול 'מה הועילו חכמים בתקנתם', שהרי סוף סוף כל אחד 'טורח למוזג', ומה המעלה הגדולה בכך שאינו מוזג לעצמו. וביארו עפ"י מה דאיתא בחת"ס ובספה"ק שעל ידי שבני ישראל עשו חסד אחד עם השני במצרים אזי גם מן השמים נהגו עימם במידת החסד, ולזכרון זאת אף אנו מתעסקים כל אחד בטובתו של השני. ואין זה רק 'לזכר' בעלמא... אלא כך הוא 'בכל דור ודור', כי 'איש לרעהו יעזור', ואבינו שבשמים ירחם עלינו וימזוג לנו כוס מלא ברכת השם.

באר הפרשה - פרשת צו - פסח - שש"פ

ובערתם הרע - רמזי בדיקת וביעור חמץ והתעוררות הרהמים והרצון

כתב הגה"צ רבי ירוחם ממיר זצ"ל (דה"מ ח"א מאמר ל"ז) וז"ל, 'וכי מה מחפש האדם בבדיקתו הלא רק את החמץ את השאור שבעיסה, חז"ל קראו ליצה"ר שאור שבעיסה, וא"כ כנראה 'שאור שבעיסה' מכונן כנגד היצה"ר. ולפי"ז מתאימים מאד כל דיני הבדיקה, ה'בל יראה ובל ימצא', ה'משהו', ומובן ענין החיפוש הגדול והבדיקה בכל חור וסדק שלא ימצא שם אף שמץ ומשהו מה'שאור שבעיסה'. ובאמת מבדיקת חמץ לחוד מתעלה כבר האדם לאין ערוך ומי הוא שיוכל להתבונן ולהשיג קדושת וטהרת איש ישראל כבודקן אור לי"ד את החמץ בביתו².

וממשיך שם, וכמו"כ כשנתבונן בדיני אפיית המצה בגודל השימור והזהירות שלא יחמיץ אף במשהו, הרי באמת מבהיל הוא עד מאד וכו'. בקצרה, כל העבודה היא להישמר ולהיזהר שלא יתגנב לתוכו אף שמץ מהיצר ולבערו מליבו בתכלית הביעור. המתבונן

ביום השבוע. ומבאר הרה"ק ה'אוהב ישראל' זי"ע (ליקוטי נ"ך השמטה לשבת הגדול) דמה שקיימו בני ישראל בניסן - משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן של מצווה, ודבקו נשמתם בבורא כל עולמים, היה זה בכוחו של יום השבת שהוא יומא דנשמתא (כמבואר בזוה"ק ח"ב רה.), לכן נקבעה לדורות גאולה זו ביום השבת שהוא יומא דנשמתין ואז יוצאים מגלות הנפש¹.

וה'לבוש' (סימן תל סעיף א) ביאר, שלכן נקראת שבת הגדול כי היא הקדמה לגאולה, שנאמר בה (מלאכי ג כג) 'הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם'.

איתא ב'אוהב ישראל' זי"ע נשגבות בקדושת שבת זו (הובא בספרו שם), דהנה מבואר בזוה"ק (ח"ב סג): 'מיניה מתברכין כל שיתא יומין', פירוש שכל ימות השבוע יונקים מקדושת השבת שלפניו, אולם כל השבתות כולן יונקות כוחן משבת הגדול ושבת שובה, הרי שכל השבתות של כל השנה גנוזות בגוויה.

לט. ב'בית אברהם' (לשבת הגדול ד"ה ענין שבת הגדול) הביא בשם הרה"ק בעל ה'יסוד העבודה' זי"ע טעם לשם שבת 'הגדול', משל למלך רם ונישא שהכין סעודה גדולה לכל אוהביו, וכיון שאין עניות במקום עשירות הכינו העבדים את כל צרכי הסעודה בהרחבה גדולה וכיד המלך, וממילא בתום הסעודה נשאו הרבה מאכלים ומשקאות, באו וסיפרו כן לפני המלך, ויצו המלך לחלק את השיריים לאנשי המדינה, ועדיין נשאר משיירי הסעודה ואין זה מן הכבוד להשליך לאשפה את מאכלי המלך, הורה המלך להאכיל את הפושעים היושבים בבית האסורים ולתת להם לאכול ולשתות [ויש להוסיף עוד, שמן הסתם הוציאו אותם מכלאם והושיבו אותם במקום מכובד כדי לאכול מן הסעודה, שהרי אין זה מדרך כבוד לאכול מאכלי המלך בבית האסורים].

והנמשל, למלך מלכי המלכים שלא כלו רחמיו, ולכן יגיע מרחמיו וחסדיו גם אל הפושעים והחוטאים, כדכתיב (תהלים כא יא) 'וסלחת לעוני כי רב הוא', והקשו המפרשים מה הנתנית טעם באומרו 'כי רב הוא', אדרבה אם רבו מעשיו בפשע וסררה מדוע יזכה לסליחה וכפרה, אך להאמור אתי שפיר, דיש לומר שתיבות 'כי רב הוא' קאי על חסדי ה' שהמה מרובים למאד, וכדי שלא ילכו לאיבוד צריך להשתמש בהם אף לחוטאים ופושעים. ובזה מפרש ה'בית אברהם' דלכן נקראת השבת 'שבת הגדול', כי גדול וקדוש הוא השבת לחסות תחת כנפיו אפילו לפחות שבפחותים, לפושעים ולמורדים - לטהרם ולהכניסם לחג הקדוש.

שמעתי מאחד מנכדי הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע שזקנו היה חוזר בכל עת על דברי הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע, שלכאורה קשה, וכי מה ייחוסה של שבת זו שנקראת 'גדולה', והרי כל שבת ושבת 'גדולה' היא, וכמו שאומרים בברכת 'רצה והחליצנו' - כי זה יום גדול וקדוש הוא לפניך, אם כן מהי מעלתה של שבת הגדול, אלא, שיום שבת זה הוא ה'גדול שבגדולים'.

מ. העיד הג"ר שלמה אלכסנדרי סופר זצ"ל על אביו הגה"ק רבי שמעון סופר זי"ע מקראקא שבבדיקת החמץ היה בשמחה עצומה לבוש בבגדי שבת, ופניו האירו מתוך שמחה. גם היה טורח הרבה בבדיקה, והוא בעצמו הכניס ראשו ללול של תרנגולים, ומרגלא בפומיה דברי אביו הרה"ק החתם סופר זי"ע, במצרים נאמר לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא שירד למצרים להכות את הבכורות, על אחת כמה וכמה שמחויבים אנו לטרוח בעצמנו בבדיקת חמץ ולא על ידי שליח (הובא במכתב סופר ח"א קיא. בהג"ה).

ענין חמץ הרומז ליצה"ר (ונעשה או מח' לה) ואז מתחיל ענין מצה שתלוי ברעיה דה', לרמוז כי הרוצה ליעול בתשובה יעול (מנחות כט:), ואז הוא עת רצון ב', כמ"ש.

כתב הגה"ק רבי עקיבא איגר זי"ע ב'מכתב' (מכתבי רעק"א יב) וז"ל. 'גם צריך להזכיר בענין ערב פסח, כי בזמן שהיו ישראל שרוים על אדמתן היה לנו יום טוב בשמחה ובשחימת פסח וקריאת הלל, וכעת בעונותינו צריכים עכ"פ לעשות זכר לזה ולנהוג בו קדושת היום, להיות ירא וחרד ועוסק במצות כל היום בביעור ובביטול חמץ ותיקון והכנת הסדר', עכ"ל. ומתוך דבריו למדנו ענין 'ונילו ברעדה', מצד אחד הוא עת שמחה וששון מחמת הקרבת קרבן פסח, לאידך, יש לנו להיות בחרדת קודש על ידי ביטול וביעור החמץ - כפשוטו, וכמדרשו דקאי על עקירת היצר הרע מתוך לבו של אדם מ"ג.

במעשה המצוות של ערב פסח יראה שאין בשכל האנושי לשער גודל הצירוף והזיכרון שמצוות ערב פסח מטהרים ומזככים את איש ישראל, ויהודי של ערב פסח גרידא כבר אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו. מי הוא שיוכל להתבונן גודל ערבן של מצוות ערב פסח וחרושם שעושים למעלה. האיתערותא דלעילא ע"י האיתערותא דלתתא. ואלמלא לא באנו אלא בשביל מצוות ערב פסח לחוד - דיינו.

נוראות מצינו בספר 'בת עין' (דרוש לפסח, בפר' מצורע) על סגולת הזמן להתקרב אל הבורא ית"ש, וז"ל, ואפשר לומר שזה ענין ערב פסח בשעה שישית... וזמן ביעור לכל הוא, וכשאדם חוזר בתשובה שלימה לפניו ית' ומבער ומבטל בליבו כל מעשיו הרעים, אז הוא עת רצון לפני הבורא ברוך הוא יותר מכל השנה, והבא ליטהר מסייעין אותו מ"א. ולזה בשעה השישית שאז נפסק

ולחיבת הקודש יסופר, שבסוף ימיו של הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע הגיעה אחת מאחיותיו כדי לבקרו ולדרוש בשלומו, ושאל אותה הרבי אם היא זוכרת את 'בדיקת החמץ' מלפנים (שבדק הוא עצמו בבית אביהם הרה"ק רבי שמעון נ"נ זי"ע, בשנים שאביהם שהה בחו"ל) - הבדיקה ארכה כל הלילה עם הרבה דמעות...

מ"א. כבר אמרו צדיקי קמאי, שבעת כזאת מבערים הרע מן העולם ונשאר אויר צח ונקי מכל לכלוך וזוהמא, והזמן מסוגל להעתיר ולהתחנן לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. ידוע כי אצל הרבה צדיקים ראו 'עבודה' גדולה בעת שריפת החמץ, וכן העידו המשמשים בקודש של הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע, שבשעת שריפת חמץ היו עיניו זולגות דמעות, מחזה שלא היה נראה אצלו בשאר ימות השנה (זולת באמירת 'קרבן' לפורים).

ב'מנהגי דזיקוב' איתא שהרה"ק ה'עטרת ישועה' מדזיקוב זי"ע היה נוהג לומר את ה'תפילה' של הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע בעת שריפת חמץ.

מב. בימי הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע גזרה מלכות הרשעה גזירה רעה על ישראל, משנודע הדבר לעסקנים חקרו ודרשו איך אפשר לקרוע ולבטל את הגזירה, ונדע להם כי על ידי תשלומי שוחד תבטל הגזירה, כיון שכן, שלח אחד העסקנים לבקש מהרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע שיעזור לו לאסוף סכום נכבד מבני קהילתו, אך לפליאתו לא התייחס הרה"ק מטשערנאביל לבקשתו, ואף לאחר ששלח כמה מכתבים ושלוחים שייספרו לו על הגזירה ושמוכרחים לפעול לביטולה, לא השיב מאומה, בראות ה'עסקן' כי כן, סיפר לפני הרה"ק רבי יצחק מסקווירא זי"ע על הצרה המרחפת על ראשי בני ישראל, וביקשו שיעזור בידו לשכנע את אחיו הגדול הרה"ק מטשערנאביל לעזור לו בענין, ואכן נסע הרה"ק מסקווירא אל הרה"ק מטשערנאביל אך גם זאת לא הועיל במאומה, ויהי בעת שריפת חמץ טרם נטל מהר"א מטשערנאביל את 'קנקן של חרס' עם החמץ כדי להשליכו אל תוך האש, אמר 'יש החושבים שעם כסף מבטלים גזירות, וטעות היא בידם, רק עכשיו בעת שריפת חמץ אפשר לבטל כל מיני גזירות קשות רעות ואכזריות...' בהזכירו מהנאמר ב'יוצרות' לשבת הגדול - 'ולמה אכילת חמץ לשש שעות, זכר לחפזון שכינה להעביר גזרות רעות'. ואכן מיד באותה שעה מת המושל באופן פלאי, והגזירה נתבטלה.

מקור נפלא מצינו לדבר, ב'תרגום שני' (אסתר ג ז), שכה אמר המן הרשע ב'לשון הרע' שלו על בני ישראל, הם שורפים ומבערים את החמץ, ואומרים כמו שמתבער חמץ זה כך תתבער מלכות הרשעה מבינינו, ובזה תהיה לנו הצלה ופורקן ממלך טיפש, כמו שנצלנו מפרעה במצרים (בתרגום ללה"ק).

מג. שמעתי מעד ראיה שנלווה אל הרה"ק ה'ישועות משה' מוויז'ניץ זי"ע בדרכו לשריפת חמץ, ובתוך כדי הילוכו אמר הרה"ק, כל עבודת היום היא באש, בודקים את החמץ לאור הנר, את החמץ מבערים באש, וגם אפיית המצות היא בתנור אש... וללמד על עבודת היום שצריכה להיות מתוך אש קודש.

באר הפרשה - פרשת צו - פסח - שש"פ

והגם שבמושכל ראשון נראים הדברים כעמוקים ובלתי מובנים, אעפ"כ יתאמץ האדם לעיין בו. וכאשר ילמד את המכתב במתינות וביישוב הדעת יראה שאפשר להבין את דבריו הקדושים בדרך הפשט, ולכן נכון מאד לכל אשר בשם ישראל יכונה ללמוד מכתב קדשו פעם אחת בשנה - בערבי פסחים, ויזכה לשמירה יתירה בכל דרכיו^{מד}.

ישלים שנתו - מכתבו של הגר"ש מאוסטרופולי
 הבטחה גדולה הבטיח הגה"ק רבי שמשון מאוסטרופולי זי"ע הי"ד, שכל מי שילמד את מכתבו בכל שנה ובפרט בערבי פסחים 'מובטח שהוא ניצול כל אותו השנה, מכל מכשול ומיתה משונה ושום אונס, ואל ימשלו בו אויביו, וכל שונאיו יפלו תחתיו, ובכל אשר יפנה יצליח וישכיל'.

מד. סיפר כ"ק אדמו"ר מערלוי זי"ע, שבשנות האימה במלחמת העולם השניה איקלע באחד מימי חודש אלול לסכנה גדולה, וכפסע היה בינו לבין המוות, ולפתע נזכר שבאותה שנה עדיין לא למד את מכתבו של הגר"ש, מיד פרש לצד ולמד את המכתב, ומאז זכה לסייעתא דשמיא בכל דרכיו, עד שניצל מצפרני הרשעים הארורים. עוד סיפר על זקיני ה'התעוררות תשובה' זצ"ל, שכבן צ"ד שנה היה בפטירתו זקן ושבע ימים, ומדי שנה בשנה הקפיד ללמוד את מכתבו של הגר"ש מאוסטרופולי, בשנתו האחרונה עלי אדמות לא הספיק ללמוד את המכתב, ובאותה שנה נסתלק לגנזי מרומים, כי לא היתה לו ההבטחה להישמר מכל נזק באותה שנה.

פסח

את הבצק אשר הוציאו ממצרים וגו', מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים שנאמר (שם א יד) וימררו את חיהם'. וביאר רבינו מנוח (פ"ז מה' חו"מ ה-ו) כלומר צריך לאמרן ולפרש טעמן, כי לכל המצוות יש טעם וידיעת טעם המצוות עיקר גדול אחר עשייתן^{מ"ה} וכו', כל שכן דרישת טעם מצות בפסח, לפי שבהזכרה יתעורר האדם להאמין בה' אמונה תמה ושלמה, כי בגאולה ההיא נגלה לכל ישראל וגלוי לכל

ואמונתך בלילות - גילוי והשרשת אור האמונה בחג הפסח ובעיקר בליל הסדר

איתא במשנה (פסחים קמז). 'רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור, פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים שנאמר (שמות יב כז) ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח וגו', מצה על שום שנגאלו אבותינו ממצרים שנאמר (שם לט) ויאפו

מה. וכבר כתב רבינו המאירי ב'בית הבחירה' (הקדמה על הש"ס ד"ה כל זה הערה) המפרש את הכתוב (תהלים קיט קכו) 'עת לעשות לה'', שהמקיים מצוות רק בגלל שעתה העת והזמן לקיום המצוה, ואינו מתבונן ומכוון בטעם המצוה, הרי זה בכלל 'הפרו תורתך' ח"ו, כי לא באלה חפץ ה', רק 'עבדך אני הבינני' - לדעת ולהבין עומק הטעמים של המצוה ולקיימן בדעת ובכוונה שלימה, כי אם יאכל מצה בפסח וישב בסוכה בחג הרי הוא כדמיון חמור הנושא אלומותיו בעת הקציר, וענבים בשעת הבציר, ומשא החיטים בעת הטחינה, ואינו נשאר אצלו מאומה מכל המשא הכבד הזה, ואל יטעה אדם לחשוב כי בודאי אין הכוונה אליו שהרי איש פשוט הוא ואינו מבין בסודות ובכוונות המצוה, זה אינו, כי על כל אחד לכוון לפי דעתו והשגתו, וכלשון המאירי שם 'וכן הענין לבני ההמון, אשר לא ישיגו אל זאת המעלה להתבונן בענין המצוה, ובמה שראוי להימשך ממנה, שהם עם מיעוט שכלם ראוי להם להתעורר בעשותם המצוה להיות כוונתן בה דרך כלל קיום גזירה מוטלת עליו מאת ה', ועשית הדבר לכבודו יתברך, ולכוונת עשיית המצוה'.

ואכן לפעמים יכול האדם לנקות את כל ביתו בחורין ובסדקין מכל חמירא וחמיעא, ואף לערוך את ה'סדר' בהתלהבות ובדביקות, ועם כל זאת עדיין לא הגיע למטרת המצוה ורצון הבורא, ואף לא יצא מ'מצרים' שלו, ומסוכן הוא להישאר הוא ובניו משועבדים לפרעה במצרים - כי כולו עסוק ח"ו רק בטפל ולא בעיקר.

כמשל הידוע שהיה אומר ה'חידושי הרי"ם' זי"ע משמיה דהרה"ק רבי שמחה בונם מפרשיסחא זי"ע, למה הדבר דומה, לעשיר גדול שקנה לעצמו סוס אדיר וחזק מאין כמותו, ושילם עליו סכום כסף גדול טבין ותקילין, ובכדי לשמרו מן הגנבים בנה גדר גבוה וחזק סביב מקום מדור הסוס, ועדיין חשש שמא ימצאו הגנבים איזה פרצה ויגנבו את הסוס היקר, על כן העמיד עליו שומר, והתנה עם השומר בתנאי קודם למעשה שבשום אופן לא יתן תנומה לפעפיו במשך כל הלילה, אלא ישמור על הסוס בכל כוחו, וגם ציווהו לעיין במחשבות עמוקות וממילא לא ירדם על משמרתו.

השומר קיבל על עצמו את ה'שמירה', אך עדיין לא מצא הבעה"ב מנוח לנפשו - ותדד שנתו מעיניו, ובכל שעה ושעה התעורר בבהלה ויצא מביתו אל החצר בכדי לבדוק אם השומר עומד על משמרתו, וישאל את השומר - במה הנך מהרהר, השיב הלה שכעת משוטטות רעיוניו ב'חקירה' כשמחוררים חור בכותל להיכן נעלם העפר או העץ שהיו עד עתה בכותל במקום החור, נהנה הבעה"ב ואמר לו 'טוב עשית עמדי', כי על ידי שמחשב הינך בחקירות אינך נרדם, חזר בעה"ב לישן על מיטתו, אך מיד אחר שעה שב לצאת אל השומר 'לדעת את שלום סוסו, ומה יעשה בו', גם בזה הפעם אמר לו השומר כי יושב הוא ומחשב 'חקירה' כשאדם אוכל 'בייגל' (כערך) - להיכן נעלם ה'חור' שהיה בו מעיקרא... שוב יצא אליו 'בעל הסוס' אחר שעה - ובזאת הפעם אמר לו השומר כי יושב הוא ו'חוקר' - היאך יכול להיות כדבר הזה, שאיש אחד השקיע כל כך הרבה ממון ודמים ב'סוס', ובנה חומה בצורה סביבותיו ואף שכר שומר לשמור עליו, ולא די בכל זה אלא אף ה'בעלים' עצמו לא ישן כ'שינת הסוס' ובכל שעה בדק את המצב... 'והסוס איננו' כי נגנב בידי בני עוולה... ואיך יתכן כדבר הזה...

שבלב. והזמן גרמא ומסוגל ביותר להשריש בליבו 'אמונה תמה ושלמה', וממנו תוצאות חיים לכל השנה כולה^מ, וזו היא עבודת הלילה וכל חג הפסח להספוג בנשמתו ונפשו ובכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו את קנייני האמונה לטוב לו כל הימים.

וביותר הדברים אמורים כלפי 'עמלנו אלו הבנים', שעתה הוא הזמן להחזיר במוחם ולהלהיב בליבם רגשי אש אמונת איתן בבורא כל עולמים, זוהי מצוות היום של 'והגדת לבנך' - סיפור יציאת מצרים לבניו^מ, וכבר אמר הרה"ק האוהב ישראל זי"ע (לפסח ד"ה יכול מראש חודש) שאף שבכל השנה מצווים אנו לזכור יציאת מצרים, ואם ישאל הבן את האב עליו לספר לו סיפור יציאת מצרים ושאר עיקרי האמונה, מכל מקום

העמים כי לו לברו הממשלה בשמים ובארץ. וזה שהתקינו לומר אחר כן בכל דור ודור חייב אדם להראות כו' וזכירה הזאת תהיה יראת ה' על פניו, שמיד בראותו השגחת השם שהיתה בישראל ולא יסור לבו ממנו ית' לעולם, ואם יצר לו זמנו מאד יבטח בה' מקוה ישראל מושיעו בעת צרה, וכמו צרת גלות מצרים היתה סיבה להיטיב להם באחריתם כן כל צרות הגלות הזה הם סיבה לישראל להושיעם תשועת עולמים. עכ"ל.

ודבריו הק' הם 'מועט המחזיק את המרובה', בהם נכלל כל עיצומו של חג הפסח - חג האמונה, וביותר כל תוקפו של ליל התקדש חג - ליל גילוי שכינה, בו מתגלה ביותר אור האמונה הטהורה^מ, ולילה כיום יאיר וכבוד ה' עלינו זורח להאיר כל מחשכים

ועומק הרעיון במילתא דא היא, שלפעמים יתכן שיהיה האדם עסוק בעניינים שונים, ואף יהיה ניעור כל הלילה, ובכל זאת ישכח את העיקר, ויהיה עסוק רק 'סביבות' הענין ולא בעיקר עצמו (הובא בליקוטי הרי"ם ליקוטים מלחמת היצר). מו. רימזו לה הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע (ח"ב עמ' רפד) בלשון הכתוב (תהילים צב ג) 'להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות', שלכאורה קשה מדוע נקט ברישא 'בוקר' בלשון יחיד ומסיים 'לילות' לשון רבים, ולא 'אמונתך בלילה', אלא רמז יש כאן על ב' לילות בשנה, ליל הסדר וליל שביעי של פסח, שעיקר גילוי השכינה בהם היה בלילה, בליל שימורים - ועברתי בארץ מצרים, ובשביעי של פסח - בקריעת ים סוף, ועל כך נאמר ואמונתך בלילות, כי ב' לילות אלו הם בבחי' ראש השנה לאמונה, ועל ידי שיתחזק בלילות אלו ב'אמונתך' יזכה 'להגיד בבוקר חסדך' בכל השנה כולה.

מז. מעשה נורא ציוה החיד"א זצ"ל לספר כל שנה בליל הסדר, פעם היתה אשה שנטפל אליה 'דיבוק', ובצר לה הלכה אל האר"י הקדוש זצ"ל שיסיר ממנה את הנשמה שנדבקה בה, שלח האר"י את תלמידו המובהק הגה"ק רבי חיים וויטאל זצ"ל כדי שימצא תיקון לנשמת הדיבוק, ואכן מהרח"ו עשה מה שעשה והלך לפגוש את היא איתתא, אך בבואו אליה החזירה מיד פניה לאחוריה, ונימוקה עמה שאין רשע יכול להסתכל בפני צדיק, שאל רבי חיים וויטאל את הנשמה איך הצליחה להיכנס אצל אשה זו, השיבה הנשמה, שפעם אחת נטלה האשה שני אבנים ושפשפה אותן זו בזו כדי להוציא מהם אש, ובתוך כדי מלאכתה נפלו האבנים, וזה הביא אותה לידי כעס גדול כאשר מתוך כך פלטה מפיה לשון קללה על עצמה שתלך לכל הרוחות, ובאותה שעה הצליחה לשלוט עליה. תמה מהרח"ו, מדוע נענשה האשה בעונש כזה בשביל שנכשלה פעם אחת במדת הכעס, וכי זו עבירה וזו עונשה, השיבה הרוח, שבודאי לא זו היתה סיבת העונש, אלא שהשטן מקטרג בשעת הכעס ולכן הצליחה אז להיטפל אליה, אך הטעם והסיבה שנענשה ביסורים אלו הוא בגלל שאין תוכה כברה, ובליל הסדר כאשר כולם סיפרו והאזינו לסיפור יציאת מצרים היתה היא מפקקת באמונתה, ולכן נגזר עליה עונש זה, מיד התחילה האשה לבכות ולהתוודות על הרהורי אפיקורסות שמנקרים במוחה, וביקשה לחזור בתשובה מכאן ואילך ולהתקרב אליו יתב"ש, באותה שעה פנה מהרח"ו אל האשה, ושאל אותה אם היא מאמינה באמת בסיפור יציאת מצרים, וכאשר השיבה האשה בחיוב יצאה תיכף נשמת הדיבוק ועזבה אותה לנפשה.

מח. סיפר הגאון רבי אליהו לופיאן ששמע בקלעם מת"ח ושמו רבי בצלאל, שהיה אצל סבו בעל המלבושי יו"ט' בליל הסדר, לפני ההגדה ישב על מקומו כמה רגעים נרגש ונפעם, לאחמ"כ הגביה קולו ואמר, הנה כמו שאנו עורכים את ה'סדר' אנו ובני משפחתנו כך עורכים אותו כל בני העיר - כצורתו וכמתכונתו, וכיו"ב עורכים כל בני המחוז וגם כל בני המדינה, ואף כל בני העולם עושים כן - במצה ומרור וכל ההגדה. התדעו היכן ראינו 'סדר' זה, אצל אבותינו, והם ראו זאת אצל אבותם וכן חוזר לדורות הקודמים אחרונים וראשונים, ולפניהם הגאונים האמוראים והתנאים, וכל קודמיהם עד דור מקבלי התורה... ועליהם נאמר (שמות יט ד) 'אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, וברש"י, לא מסורת היא בידכם, ולא בדברים אני משגר לכם, לא בעדים אני מעיד עליכם, אלא אתם ראיתם אשר

הרומה לתכריכים, ובכך יזכיר לעצמו את יום המיתה - ואם לא עכשיו אימתני, וישים אל לבו שעליו להקים דורות שימשיכו בדרך ה' מתוך אמונה פשוטה, וימסור ביתר שאת את כל גבורות ה' ונפלאותיו לדור אחרון^{נא}.

לו הכה והממשלה בעליונים ובתחתונים - אחד אלוקינו בשמים ובארץ

המהר"ל (גבורות ה' פ"ס) מבאר מה שמצינו בעניין קרבן הפסח, דכתיב (שמות יב ה) 'שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם' - שמשגדל השה יותר מבן שנה אחת נפסל מלהקריבו לפסח. כן נצטוו (פסוק מז) 'בבית אחד יאכל' ולא בשנים ושלושה בתים, 'ועצם לא תשברו בו' - שלא לחלק עצם אחד לשנים. שכולהו לדבר אחד

פעמים שלא יתיישבו הדיבורים בלב הבן, כי לפעמים אינו מוכשר לקבלם. אבל, בליל הפסח מתעורר בלבם אור גדול המסייע להם לקלוט את האמונה ביתר בל תמוט, יש אז בה ביד האב לנטוע את האמונה בלב בניו, ועל האב לדבר אל בנו כפי כוחו והבנתו, וכלשון המשנה (פרק י משנה ד) 'ואם אין דעת בבן אביו מלמדו', כי בעת בזאת יחרטו הדברים על לוח לבו ויעשו עליו רושם דקרושה לכל ימי חייו^ט.

יש מביאים בשם הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע שנתן טעם למנהג ישראל תורה מדוע לובשים 'קיטל' בליל הסדר, כי בלילה הזה מחויב כל אב למסור לבנו את ניסי השי"ת, שכל אמונת ישראל תלויה בזה, וכדי שיעשה בן בשלימות ילבש 'קיטל' שהוא בגד לבן

עשיתי למצרים. ומשסיים החל באמירת ההגדה בהתרגשות ובאמונה - קדש ורחץ וכו' - בהמחשה זאת רצה להכניס את כל המסובים למצב שיראו בעיניהם את יציאת מצרים כמו שאירעה עמהם בזו העת (הגדת 'חיים שיש בהם').

מט. בעיר מאנטשעסטער התגורר יהודי זקן ושמו רבי יעקב יוסף ווייס ז"ל, הלה עבר את מאורעות הנוראות ב'מלחמה', ונפטר בשיבה טובה זקן ושבע ימים, מדי שנה בשנה בליל הסדר היה מספר, שבאותם ימים קשים היה לו חבר טוב שנשלח יחד עימו למחנות, והוא היה מחזק תמיד את חברו לבל יפול ברוחו ולא יתייאש מן הרחמים, כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו, ואם חפץ השי"ת להצילם אין מעכב בעדו, אך הלה לא היה יכול לשאת את היסורים הקשים שהעבירו אותו על דעתו רח"ל, ותמיד היה מקנטרו בדברים שקשה מאד להאמין באלוקים חיים בעת שבני ישראל למשיסה וזדים שולטים בהם, ואעפ"כ לא איבד רי"י את אמונתו בהשי"ת, וחזר ואמר לו שוב ושוב שבסייעתא דשמיא עוד ניצל מגיא צלמות ונצא מאפילה לאור גדול.

לימים ציוו הרשעים על כל הקבוצה להיכנס לתאי הגזים, באותה שעה פנה חבירו אל רי"י, ובמרירות שאלו מה יש לו לומר עכשיו, אך רי"י לא התפעל, וחזר על משנתו שגם בתוך ההסתרה נמצא השי"ת, ואפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. לא עבר זמן רב והחייל הרשע הגיע לסגור את הדלת ולא יכול מרוב ההמון ששהו בחדר, וכיון שרי"י היה בעל בשר משכוהו חוצה, ורק אח"כ נסגרה הדלת ומתו כל האנשים שהיו בפנים, ונשמתם עלתה בלבת אש קודש השמימה לפני כסא הכבוד, הי"ד. ואילו הוא ניצל ממות לחיים ברגע האחרון. והיה מסיים ואומר, שאמונה תמימה וחזקה זו נשתרשה אצלו כאשר היה סמוך על שלחן אביו בליל הסדר, שאז היה מעורר במסובין את האמונה בבורא כל עולמים.

נ. מעין הדברים ביאר גם ה'חתן סופר' (בהגדה ד"ה ושאינו יודע לשאול), כי לבישת הקיטל באה להזכיר לו לאדם כי לאחר מאה ועשרים... יהיה לבוש ב'לבנים' וכבר לא יוכל להוסיף לעצמו זכויות, אלא יצטרך הוא לבניו שיאמרו קדיש לעילוי נשמתו ויעשו מצוות עבורו, ומוכרח הוא לחונכם כדבעי ולהשפיע עליהם לילך בדרך התורה והמצוות, והזמן מסוגל לזה ביותר בליל הסדר.

גם הגאון רבי שמעון שוואב זצ"ל ביאר על זה הדרך, שהנה פעמים הרבה מזהיר האב את בניו לעשות דבר פלוני אך הבן מרגיש באביו שאינו מדבר אלא מן השפה ולחוץ, ואין פיו וליבו שווים, אמנם כשהאב מצווה מחמת מיתה אין ספק בדבר שדבריו נובעים מן הלב, כי אין אדם מנחיל שקר לבניו בשעת מיתה, על כן נהגו ללבוש קיטל בליל הסדר, שהוא ליל השרשת האמונה בזרעו אחריו, להיות דומה למי שלובש תכריכים, וכמי שאומר לבניו 'הנה אנכי הולך ל...', וזה צוואתי ורצוני האמיתי שתהיו מאמינים בכל לב ונפש באבינו שבשמים.

נא. כיוצא בזה הוי מעשה אצל הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, שבשנה אחת טרם פשט את ה'קיטל' פנה אל המסובים ואמר 'היום לובשים את ה'קיטל' ואחר הסדר פושטים אותו, אך דעו נא - יבוא יום שמלבישים בגדי לבן ולא יפשטוהו עוד'...

באר הפרשה - פסח

מכוונים, שבליל זה ישריש האדם היטב במוחו וליבו שאחד אלוקינו בשמים ובארץ^{יב}, ולהשבית כליל את המחשבה הטמאה שיש אפס זולתו ח"ו^{יג}.

לכל המעשים, אין שום כח בעולם זולתו שיכול לעשות אפילו משהו בלתי רצונו ית'^{יד}, וכל הנעשה בעולם הוא רק כפי שנגזר מלעילא, בחשבון מדוד^{יז} ומדוקדק^{יח}.

זוהי יסוד האמונה לדעת שהבורא ית"ש הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה

בבלל האמונה הפשוטה, שיתברר ויתאמת אצל האדם שכל צער ומכאוב שקול ומדוד ממעל, ואי

וכבר אמר הרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע, כי אילו היו מחזירים 'מת' מהעולם העליון להאי עלמא לכמה שעות בלבד, הרי אין כל ספק שהיה 'המת' - החי' ממחרת כל עוד רוחו באפו לבית המדרש ומנצל כל רגע ורגע בריבוי תורה ומעשים טובים, ולא היה מבזבז אפילו רגע אחד לשוחח עם חבריו משכבר הימים ב'חדשות' ובשאר דברים בטלים... כן הוא הדבר גם בליל שימורים, אשר קודש הוא לה' וכל רגע ורגע בו יחשב להון יקר אשר לא יסולא בפז, ובכדי שלא נבזבז אותו על דברי שטות וכדומה התקינו ללבוש קיטל, כדי שניצייר לעצמנו כאילו שלחו אותנו מעולם העליון למשך כמה שעות ספורות...

נב. הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע סיפר פעם בליל הסדר, מעשה בעני מרוד שנתהפך מזלו ונתעלה להיות מעשירי העיר, והיה הדבר לפלא בעיני כל מכיריו, הללו היו מבקשים אותו ומפצירים בו בכל עת שיגלה להם את 'סוד' עשרו (אולי יעלה גם בידם עשות כמוהו), אך העשיר חסם פיו ולא גילה סודו לאיש. לימים נזדמנו ידידיו לסעוד עמו סעודתם, ושם שתה העשיר יין רב כיד המלך עד שנפל לשכרות. ומכיוון ש'נכנס יין' מיד הצליחו מכיריו להוציא ממנו את סוד העשירות במה זכה לה.

אף אנו כמותו, בליל קדוש זה, לאחר שאנו עורכים את הסדר הקדוש ככל משפטו וחוקתו, ומסיימים לשתות את ארבע הכוסות הרי אז 'נכנס יין', ומגלים אנו את הסוד הגדול השמור בלבו של כל אחד מישראל - 'אחד אלוקינו שבשמים ובארץ'... אין עוד מלבדו ואפס זולתו.

וכבר אמרו, שמהאי טעמא אומרים בסוף הסדר פיוט 'אחד מי יודע', שהוא כבוהן את האדם אם הבין נכונה את ענין האמונה, וכך הוא סדר המבחן - שואלים אותו 'אחד מי יודע' - כלומר מה הנך נזכר בשומעך מספר אחד, ובידו ה'בחירה' להשיב בשאר דברים שיש בהם מספר אחד - בענייני ממון או שאר ענייני עוה"ז, אך אם הבין לנכון את ענין 'אמונה פשוטה' ישיב - 'אחד' אלוקינו שבשמים ובארץ.

נג. נהגו ישראל קדושים ללבוש 'קיטל' בליל הסדר, ויתכן לבאר הטעם בזה, כי הנה בדרך כלל, בימי צעירותו יש לאדם כל מיני דמיונות 'תכניות' (פלענער) ומחשבות אודות עתידו במשך כל ימי חייו, מה יהיה עמו בעניין בני חיי ומזוני, וכל שאר העניינים. אמנם עם הגיעו לשנות העמידה, הרי מזמן לזמן הינו מכיר בעוד ועוד עניינים כי הקב"ה מנהיג ומנהל עולמו, וסוף דבר יהיה כפי רצון הבורא, ולא כפי ש'רבות מחשבות בלב איש'. והמליצו על כך, כי כמו מנהג המלחמות כאשר צבא מדינה אחת נכנע בפני הצבא שכנגדו, אזי ירימו הנכנעים 'דגל לבן' כאות כניעה, להראות שהם מקבלים על עצמם את מרות המדינה המנצחת אותם, כמו כן גבי האדם, בהגיעו לשנות העמידה מתחילים שערותיו להלבין, והוא כעין דגל לבן לגבי הקב"ה - שמדי כמה שבועות מוציא עוד שיער לבן, להראות הכניעתו, ולומר אף בענין פלוני הנני מכניע את עצמי, והנני מכיר כי בורא עולם הוא המנהיג ולא אנכי, ואח"כ מוסיף להודות בעוד ענין וכו' וכו'. אך החכם עיניו בראשו, וכבר בצעירותו אינו בוטח וסומך על כוחותיו, ומבטל דעתו להקב"ה בשלימות.

ולזאת לובשים קיטל בלילי פסחים - כי בלילה הזה מאיר ובא אור האמונה, ובזה מראה האדם ש'כולו לבן' לא רק שערה פה ושערה שם, וכולו מכיר ונכנע תחת ממשלת הבורא כי אדון עולם ובידו הכח והממשלה בכל הנהגת העולם כולו.

וכבר מרומז בקרא (ויקרא יג ג) 'כולו הפך לבן טהור הוא' - כשמכניע עצמו לגמרי אל הקב"ה אז טהור הוא ונרפא מצרעתו.

נד. וכך שמעתי לפרש מאמרם ב'הגדה של פסח' אחד חכם ואחד רשע, כי הנה כל אשר בשם ישראל יכונה יענה ויאמר 'מאמין אנכי כי ה' הוא האלוקים' והכל במאמרו נעשה... אלא שיש מי שיוסיף אכן, הכל בידי שמים אבל מדוע הזיק אותי פלוני, ומדוע הקדימני פלוני בעסק שרציתי לגמור, מה רוצה פלוני מאתי והוא יורד לחיי... על

אפשר לבריה שבעולם להוסיף או לגרוע מצערו אפילו ונצעק כמה שנאמר...', ולכאורה קשה מדוע הקדים פורתא"י [זולתי בתפילה], וכן רמזו בלשון ההגדה, 'וירעו בעל ההגדה לומר 'כמה שנאמר' על כל דבריו שם, אותנו המצרים כמה שנאמר... ויענונו כמה שנאמר... היה לו לומר מיד - וירעו אותנו המצרים, ויענונו וכו',

כגון דא רמז בעל ההגדה אם אמונתו תמה באחד שמאמין ש'הוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים', הרי זה חכם. אבל אם ואחד, כלומר בוא"ו החיבור, שאכן הקב"ה עושה אבל מדוע גם פלוני עשה לי כך וכך... הרי זה רשע ל"ע.

נה. כלל ידוע הוא, שסיום וסוף כל דבר הוא תוקפו של דבר, כדוגמת 'תפילת נעילה' ביום הכיפורים, והיינו כי תוקפו של יום בסופו הוא [ולכן תמצא ב'משנה תורה' להרמב"ם, שבסוף כל סדר מסיים בענייני עבודת ה' הלכה ולמעשה, כי זה התוקף והעיקר העולה מכל ההלכות, לשמור לעשות ולקיים], ולפי זה יש קצת לתמוה מדוע גמרו של 'סדר' ליל שימורים הוא בפיוט 'חד גדיא'.

אכן, י"ל כי תוקפו ועיקרו של כל הסדר - להשריש את האמונה בלב האדם עד שידע שאף ה'דומם' מושגח הוא ומתנהל על פי חשבון, וכך רואים אנו ב'חד גדיא' שהגדי מתרעם על שנטרף בשיני החתול באכזריות, ובשעת מעשה נראה בעינים גשמיות דלית דין ולית דיין ח"ו, כי הגדי מתבוסס בדמו על אף שלא הרע לשום בריה, ואילו החתול הרשע אוכל ונהנה כ'סעודת שלמה'. אך האמת, שמיד יבוא הכלב ויענישנו בכל חומר הדין, ולאחמ"כ ייענש אף הכלב על פי חשבונות שמים - על ידי המקל. וכך הוא בכל ענייני העולם, הכל מונהג בחשבון מדוקדק ואין שום מקרה בעולם, וזה עיקר העבודה בלילה הזה.

נו. נודע הטעם לתקנת חז"ל שתיית ארבע כוסות בליל הסדר שהוא כנגד ד' לשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, אמנם רש"י (פסחים קח. ד"ה ארבע) מבאר שהוא כנגד ג' פעמים שנזכר לשון 'כוס' בחלומי של שר המשקים, וכדכתיב (בראשית מ יא) 'וכוס פרעה בידי ואקח את הענבים וְאֶשְׁחַט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על כף פרעה', ועוד כוס של ברכת המזון (ומקור הדברים הוא בתלמוד ירושלמי פ' ערבי פסחים), וצריך ביאור מה עניינם של כוסות אלו שבחלום שר המשקים לעניין ליל הסדר.

וביאר בספר 'שערי ליל הסדר' (עמ' קמה) באופן נפלא, כי אם נדקדק בדבר נמצא שכל גלות וגאולת מצרים נסתבב על ידי זבוב אחד... הוא הזבוב אשר נפל לתוך כוסו של שר המשקים בשעה שהגישו אל פרעה מלך מצרים, שעל כן קצף עליו המלך ונתנו במשמר בית האסורים, על יד יוסף, ועי"ז פתר יוסף את חלומי וסיפר שר המשקים לפרעה אודות יוסף שידוע לפתור חלומות, ועי"ז נתגלגל הדבר שעלה יוסף למלוך על כל ארץ מצרים, וירדו יעקב ובניו למצרים...

והנה תכלית ליל הסדר הוא וידעתם כי אני ה', על כן אין די בסיפור הניסים שהיו ביציאת מצרים, אלא עלינו להשים אל ליבנו כיצד קורא הדורות מראש משגיח על הבריאה על כל פרט ופרט, וכבר מתחילה הכין את הגלות והגאולה, ועלינו להתבונן כיצד ה'זבוב' היה בהשגחה פרטית נפלאה שיפול לתוך הכוס... כדי שעי"ז ירדו בני ישראל למצרים, וזו 'הגאולה' האמיתית כאשר אנו זוכים לאור האמונה לדעת כיצד כל דבר הנעשה בבריאה, קטן כגדול, הוא רק ברצונו ית', על כן תקנו לשתות ד' כוסות כנגד ה'כוסות' שהיו בחלומי של שר המשקים.

נז. ובכלל זה, שגם האדם עצמו אינו יכול להביא על עצמו שום צער אם לא נגזר עליו כן מלעילא. שהנה בסדר הקערה של האר"י הק' איתא, תפארת מרור כנגד יעקב, יסוד חזרת כנגד יוסף - ושניהם בתחתית ה'סגול' שאנו מעמידים בקערה, ובא להשוות ביניהם, וללמדנו שהנה נראה לאדם שצרותיו של יעקב בלבן דינה ועשו הגיעו אליו מן השמים, אך צרות יוסף עם האחים ואשת פוטיפר לכאורה רבו האומרים מדוע גרם לעצמו בידים - ע"י שגרם להם לשנוא אותו, וגם הלך אל אחיו, ומכאן נלמד שגם הנעשה בידים הכל בידי שמים, ולכן עומדים שניהם בתחתית הסגול לומר ששניהם שקולין, ואין אדם גורם רעה לעצמו...כי גם 'ידי' בידי שמים הם.

וכך דייקו מלשון הכתוב (תהילים כג ד) 'גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי', שלכאורה מהו 'אלך בגיא צלמות' וכי ראית אדם שמעצמו החליט לילך ולהכניס עצמו לגיא צלמות, הרי אחרים מוליכים אותו בעל כרחו שמה, והיה צריך לומר 'גם כי יוליכוני' או 'גם כי אתהלך' וכיו"ב, אלא שאפילו אם הוא עצמו 'גרמא לנזיקין' - שנראה שהוא גרם לעצמו לילך בגיא צלמות, גם כן לא אירא רע כי באמת אתה עמדי, ומן השמים הזמינו שאלך בעצמי לאותו מקום היזק, ועדיין הקב"ה עמדי להצילני מכל רע.

באר הפרשה - פסח

על מצות ומרורים - גם ה'מרור' הוא לטובה
 כתב הרה"ק הישפת אמת זי"ע (תרל"ב לקושים ד"ה מרור)
 לבאר טעם אכילת מרור בזה"ל, להראות שגם
 הגלות זימי העינוי רואין עתה ומאמינים שהיתה לטובה
 ומשבחין על זה^ס, כי עי"ז נכנסנו בבריתנו של הקב"ה
 וכו'. ומבאר כי מה שנאמר (במדבר טו מא) 'אני ה'
 אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם ממצרים', אין הכוונה
 רק שה'ציאה' היתה בכדי להיות לכם לאלוקים, אלא

שהרי אין הפסוק מחדש מאומה יותר ממה שאמר
 מקודם לכן. ואינו מוסיף כלום על דברו הראשון, ומפרש
 ה'חידושי הרי"ם' זי"ע שרמזו יש כאן בלשונם הקדוש,
 שכל עינוי וצער המגיע אל האדם הרי הוא כמה שנאמר
 בשמים ממעל - במדה במשקל ובמשורה^{ית}, ואפילו
 צער כל שהוא לא יגיע אליו יותר מהנקצב לו, והיינו
 דקאמרי הכא 'ויענונו - כמה שנאמר'^{נט}, וירעו אותנו
 - כמה שנאמר.

נח. כתיב (שמות יג ד) 'היום אתם יוצאים בחודש האביב', ופירש רש"י 'וכי לא היינו יודעין באיזה חודש יצאו, אלא
 כך אמר להם, ראו חסד שגמלכם, שהוציא אתכם בחודש שהוא כשר לצאת, לא חמה ולא צינה ולא גשמים',
 והוא פלא, וכי בעת צאתם 'מאפילה לאורה ומשעבוד לגאולה' נשאר מקום בלבם לחשוב אודות 'חמה וצינה'
 השוררת בחוצות וכדומה, דמי יחשוב בזוטות כאלו בשעה שנעשה לו נס גדול ונפלא כזה, לך נא אל אותם פליטי
 חרב בימי ה'מלחמה', אשר קפצו מרכבות המוות באמצע נסיעתם וניצלו בניסי ניסים ממוות לחיים, ושאל אותם
 האם היה בימים ההם חם או קר, לח או יבש, האם ירד גשם או שלג, בוודאי שהנשאל ילעג על השאלה, כי
 באותה שעה לא חשב רק על הצלת חייו, ולא העלה בדעתו לחשוב לרגע כמימרא אם יורד גשם או לאו.
 הא למה הדבר דומה, לעשיר שהלווה את חברו אלפי אלפים רובל כסף ועוד כמה פרוטות, וכי בעת פרעון החוב
 יזכור לו המלווה את הפרוטות הבודדות שלוה, פשיטא שלא, והיינו טעמא, מפני שהפרוטות נבלעות ומתבטלות
 בסכום הגדול.

אלא, האמת תורה דרכה, כי אצל הקב"ה אין הדבר כן, הצור תמים פעלו בתכלית השלימות, אין מקרה בעולם
 ואין שום דבר יורד מן השמים כי אם בחשבון מדוקדק על כל 'חוט השערה'. לא יגיע לאדם לא בריווח ולא בהפסד
 אפילו בכהוא זה יותר ממה שנקצב לו מן שמיא בחשבון מדוקדק, וזו חובת האדם ללמוד מיציאת מצרים, שישריש
 בדעתו שכל דבר קטן כגדול נפסק במידה במשורה ובמשקל.

וכן היה בירידתם למצרים שהחלה במכירת יוסף, כמו שרמזו בה קמאי (הסבא מקעלם ועוד) בדברי רש"י בפסוק
 (בראשית לו כה) 'וישאו עיניהם ויראו והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד, וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולוט', וברש"י
 'למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן
 שריחן רע, ולזה נזדמנו בשמים שלא יזק מריח רע'. ולכאורה קשה, וכי במצב שפל כזה - כשעומדים למכור
 ולהרחיקו מבית אביו לדורות עולם, מבלי דעת מה יעלה בגורלו ברוחניות ובגשמיות היש אז איזה 'נפקא מינה'
 איזה ריח נודף סביבו אם ריח טוב או לאו. אלא, שאין הקב"ה מביא על האדם שום צער יותר מהנקצב עליו אפילו
 כמלא נימא, וכיוון ש'ריח רע' לא נגזר עליו בנוסף לעצם ה'מכירה', סיבבו מן השמים שיסאו עמם הערביים 'נכאת
 צרי ולוט' - שלא כמנהגם. היודע 'עיקר' זה, ישתנו חייו לטובה ולברכה, ביודעו שכל הצער אשר בא עליו מדוד
 בפלס ומידה, ולעולם לא יצטער אפילו כקליפת השום יותר מהמגיע לו לטובתו השלימה.

נט. עוד ביאר ה'חידושי הרי"ם' (הובא בשפת אמת שבה"ג תרנ"ד) שבא ללמדנו שמכל עינוי וצער שהיה לנו מהמצרים
 נעשה 'פרשה' בתורה, כי אין 'צער' ו'סבל' לחינם וללא חשבון, אלא כל העובר על האדם הרי זה להביאו
 לשלמותו, ובזה נשלם ה'תורה'.

ס. הגה"צ רבי צבי הירש מייזליש זצ"ל מווייטצען (דבר צבי ליל הסדר) מבאר הטעם שנקרא הלילה הקדוש הזה בשם
 'ליל הסדר', עפ"י מה שכתב הרה"ק ה'מנחת אלעזר' ממונקאטש זי"ע (דבר תורה ח"ט אות לב) שהנה יש המתרעמים
 ומתאוננים על רוע מזלם, ומבכים במר ליבם 'מה נשתנה' חלקנו מאחרים, מדוע באה עלינו הרעה הזאת, אמנם
 באמת כל 'תלוותיהם' אינם באות אלא לקוצר דעתם ושכלם, ש'נדמה' להם כי רעה וחשכות מנת חלקם אמנם, לו
 חכמו ישכילו לראות שאין כאן רעה כלל, והדבר דומה למי שנכנס באישון ליל לתוך ארמון המלוכה בעת שהחושך
 יכסה ארץ, ולכל פינה שפונה הוא נתקל בחפצים המונחים שם, כגון הכסאות והשולחן וכיו"ב, והרי הוא זועק ותמה,
 וכי לזה יקרא ארמון מלוכה, מקום שמונחים בו חפצים מפוזרים 'בלי סדר', ונראה כי כל תכליתם הוא רק להכשיל

ורמזו לה הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (הג' על שו"ע תע"ג ס"ה) באחד ממיני ה'מרור' שיוצאים בהם ידי חובה בליל הסדר הנקרא 'תמכא', שהוא 'ראשי תיבות' תמיד מספרים כבוד א-ל (יוצר אור לימות החול), וביאר ב'ליקוטי מהרי"ח' (הנהגת הסדר) שכוונת דבריו לרמז שאנו מראים בזה כי גם בשנהגת הש"ת היא בבחי' מרור ו'תמכא' עדיין אנו מספרים כבוד א-ל, ו'תמיד' אנו מודים להקב"ה בכל מידה ומידה שהוא נוהג עמנו, מתוך ההכרה שהכל מאיתו ית', וכל מאי העביר רחמנא לטב עביר ס"א.

גם הגלות היתה הכנה לדבר אך נזכר רק הגאולה שהיא העיקר, וכלשונו 'כי לא במקרה היינו במצרים', אלא היא היתה 'כור הברזל' (דברים ד פ) להבשיר את בני ישראל ולצרפם להיות לו לעם הנבחר.

וכדברים הללו ממש כתב עוד ה'שפת אמת' זי"ע (תר"מ ד"ה אלו) לבאר במה שאנו אומרים 'והיא שעמדה', וז"ל, הוא הגלות מצרים והגאולה כל זה היה הכנה לכל דור ודור שעומדין עלינו. לכן אנו שמחים על גלות מצרים גם כן, ואוכלין מרור זכר לעבדות שכל זה היה לטובתינו, עכ"ל.

את האיש אשר יתרע מזלו ויבוא אל הארמון... אין זה אלא מלך רע וחסר לב... אמנם פשיטא שאין לך שטות גדולה מזו, כי אין לו אלא להדליק נר ולהעלות את האור או להמתין עד לזריחת השמש, ואז יגלה בעיניו תפארת המלוכה, ויגלה את יופי והדר כל כלי הבית העומדים על מכונם בדיוק במקום הראוי להם, וכל אותם תמיהות שהיו לו יפלו מאיליהם.

וכדבר הזה הוא ממש, אשר בני אדם לקוצר דעתם נדמה להם על הדברים אשר אירעו להם 'כי אינם במקומם', וברור להם כי רוצים להרע להם, אך לעתיד לבוא לעת יזרח אור שמשו של המשיח יתברר למפרע כי כך היה צריך להיות בלי שינוי כלל. וכן רמזו זאת בלשון הכתוב (תהילים פב ה) 'לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו', כי הבריות אין יודעים ומבינים על מה עשה ה' ככה, אך כל זאת הוא רק מאחר שבחשכה יתהלכו, אין להם אלא להדליק בקרבם את אור האמונה הזכה וממילא 'נסו הצללים', ויזכו להכיר ולדעת כי צדיק וישר הוא, ולא עולתה בו. ועל פי זה מבאר הטעם שליל א' דפסח נקרא בשם 'ליל הסדר', כי הלילה הזה הוא זמן חיזוק והשרשת האמונה בלב מתוך התבוננות בכל ניסי יציאת מצרים, וכאשר זוכים להשגת האמונה אכן רואים שכל הבריאה היא עם 'סדר' נכון, וכל דבר צריך להיות כך בעתו ובזמנו בלא שום שינוי כלל.

מעשה באיש יהודי שהשיא כמה מצאצאיו ועול החובות עלו והשתרגו על צווארו עד למעלה ראש, בלית ברירה נטל את מקל נדודיו למדינות הגולה לזכות נדיבי עם לקחת חבל ונחלה בנשואי בניו ובנותיו, אחר תלאות שונות ומשונות שם פעמיו לחזור לביתו, בעודו בדרך התנחם על כל תלאותיו כי 'קבלת פנים' יפה תיערך לו בביתו כפיצוי על השבועות הקשות שעברו עליו... משהגיע הביתה אחר נסיעה מייגעת ומפרכת כשהוא עייף ורעב נכנס למטבח הבית ולא ראה מאומה על השולחן החל מתאונן ואומר לעצמו 'וכי כך מקבלים את פני...?' אחר שבועות שביזיתי עצמי למען בני ביתי... שכחו ממני לגמרי... וכי אינם מבינים שאחר דרך כזאת נעשה האדם רעב וצמא ועייף... וכי אינם מתביישים בהנהגה כזאת... כך הוסיף בטענותיו עד שעבר בסמוך לחדר הגדול שבו אוכלים בשבתות וימים טובים וירא כי הוכן לכבודו סעודה כיד המלך ברוב פאר והדר לשם ולתפארת... אף המקום הוכן כראוי לסעודה נכבדה... או אז נתכסו פניו בבושה נוראה ולא מצא לעצמו מקום לרוב הבזיון שכה התלונן בשעה שבעודו בדרך כבר טרחו בני הבית וייגעו לכבודו באופן נפלא...

אף אנו מהלכים בעולמו של הקב"ה מלאים טענות כרימון כי 'נשכחנו...' ואיננו משימים על לב לפקוח עיניים לראות כי הקב"ה עומד כביכול ומכין עבורנו מכל הטוב שבעולם.

אולי י"ל דלכן לובשים 'קייטל' (בגדי לבן) בליל הסדר, כי באותו הלילה מתגלה אור האמונה - אז אנו רואים כי בתוככי החושך הוכנו בעבורנו טובות נפלאות, וכל הנראה כרעה טובה עצומה היה בעדנו... ממילא אנו מתמלאים בושה וכלימה על כל 'טענותינו' במשך ימות השנה, וכדינו של המתבייש ש'אזיל סומקא ואתא חיורא' לובשים אנו לבן כדמות הלבן שנתכסה פנינו...

סא. בליל התקדש חג הפסח שנת תש"ד בברגן בלזן ערך הרה"ק מבלאזוב זי"ע את הסדר בפינה נידחת בלי 'שולחן עורך' ובלי 'הסבה' כי אם בישיבה על הקרקע, יחד עמו נמצאו מספר קטן של ילדים... ואנשים מבוגרים, הניחו לפניו מצות אחדות, תפוח אדמה וראש סלק בתוך שארית כלי שבור ששימש כקערה, זרוע ביצה חרוסת לא היו

לא ידעו בעת המכירה את מטרת פעולתם, שהרי תכלית ירידתם למצרים היתה כדי לפרנסם בשנות הרעב, להביא לידי נושאים מטוב מצרים, שיצאו לעתיד ממצרים ברכוש גדול, ובעיקר יש לומר כי על ידי ירידת מצרים זכו בני ישראל להיות 'עם סגולה', נמצא כי הכל היה לטובה.

זחנה איתא במדרש (בר"ר צד ב) מהו טוב מצרים - זה גרים של פול. ואין הדברים אומרים אלא דרשוני, מה ראה יוסף לשלוח לאביו דייקא גריסי פול, ולא עוד אלא שהעיד עליהם הכתוב שהם 'טוב מצרים' - הדברים הטובים והמעולים שבמצרים ולא פחות. ומבאר המהר"ל (נור אריה שם, גבורות ה' פ"ו) שהנה יעקב התיירא לירד למצרים מפני שידע שזו תחילת גלות בני ישראל, ולפיכך שלח יוסף אליו כי הגלות הוא טוב, כי יהיו ישראל פרים ורבים מכה השעבוד וגלות, כדכתיב (שמות א יב) וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, וזהו ששלח לו גריסין של פול, שהם פולים השבורים לחלקים על ידי שטוחנים אותם בריחיים והם נשברים לחלקים רבים, וכדמיון זה היו בני ישראל במצרים, שהעבידו אותם בפרך 'בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו' (לשון רש"י שמות א יב), ועל ידי זה נתרבו ומאחד נעשה

וכן למדנו בהלכות הפסח (או"ח תעה א) שאין דין 'הסיבה' באכילת 'מרור', כיוון שהסיבה באה לרמוז על דרך חרות, ואילו המרור מרמז על גלות ולא על חרות. מעתה צריך ביאור, מדוע ה'כורך' - שהוא מרור (עם מצה), נאכל בהסיבה. ואומרים משם הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע, שמצה מרמזת על 'אמונה' (כדאיתא בזה"ק) והוא מיכלא דמהימנותא, ומכיוון ש'כורך' יחד עם המרור את ה'מצה' - האמונה בה' אחד, ומאמין שהכל לטובה וה' עמו בכל עת ובכל שעה, בזה גופא תתבטל ממנו כל ה'מרירות', שהרי יודע שגם 'המרור' הוא לטובתו, ושפיר אפשר לו להסב אז בדרך חרות כבני מלכים⁶⁶.

הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע היה חוזר על דברי המהר"ל זי"ע (גבורות ה' פ"ו) בפירוש הפסוק (בראשית מה ג) 'ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים', וברש"י, 'כזאת - כחשבון הזה, ולכאורה צריך ביאור מה כוונת רש"י באמרו 'כחשבון הזה', אלא שבא לרמוז לו כי כל ענין ה'מכירה' התנהל ממעל 'בחשבון' מדוקדק, ולא יכעס על האחים שמכרוהו, כי הם לא עשו כן מדעתם ומבחירתם, רק כל מעשיהם היו כ'חמור' המוכרח לעשות רצון אדונו - והוא פועל לאדונו ואינו יודע מה פועל, כמו כן האחים הקדושים - שבטי י-ה

בנמצא, מרור היה להם די והותר בכל המצב שהם שרויים, בו השתקף שיעור רבתי - שיעור מהודר של מרור, ככתוב באיכה 'השביעני במרורים הרוני לענה', הרבי סיפר לילדים אודות יציאת מצרים, אחד מהם השמיע את ארבע הקושיות 'מה נשתנה', עיני הנוכחים זלגו דמעות כאשר הילד בקולו הצעיר המצלצל חזר על הקושיות עתיקות היומין, שיהודים בכל רחבי תבל חוזרים עליהן מזה אלפי שנים.

הפעם, כשסיים הילד, חזר הרבי על הקושיות ונתן להן פירוש שונה מן הרגיל, פתח ואמר 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות', והרי הגלות החשוכה נקראת לילה, מדוע נשתנתה גלות זו לרעה יותר מכל הגלויות שגלו ישראל, 'שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה' - החמץ תופח ומתנשא, המצה רדודה ונמוכה, מדוע בכל הגלויות היו לנו זמנים של עליה וזמנים של ירידה ואילו הפעם הננו לגמרי בשפל המצב הרי מעולם לא היתה כנסת ישראל כ"ב מוכה ומושפלת כמו בזמן הזה, מדוע הלילה, הגלות הזה 'כולו מרור וכולנו מסובין' - שוכבים לארץ, אי אפשר לזקוף קומה, מדוע.

כאן נשא הרה"ק את עיניו השמימה, והמשיך, דעו ילדים שבכל לילה טרם יאיר השחר החושך מתגבר אנו כבר קרובים מאד לגאולה השלמה, ולכן כל כך חשכו עינינו, דבר זה מרומזו בתירוצו של מחבר ההגדה 'עבדים היינו' - נוטריקון של עבדי"ם הוא דוד בן ישי עבדך משיחך, לרמז, שזו סיבת קושי גלותנו, משיח צדקנו עומד לבוא בקרוב ויגאלנו, בדיבורים אלו חיזק ועודד את רוח היהודים המעונים שהתקבצו סביבו באותו לילה כיום יאיר (מספר לעד בבני ישראל' עמוד 66).

סב. והוסיף הגאון רבי שלמה קלוגער (בהגש"פ מעשה ידי יוצר) שלכן דווקא הלל היה נוהג לעשות 'כורך', שהרי מצינו בגמ' (ברכות ס.) 'מעשה בהלל הזקן שהיה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר, אמר מובטח אני שאין זה בתוך ביתי, ועליו הכתוב אומר (תהילים קיב ז) משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה', והיינו שבגודל בטחונו בהשי"ת השריש כן גם בבני ביתו שכל הקורה אינו אלא לטובה, וממילא אין מקום ל'צווחה' כלל, ומשמועה רעה לא יירא, ומהאי טעמא נמי היה 'כורך' את המצה והמרור כאחד להמתיק כל 'מרירות' במיכלא דמהימנותא, וכדרכו בקודש.

שישה, שילדו שישה שישה בכרם אחד. וזהו שאמר 'מטוב מצרים', לומר, כי דייקא מתוך שעבוד מצרים תצמח להם טובה גדולה^{סג}.

ובן איתא ב'תרגום יונתן' (פר' תולדות) על הפסוק (בראשית כו א) 'ויהי כי זקן יצחק ותבהין עיניו מראות - [מתורגם ללה"ק] ויקרא יצחק לעשו בנו הגדול ביום י"ד ניסן, ואמר לו, בני, בלילה הזה משבחים כל משרתי עליון לבורא עולם, ואוצרי טלין מתפתחין ביה - ואוצרות השמים נפתחים^{סד}.

רוב ניסים הפלאת בלילה - בכל שנה ושנה נשפע שפע רב בליל זה

אין לשער ואין לתאר גודל ההארה והשפע הנשפע עלינו בליל זה, עד שכביכול הקב"ה פונה מכל עסקיו אלינו לעשות לנו ניסים בזמן הזה כבימים ההם,

סג. זאת אפשר ללמוד גם מעניין ה'יחץ', שחוצים את המצה האמצעית, ואת החלק הגדול מבין שתי החלקים מוציאים מה'קערה' ומצפינים אותו, מעתה יש מקום לאותה 'מחצית' להתלונן 'מה נשתנה' חלקי משאר חברותי, מדוע יגרע חלקי שלא להיות בשולחן ה'סדר' כמו ידידי המצות השוכנים אחר כבוד ב'קערה' שלפני בעל הבית... אבל האמת, שכעבור זמן יתברר שמחצית מצה זו היא ה'חשובה מכולם', ומה שסילקוה מעל השולחן אינו אלא לפי רוב חשיבותה וגדולתה, שמצניעים אותה לאפיקומן, ולא עוד שכל המחזיק בה יקבל בעדה מתנות... כך, כאשר נדמה לאדם כי נגרע חלקו, אזי יקיים בעצמו חבי כמעט רגע וסופו של דבר יריקו עליו כל מיני שפע ומתנות טובות. עוד יש להתבונן מדוע כשהתינוקות מחטפים וגונבים את האפיקומן אין בעל הסדר בוכה ומתאונן כדרך כל 'גנב' הבוכה בשאר גניבות... אלא שכמה טעמים בדבר, א. יודע הוא שכך הוא סדרו של לילה, ב. ברי לו שעתידים להחזיר לו את 'הגניבה', ועל כן לא עוד שאינו מתלונן אלא נותן מתנות גדולות, איש כמתנת ידו כברכת ה'.

וללמדנו פרק בהלכות אמונה לכל השנה בכל מיני גניבות והיזקות אשר יבואו על האדם, שאם יתבונן בהם וישרישם בעצמו שוב לא 'יבכה' ויתלונן. א. כי כך נקבע מלמעלה, ולא 'פלוני' גנב אלא הוא שליח ההשגחה העליונה. ב. ועוד עתיד הקב"ה להחזיר לו כמו שנגנב, ואף יקבל ע"כ שכר הרבה על שקיבל את הדין באהבה. סד. ואין הכוונה רק להשפעות היורדות מן השמים לארץ אלא שכל העולמות העליונים ניזונים מהשפעת הלילה, וכדאיתא ב'תפארת שלמה' (ליום ב' דפסח) לא יאומן כי יסופר מקהלות רבבות הסודות והיחודים אשר נעשים בעולמות העליונים ע"י ישראל - על ידי סדר ליל שימורים, אכילת מצה ומרור וסיפור יציאת מצרים בהגדה בלילה הזה, ובוה מפרש מה שגזר מרדכי הצדיק תענית על ישראל בליל פסח, וכמאמרם (מגילה טו.) 'ויעבור מרדכי - שהעביר י"ט הראשון של פסח בתענית', ומדוע מיהר לקבוע צום ביום טוב של פסח, והלא גזירת המן בן המדתא היתה רק בעוד כ"ב חודש ביום י"ד אדר, ושפיר יש פנאי לקבוע תענית אחר הפסח, אלא היינו טעמא, כי מרדכי התחכם לבטל את ישראל מלערוך את הסדר ככל משפטו וחקתו, 'כי כאשר בטלו מעבודתם בלילה הזה, נעשה רעש למעלה בכל העולמות, מה זה ועל מה זה... כי אם יתבטלו ישראל חלילה יתבטלו כל העולמות'.

בהגדה של פסח עם פירוש 'גבורות ישראל' להרה"ק המגיד מקאזניץ ז"ע איתא, וז"ל. בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. כי יש סדר לכל אחד מישראל ועת לכל חפץ וכו' וכתבתי לעיל שיש אופן בתוך אופן להשתנות מזלו מרעה לטובה וכו', וזה נקרא יציאת מצרים שיצא מגבוליו לטובה [כי 'מצרים' הוא מלשון מְצָרִים וגבולות, שכביכול האדם נמצא בתוך גבול ומחיצות שאינו יכול להיחלץ מהם, וזהו עניין יציאת מצרים - שיוצא מגבוליו ומשתנה מזלו לטובה], ותחילת זה היה במצרים שהיה התחלה לכל הגאולות, ובכל ליל פסח נתגלה ויכולין לבטל כל גזירה רעה להפכו לטובה. עכ"ל (בדרך רמז אמרו כי הנה 'מזל' ר"ת זכר ליציאת מצרים, וללמדנו כי זכרון יציאת מצרים כחוד גדול כנגד ה'מזל').

כה גדול הוא הלילה עד שכתב ה'פרישה' ריש סימן תע"ג בשם רב עמרם גאון לבאר (קו' הטור ועוד) מדוע אין מברכין בליל פסח 'שעשה ניסים' משום דיום ישועה הוא ועדיף מנס, עכ"ל. ונראה כוונתו בפשטות שאם יודו על ה'נס' אינו אלא ממעט מהנעשה ונפעל בזה הלילה - כי היום יום ישועה כלומר שהכל מתהפך לטובה. בשבת הגדול שנת תקצ"ח לפ"ק (וחזר עליה בשנת תר"ב) דרוש דרש הגה"צ רבי אליהו גוטמאכער זצ"ל הנודע בכינוי 'הצדיק מגריידיץ', דברים חוצבים להבות אש קודש לפני קהל עדת מרעיתו בגודל קדושת ליל הסדר, למוצאי שבת העלה את הדברים על גבי הכתב וציוה לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל.

באר הפרשה - פסח

וכן שנינו בפרקי דר' אליעזר (פ"ב) שבליל הסדר יעקב בחלום הלילה בהיותו אצל לבן, וכן כל חיילי נפתחין כל שערי שפעיה.
בפיוט 'ויהי בחצי הלילה'.

ובבל הדורות זכו בני ישראל לניסים ונפלאות בזה הלילה, החל מאברהם אבינו במלחמתו עם המלכים בלילה זה וניצחם, ככתוב התם (בראשית יד טו) 'ויחלק עליהם לילה'. ובליל פסח התגלה הקב"ה אל בכפתור ופרח יובנו דברי הרה"ק ה'שפת אמת' ז"ע (תרל"ח ד"ה כל המרבה) לבאר את הנאמר (איוב ט ז) 'עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר'.

בדרשתו האריך בגודל סגולת הלילה להיעשות בו ניסים לישראל, ואף מי שנולד במזל רע, בבני - בצער גידול בנים וכדו'. בחיי - בענייני בריאות וכדו', או בממוני - שהיכן שמניח ידו נהפך כחומר חותם, כל חד וחד יש לו להתפלל על זה בלילי פסח - ליל הסדר, ויפעל לשנות מזלו לטוב.

ומבאר בדרך משל לאחד שנתנוהו במקום המוקף חומה גבוהה ובצורה שאין ביכולתו לטפס ולצאת, ואין שום דרך שיוכל לצאת מאפילה לאורה זולתי בהתחכמות גדולה לעשות אפילו נקב אחד, אמנם, אחר שכבר ניקב הנקב בידו להכות בפטיש סביבות החור - להרחיבו, וכך יגיע לבסוף לשבר את כל החומה.

ועל פי זה ביאר, דלכאורה יפלא על מרדכי הצדיק שגזר תענית ביו"ט ראשון של פסח (מגילה טו.), כמו שנאמר (אסתר ד יז) 'ויעבור מרדכי' - שציווה להתענות מי"ד ועד ט"ז ניסן, ומדוע מיהר מרדכי לגזור כבר עתה תענית - לבטל את מצוות הלילה ולהשבית את החג בדבר שאינו צורך השעה, והרי זמן רב עמד לרשותו - והיה אפשר לו לגזור שיתענו אחר החג, כי לא הייתה הגזירה אלא ליום י"ג אדר - בעוד י"א חודשים. וביותר ייפלא דהיה לו לקבוע התענית ביום הדין' - ראש השנה ויום הכיפורים שאז 'ספרי חיים וספרי... פתוחים לפניו'.

אלא, שהרי 'מרדכי ידע את כל אשר נעשה', וידע שהגזירה נכתבה ונחתמה בטבעת מלכו של עולם, ולא מלך טיפש - אחשוורוש, גזר להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים אלא הקב"ה גזר כן, ואין עצה ואין תבונה כנגד השם, ולא יועילו שום תפילות ותחנונים לבטל הגזירה. אולם הזמן היחיד שניתן לבקוע כל השערים הוא ליל הסדר, שהוא כדוגמת החור שבחומה, מכיוון שלילה זה נקבע משנים קדמוניות להושיע את ישראל, שהרי ראש האומה אברהם אבינו ע"ה נלחם עם ארבעת המלכים בליל ט"ו בניסן וניצחם, ונאמר שם (בראשית יד טו) 'ויחלק עליהם לילה', והביא רש"י - 'ומדרש אגדה שנחלק הלילה בחציו הראשון נעשה לו נס וחציו השני נשמר ובא לו לחצות לילה של מצרים', ומני אותו הזמן נקבע 'ליל שימורים הוא לדורותם', ועל כן גזר מרדכי תענית דייקא בליל הסדר שהוא הזמן המסוגל לבקוע שערי ברזל ולהרחיב את הפרצה שבחומת הדין. ואפילו גזר דין שיש בו שבועה אפשר לבטלו בזה הלילה.

ובזה מבאר מה שנאמר (ישעי' מט ח) 'כה אמר ה' בעת רצון עניתך וביום ישועה עזרתך', שבעת רצון היינו יום הכיפורים שבו 'עניתך' מלשון עינויים שגזרתי להתענות בו חמישה עינויים, וביום ישועה - היינו ליל הסדר אזי עזרתך, שהקב"ה עוזר בו להושיע מכל צרה וצוקה.

ומביא משל לאחד שמבקש מרעהו הלוואה אך אין מעות ברשותו לכן שולח אותו לפלוני ידידו שילוה ממנו, והוא יהיה ערב בעדו, ועל דרך זה הזקוק לישועה ומבקש עליה בזה הלילה, הרי אף אם אי אפשר להושיעו ימציאו לו מן השמים תשועה גדולה ממקום אחר, שכן בכח הלילה להושיעו בודאי מצרתו. והוא על דרך מעיין שכבר נחפר ויצא ממנו מים בעבר שבנקל ניתן עתה לחופרו ולמצוא מים חיים, וכך בלילה הזה שכבר נעשו בו ניסים לאבותינו אזי קרובה ישועה לבוא (הובא בקובץ 'מוריה' של"ז של"ח [שנה כ"ט א-ב]).

סה. סיפר הרה"ק ה'בית ישראל' ז"ע, שכאשר היה אביו הרה"ק ה'אמרי אמת' ז"ע ילד צעיר לימים שאל פעם את אביו ה'שפת אמת' ז"ע, מדוע נוהגים ללבוש 'קיטל' בליל הסדר, השיב לו אביו, שמכיוון שלובשים בגדים חדשים לכבוד ה'יו"ט, ורוצים שלא יתלכלכו הבגדים על כן לובשים כעין סינר בעת האכילה שלא יעלה כתם על הבגדים.

לימים אמר ה'אמרי אמת', שעתה הינו מבין את עומק דברי אביו, כי ב'פסח' יורד ובא שפע גדול לעולם, וכדי שנהיה ראויים לקבל השפע לאורך ימים עלינו להתעטף בבגד זה המזכיר לאדם את יום ה... וימלא יראת שמים, וע"י יראת ה' טהורה ישארו נפשו ונשמתו נקיים לנצח.

כוח לשבור את ההנהגה הטבעית הנרמזת בדבר עגול, ולהתרומם מעל לדרך הטבע¹⁰.

ובכללם כל אשר נעשה או חוזר שוב עלינו, וכבר הובא בוזהר הק' (ח"ב לה.) שבליילה זה אור היה להם כ'שמש בצהריים', והגידו צדיקים, שלאנו דווקא בשנה בה יצאו בני ישראל ממצרים היה כן, אלא בכל שנה ושנה מאיר לנו הלילה באור גדול כשמש בצהרים ממש¹¹. וכן מפורש ב'אור החיים' הק' שמדקדק בלשון הפסוק (במדבר כג כב) 'א-ל מוציאים ממצרים' - בלשון 'הוה', וז"ל. על דרך אומרם ז"ל (פסחים קטז:) 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים', על כן אמרו יודעי פנימיות התורה, כי כל ליל פסח מתבררים כוחות הקדושה מהקליפה ונוספים בעם בני ישראל, והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים, והוא אומרו 'א-ל מוציאים', כי לא יציאה ראשונה לבד, אלא בכל שנה ושנה מוציאים כנוכר, עכ"ל. נמצא שאף

ולכאורה צ"ב מהו 'אין מספר', כי אף אם הם ריבי רבבות ניסים עדיין יש להם מספר. אלא ביאורו מאחר שבכל שנה ושנה נעשה מחדש ניסים לבני ישראל נמצא שאי אפשר שיהיה להם מספר - שהרי עדיין לא נגמר מנינם. ע"כ. ובה אפשר לבאר הלשון 'ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו מצרים הרי אנו ובנינו משועבדים', שלא נאמר 'היינו משועבדים' בלשון עבר, אלא הרי אנו לשון הווה, כי הכוונה על מצריים של ימינו - כל דוד ודוד ומציריו, ועתה הננו יוצאים ממצרים אלו בבח אותה יציאת מצרים הפועלת פעולתה כהיום הזה בכל שנה ושנה.

והיינו טעמא, כי בליל זה מתעלה כל הבריאה למעלה מהנהגת הטבע, וממילא ביד כל אחד לשנות את מולו לטובה, ויש שרמוזו זאת ב'יחץ' - לפי המנהג שעושים מצות 'עגולות', כי העולם הזה דומה לברור העגול, ובשבירת המצה מרמזים שבליילה הזה יש בדינו

10. מצינו במהרש"א (ח"א יבמות עב. ד"ה הא) שחצות הלילה הוא עת רצון (כמבואר שם בגמ') והרוח הנושבת באותה שעה נוחה היא וטובה לאלו שנחבלו ונפצעו, ואעפ"כ 'וה' הכה כל בכור בארץ מצרים' בחצות ליל, ולא הועילה להם הרוח לרפאותם 'כי יש ביד הקב"ה לשנות הטבע', מעתה קל וחומר בן בנו של קל וחומר עד כמה עת רצון הוא הלילה הזה לישראל, ועד כמה הקב"ה משנה את הטבע עבורם.

11. הנה כתיב בפרשת בא (יג ה) 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, ולכאורה צ"ב, כי בחז"ל מבואר שזמן הסיפור הוא 'בלילה' ליל ט"ו - בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך... ומדוע קרא לזמן הזה ביום ההוא, ואיתא ב'אור החיים' הקדוש וז"ל. ואמר ביום ההוא הודיע במתק לשון צדיק כי הלילה ההוא יום יקרא לא לילה, והוא אומרו (תהלים קלט יב) ולילה כיום יאיר. ומסיים האור החיים 'ואולי כי סמך ביום ההוא עם והגדת, כי גם נס זה בכלל מצות ההגדה', שמצוה עלינו לספר לבנינו שאותו הלילה היה אור לכל בני ישראל במושבותם.

כה ביאר הגה"ק רבי חיים אלפנדרי זי"ע (הביאו הגה"ק החיד"א בפני דוד תחילת פרשת בא) בלישנא דקרא (תהלים עד טז) 'לך יום אף לך לילה אתה הכינות מאור ושמשי', שהנה מצינו במדרש (בר"ר ו ג) על הפסוק (בראשית א ה) 'ויקרא אלוקים לאור יום ולחושך קרא לילה' - אמר רבי אלעזר לעולם אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה אלא על הטובה, ויקרא אלוקים לאור יום ולחושך קרא אלוקים לילה אין כתיב כאן אלא ולחושך קרא לילה' (ולא נזכר מי הוא שקרא לחושך לילה). ולפי זה יש להקשות שהלוא מקרא מלא דיבר הכתוב (שמות יב מב) 'ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שימורים לכל בני ישראל לדורותם', והרי שנוכר שמו של הקב"ה על הלילה, אלא כי הלילה הזה מאיר הוא לישראל כמו יום. וזהו שאמר הכתוב לך יום - תמיד נקרא היום שלך, שהקב"ה מייחד שמו רק על היום, אף לך לילה שיש לך גם לילה אחד, הוא הלילה הזה לה', וטעמא מאי משום שאתה הכינות מאור ושמשי, שבליל זה הארת לנו כשמש בצהריים בתקופת תמוז.

בדרך דרש הובא לפרש בשם הגר"א מווילנא זצ"ל כוונת קושיית הבנים 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות', דהרי 'לילה' הוא לשון נקיבה, ואילו כעת 'הלילה הזה' בבחינת יום שהוא לשון זכר, ולא עוד אלא שרוב מצוות התורה מתקיימות ביום ולא בלילה, ואילו בפסח עיקר החיוב הוא בליל הסדר [אכילת מצה ומרור, וסיפור יציאת מצרים], אך התשובה לכך היא, שאכן 'הלילה' נקרא 'הזה' בלשון זכר, כי הלילה מאיר כיום, ולכן לא חשוב 'לילה'. וכך פירש ה'אור החיים' הקדוש (שמות יב ל) מאי דכתיב 'ויקם פרעה לילה', שרק אצל 'פרעה' ואומות העולם הרשעים נחשב ליל הסדר ללילה, אבל אצל כלל ישראל מאיר לילה זה באור יקרות וכזריחת השמש בצהריים.

כי לפעמים יהנו מאור השמש ולפעמים יצטרכו להסתפק באור הלבנה, וכן בכל העניינים צריכים הברואים ל'סדר' בעולם, לפיכך קבע הקב"ה גבולות בעולמו. אולם כל הנהגה זו היתה עד ליל ה'סדר', אך מליל ה'סדר' והלאה נתחדשה הנהגת הבריאה - שהמתנהג למעלה מהטבע יתנהג אף הבורא עמו למעלה מדרך הטבע, ואין מעצור בעדו מלהיוושע בכל מיני ישועות ורחמים.

ונצעק אל ה' - הזמן גרמא ומסוגל לקבלת התפילות לפעול בו כל מיני ישועות

אחר שביארנו כי 'אוצרות שלין נפתחין ביה' הרי הזמן מוכשר ומסוגל מאד להתפלל על כל המצטרך לו, בבני בחיי ומזוני, שהרי הקב"ה וכל הפמליא של מעלה עומדים סביבו ומביטים בעבודתו, ואהבת האב על הבן מתעוררת באותה שעה, וכל שערי רחמים פתוחים לפניו, ולכן אם יבקש ויתפלל בודאי ישמע ה' שוועתו^ט, וימלא כל משאלות לבו לטובה ולברכה. וכך מצינו במהרי"ל (הלכות ההגדה) שלכן נוהגים לאכול ביצה בליל הסדר, כי בלשון ארמי קוראים לביצה ביעא שהוא גם מלשון תפלה [כדתרגם אונקלוס (בראשית מח כב) 'בחרבי ובקשתי - בצלותי ובבעותי'], 'דבעא רחמנא בן ופרקינן', ויש בזה כדי להזכיר לאדם לנצל שעת הכושר זו ולהתחנן לפני מלך מלכי המלכים שיפדה אותו מכל צרותיו.

ובן מבואר ב'דרכי משה' (תע"ג סק"ב) הנותן טעם למה נוטלים את הידים קודם אכילת כרפס, וז"ל. 'אפשר

אם יהא האדם בדיוטא התחתונה - כבני ישראל שהיו שקועים בתחתית המדרגה - מ"ט שערי טומאה יש בידו לצאת משם כדרך שהם יצאו, להתעלות ולהתרומם בלילה הזה.

ובן דייק הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (לפסח פב: ד"ה ליל שימורים) על הפסוק (שמות יב מב) 'ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים', וז"ל. נכתב בלשון עתיד, שהוא עתיד להוציאם תמיד בכל שנה כשיבוא הלילה הזאת. 'הוא הלילה הזה לה' שימורים לכל בני ישראל לדורותם' - אף לדורות, כי בכל הדורות מוציא ה' את ישראל ממצרים בלילה הזאת.

כתב מהר"ל (הקדמה לגבורות ה') דכמו שיש 'סדר' לטבע כך יש 'סדר' לניסים^{סח} (והיה מרגלא בפומיה החדושי הרי"ם זי"ע לחזור על דבריו הקדושים אלו - הובא באמרי הרי"ם פסח, ועיי"ש).

ומבאר ה'חידושי הרי"ם' דלכן נקרא 'ליל הסדר', והנה מעיקרא דינא צריך ביאור, דהא ה'נס' מחוץ לגבול הטבע הוא, והוא שלא מסדר הבריאה, ואיך שייך 'סדר לנס', אלא, העצם בריאת העולם בסדרי הטבע הוא מוטבת הבורא לברואיו, וכמו שכתוב (תהלים קמח ו) 'ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור', כי רק כך יודעים הבריות איך ומתי לזרוע ולקצור, וכך נקבע היום למלאכה והלילה למשמר, אבל בלא הנהגת טבע לא מצינו ידינו ורגלינו שהרי לא ידעו מתי לעבוד,

סח. ואחרים הפליגו יותר, שהניסים מוכנים ומזומנים, אלא שעלינו לפשוט את היד וליטלם, וכל אחד ואחד ראוי לכך, כי בלילה הזה נותן הקב"ה לאדם הרבה יותר ממה שהוא ראוי וזכאי, וכמו שעשה עמנו השי"ת במצרים, שהעלה את ישראל במתנת חנם ממ"ט שערי טומאה למ"ט שערי קדושה, וכך כתבו חז"ל איתא במדרש (שמו"ד יט ה) 'קרא ה' למשה ואמר לו לך ומהול את בני ישראל... והרבה מהן לא היו מקבלים עליהם למול, אמר הקב"ה למשה שיעשה הפסח, וכיוון שעשה משה את הפסח גזר הקב"ה לארבע רוחות העולם והם פיזרו בארבע כנפות הארץ את ריח 'בשר צלי' שהיה נודף מקרבן הפסח, שנאמר (שיר השירים ד טז) עורי צפון ובואי תימן, והיה ריחו הולך כדי מרחק מהלך ארבעים יום. וכיוון שנתאוו בני ישראל לאכול מבשר הפסח נתכנסו אצל משה, ואמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך, אמר להם - אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלין, מיד נתנו עצמן ומלו, ונתערב דם הפסח בדם המילה, והקב"ה עובר ונוטל כל אחד ואחד ונושקו ומברכו, שנאמר (יחזקאל טז ו) 'ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיק' חיי בדם פסח, חיי בדם מילה'. משמע כל אחד ואחד בלי יוצא מן הכלל, כלומר שהקב"ה עבר ובחר בכל אשר בשם ישראל יכונה, ולא דווקא בצדיקים אלא באלו שנימולו רק בגלל ריח הבשר... כי הקב"ה מתאווה לעבודתו של כל יהודי ויהודי באשר הוא שם. ויש לדייק מלשון המדרש 'והקב"ה עובר' - בלשון הזה, ללמדנו שבכל שנה ושנה מתעורר מחדש אהבת השי"ת לבניו אהוביו.

סט. אך 'למודעי אני צריך' כי אין הכוונה להפך את ליל הסדר לעצרת זעקה... אלא כל התפילות והבקשות יהיו מתוך שמחה והודאה כי עד הנה עזרונו רחמיק, ואל תטשינו ה' אלוקינו.

(בראשית כא כה) 'והוכיח אברהם את אבימלך על אודות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך', שאברהם הוא הצדיק פונה כביכול אל מלך מלכי המלכים הנרמוז בתיבת 'אבימלך', וטוען לפניו יתב"ש על אודות 'באר המים' אשר גזלו המקטרגים שלא יושפע שפע לישראל כפי צרכם, 'ויאמר אבימלך' משיב הש"ת, 'לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה' לעכב את הפרנסה, אולם 'וגם אתה לא הגדת לי' - בשעת אמירת ההגדה לא רמות לי מזה כלל ולא בקשת על הפרנסה, 'וגם אנכי לא שמעתי' גם ב'שבועות' בעת קריאת התורה ב'עשרת הדברות' המתחילים באנכי, לא שמעתי בקשה על כך, 'בלתי היום' זה ר"ה שנקרא היום ורק אז התפללו על הפרנסה, ומזה בא חסרון הפרנסה".

יש שרמזו לתפילה על הפרנסה בפסח, בדברי חז"ל (עירובין יח:) 'יהיו מזונותי מרורין בזית', שצריך לבקש על הפרנסה 'המזונות' כאשר אוכלים 'כזית מרור' למצות היום.

וביותר, עת זומן לפעול דבר ישועה ורחמים בעת אמירת 'ונצעק אל ה' ע"ה', וכמו שכתוב

לומר, דסיפור ההגדה הוי כמו תפלה, שאנו מספרים כבוד הא-ל ושבחיו יתעלה, לכן צריך כאן נטילה, והיינו שעצם נוסח ההגדה הוא תפילות (תחנונים ובקשות), ובידו לפעול נשגבות.

וזכר כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק בא אות ט) בזה"ל, עיקר זכרון יציאת מצרים, שיזכור האדם אף בצר לו מכל מקום כשיפנה עצמו לה' יתברך וישעו מכל צר ועקן דיליה, כמו שהיו במצרים בעומק הקליפות וכו' מכל מקום הוציאים הש"ת, בן כל איש אשר ידע נגעו לבבו לא יתייאש חס ושלום מלבקש עזר ה' להושיעו מן המצר.

ובפרט בענין הפרנסה, יתפלל שיומין לו הש"ת די מחסורו לו ולכל בית ישראל. ואף בכל ימי החג הקדוש הזה מסוגלת התפילה על הפרנסה להתקבל כי בן שנינו (ר"ה טז.) - 'בפסח נידונים על התבואה', על בן הוא זמן ראוי להפיל תחינה על שפע הפרנסה.

הרה"ק ה'אהבת שלום' מקאסוב זי"ע (ראש השנה ד"ה והוכיח) היה דורש כמין חומר מקרא שכתוב

ע. כיו"ב אמר גם הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע, אך בשינוי קצת - 'בלתי היום' איני שומע מכם דבר כי אם - 'היום' דהיינו דיבורים על עניני היום כל אחד שואל האיך אשיג פרנסת יומי, וכל שיח ושיג הבריות נסוב אודות מצב השווקים ('היום' הדולר עולה או יורד וכיו"ב), ועל כן אין השפע מגיע אליהם, כי במקום להתפלל על הפרנסה הינם עסוקים וטורדים בהבלי הזמן - על עניני היום.

עא. נוראות מתאמרא בשם הרה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע (עיי' פרי צדיק ויצא אות ט) דלכך 'מתחיל בגנות' את ההגדה של פסח ופותח בפרשת ארמי אובד אבי, כי על זו הפרשה כתיב במדרש (תנחומא ריש פרשת תבא) וז"ל. אמר רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא, בוא וראה כמה מתחטאין, וכמה יש להן פתחון פה לעושי מצות, אדם יש לו עסק אצל מלכות, פעמים שהוא נותן כמה ממון עד שמגיעין אותו אצל המלך. כיון שהגיע אצל המלך, ספק עושה שאלתו, ספק לא עושה. אבל הקב"ה אינו כן, אלא יורד אדם לתוך שדהו, ראה אשכול שביכר, תאנה שביכרה, רמון שביכר, מניחו בסל והולך לירושלים ובא ועומד באמצע העזרה ומבקש רחמים על עצמו ועל ישראל ועל ארץ ישראל, שנאמר, השקיפה ממעון קדשך וגו'. ולא עוד, אלא שהיה אומר, איני זו מכאן עד שתעשה צרכי היום הזה (כחוני המעגל בשעתו), וכתוב אחריו, היום הזה ה' אלוקיך מצוך לעשות... אמר רבי חייא בר אבא, כמה מתחטאין עושי מצות לפני הקב"ה, שהקב"ה גוזר גזירה, וצדיקים מבטלין אותה, שנאמר, באשר דבר מלך שלטון, ומי יאמר לו מה תעשה (קהלת ח ד). מי הוא (האומר לקב"ה מה יעשה, ה"ה-) שומר מצוה לא ידע דבר רע (שם שם ה), זה ממחה על ידו של הקב"ה, עכ"ל המדרש. ומרמזים לאדם - אף שאין ביכורים בזמן הזה, אבל כוחן של מביאי ביכורים יש כהיום הזה לכל איש ישראל בלילי פסחים, כי הוא כחוני המעגל בשעתו שהיה מתחטא 'כבן המתחטא לפני אביו' - שהרי עתה יושב הוא על שולחן אביו, ויכול כל יהודי לומר לקב"ה איני זו מכאן עד שתעשה צרכי היום הזה והוא מבטל כל הגזירות.

סיפר הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל ה'שרף' ממאגלניצא זי"ע מעשה שהיה עם רבו ה'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע, וכך הוה, יהודי תמים, שהיה חוכר 'בית מזיגה' מן הפריץ כדי להתפרנס ולהביא טרף לביתו, מחמת איזה סיבה לא היה לו מעות בכדי לשלם לפריץ במועד הנקוב לו - שחל בעיצומם של ימי הפסח, והנה הפריץ שלח להזהיר את

היהודי כי אם לא ישלם את דמי החכירות במועדו במקומו וכהלכתו רע ומר יהיה עונשו. ויהי כאשר קיבל היהודי את ההודעה הזאת נפלו עליו אימה ופחד, כי בהבל פיהם היו השליטים הללו חורצים את גזר דינו של אדם לחיים ולמות, וכ"ש כאשר היה הדבר נוגע למשפטו של יהודי שאז לא היו מגזימים כלל, ולא על כגון דא נאמר (תהלים קמד ח) 'אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר'.

בצר לו שם פעמיו לאפטא, אך מכיוון שלא היתה הפרוטה מצויה בכיסו הוכרח לילך רגלי, ומלאו מנעליו וכל בגדיו רפש וטיט מביצות הדרכים, בערב שבת הגדול הגיע אל העיר אפטא, ומיד מיהר אל חצר הקודש, הגבאי שראה את ההילך מלוכלך ומטונף לגמרי לא נתן לו להיכנס הביתה והודיעו שלא יוכל להקביל את פני הרבי קודם שב"ק, בלית ברירה נשאר לשבות באפטא כדי להיכנס אל הקודש אחר השבת, ויהי בשבת אחה"צ עלה ה'אוהב ישראל' על הבימה ודרש דרשת שבת הגדול בקול חוצב להבות.

'כפרי' זה לא הבין אפילו דיבור אחד של הרבי, לאחר דרשתו החל הרבי לדרוש ב'הגדה של פסח', בהגיעו ל'ונצעק' כבר היה בדביקות גדולה, והתחיל לעורר את העם ואמר (בלשון אידיש - שלכן הבין הכפרי את דבריו) שלא ידמו בנפשם שזהו 'מעשה שהיה' פעם אחת במצרים, רק זה יכול להיות גם היום, כי בכל שנה בליל החג 'הזמן גרמא' ומתעורר שוב אור זה - וכל איש הנמצא בצר ומצוק שצריך לישועה ורחמים אם יצעק אל ה' בלילה ההוא, הן מי שצריך להפקד בבנים, הן בפרנסה, הן מי שיושב כבר בבית האסורים או מי שירא שלא יצא גזר דינו לבית האסורים, והן מי שצריך לשלם לאדונו ואין לו במה לשלם - 'כולם כולם' יושעו אם יצעקו לה', כי רק בצעקה תליא מילתא... כשמוע היהודי התמים את דברי הרבי, הבין בנפשו, שבוודאי הייתה כוונת הדברים אליו, לכן לא התמהמה כלל אלא מיד במוצש"ק חזר לביתו והודיע לבני משפחתו שקיבל הדרכה ברורה מן הצדיק, והוא כבר יורה לה בבוא העת כדת מה לעשות, ואכן בליל הסדר כאשר הגיעו לפיסקא 'ונצעק אל ה' אמר לאשתו כאן תצעקי ונוושע, והחלו לצעוק הוא והיא, וכך צעקו וצעקו ולא ידעו אימתי לפסוק... עד שהכה אחד בחלון, ופסקו מצעקתם בכדי לשמוע מי הדופק בחלונם, וראו כי הוא ערל אחד ממכיריהם, ויפתחו לו את הדלת, והנה הוא נושא ב' חביות, ויספר להם כי השתכר היום, והכה את אשתו עד שמתה תחת ידו, ומפחד הוא כי יודע הדבר לאדון ויענישהו בעונש מוות, על כן מוכרח הוא לנוס על נפשו, וכאן יש בידו שתי חביות מלאות אדומים, ואינו יודע מה לעשות עמהם, ומכיוון שראה כי בביתם עדיין אור הוא, על כן בא אליהם, ואמר להם - קחו שתי חביות הללו, ובאם אחזור לעיירה כאן תתנו לי אחת מהם, והב' תישאר בידכם, במתנה גמורה, הסכים היהודי והורה לו היכן להניח את החביות.

מיד בחולו של מועד הלך היהודי אל הפריץ וסילק את כל חובו בשלימות, וקיבלם הפריץ בסבר פנים יפות, ואמר לו מכיוון שאיש נאמן אתה יהא ה'ארענדע' (שכירת בית המזיגה) לך עד עולם.

אחר החג נסעו להעיר להלביש עצמם ולהנעיל את עצמם בדרך הכבוד, גם סוסים ופרים קנו להם, ונסע לאפטא כדי להודות על הנס שנעשה עמו, אך מיד בכניסתו אל הקודש אמר לו ה'אוהב ישראל' בפשטות 'אין לך מה להודות לי על הנס, כי אתה המשכת עליך ישועה בעת שצעקת באמירת 'ונצעק'...' (הובא בתורת השרף ממאגלניצא מתוך 'שארית ישראל' עמו' 208).

ויש סיפורי ניסים כאלו למאות ולאלפים מאנשים שנושעו על ידי שקיימו בנפשותם 'ונצעק' בליל הסדר, ולא ניזול כי רוכלא לפרט את כולם, וחדא מינייהו הווה ביהודי שעברו עליו יותר מעשר שנים מנשואיו ועדיין לא זכה להיפקד בפרי בטן, באותה שנה החליט יחד עם בני ביתו לערוך את הסדר בינם לבין עצמם, כדי שיוכלו לשפוך שיחם אל ה' באין מפריע, ואכן כעבור שנה זכו להיוושע בדבר ישועה ורחמים, (ובוודאי שאין בזה הוראה כללית להתבודד בעת הצעקה, שהרי העיקר הוא התפילה היוצאת מקירות ופנימיות הלב, והקב"ה יקבל תפילתנו לרחמים ולרצון).

סיפר יהודי מארץ הקודש, שזה שנים אשר סבל יסורים גדולים באחת מרגליו, והיה צריך לקבל 'זריקות' (איינשפריצען) תמידין כסדרן כדי להקל את צערו מעליו, ושנה אחת בליל הסדר שפך את לבו בתפלה לפני אדון הכל, וקיים בנפשו 'ונצעק אל ה' אלוקי אבותינו' ויסוריו נעלמו כלא היו.

וזה תוכן מכתב נפלא מאחד מבני החבורה שליט"א, והוא כי באמת תמיהה שבתמיהות תמהתי מאוד עד לב השמים, על מה שנשתרש בשנים האחרונות לעשות את ליל הסדר שהוקבע לסימני חרות וכבני מלכים לזמן תפילה וזעקה, ולכאורה יפלא מה מקום כאן לתפילות וזעקות והרי בגמ' ובראשונים כן בהלכה לא מצאנו שנקבע זמנה לתפילות וזעקות, והנה ראיתי בשו"ת דברי יציב (אבן העזר ס"ו פ"ג) דמוכיח שם להדיא שהג' תפילות שאנו מתפללים

בכל יום שחרית מנחה וערבית תקנום האבות ביום א' דפסח, כמו"כ מביא שם דעה מהגמ' ומהמדרש שלידת יצחק ועקידת יצחק היו בו ביום, ושוב הראו לי בליקוטי מוהר"ן תורה ר"א וזל"ק מרומז בתרגום (איכה ב') שבפסח צועקין בתפילה כמובא על פסוק 'קול נתנו בבית ה' כיום מועד' כקל עמא דמצלין בחגא דפסחא, ולפי"ז הפלא ופלא מה יש מקום וזמן יותר מתאים לתפילה וזעקה מלילי פסחים בהן מצאו אבות האומה לתקן סדר תפילה, עד כאן לשון המכתב. סיפר הגה"צ רבי יוסף משה מייזליש אב"ד לאסק שליט"א מב"פ, מעשה ששמע במעונות הקיץ של המוסדות העומדים בנשיאות גיסו הגה"צ אב"ד קראסנא שליט"א, במחנה הקיץ דשם עבד בחור ושמו 'מאניש', מאניש זה מן התמימים בעם היה, כחד מתמימי דקמאי... ומשהגיע הלה לפרק 'האיש מקדש' לא קם ולא זו שום שידוך (מכמה סיבות), וכבר היה נראה כי 'מה שהיה הוא שיהיה', ולא במהרה יקים הלה בית בישראל. יומא חד כשבת יחדם כל השלשה דלעיל, פתח אב"ד קראסנא וסיפר לגיסו כי 'מאניש' שכבר היה כבן כ"ח שנים בא בקשרי שידוכין, ותיהום כל העיר... פתח מאניש לספר סיפורו, בהאי שתא בליל הסדר ישבתי עם 'הגדה של פסח' המוסברת ב'עברי טייטש' (פירוש העשוי לפשוטי עם בשפה המדוברת), ושם ראיתי כתוב בסמוך לקטע של 'ונצעק' כי מעשה היה בימי הרה"ק מאפטא זי"ע, ולאחד ה'מושקע'ס (כינוי לחוכרים היהודים) לא היה לשלם דמי חכירותו לפריץ - דבר שהיה כידוע כרוך בסכנת נפשות, ושמע מושקע מהאפטער רב שאם יצעק ב'ונצעק' יושע, וכך הווה.

והנה ב'סדר' אצל אבי שליט"א הסבו כל בני המשפחה, והחל מאניש לפרט בפרוטרוט את כל המסובים אחי ממאנסי והאחות מלעקוואד וכך האריך כיד... הטובה עליו, בהגיענו לקטע של ונצעק, השתקתי את כל הציבור ונעניתי בקול אל אמי, מה יהיה... מה יהיה הסוף.... כשל כח הסבל, אפס כוחי מלשבת כך מבלי לבנות בית, האם שהכירה היטב את בנה ואת מצבו נענתה ואמרה, מאניש יקירי, וכי מה בידינו לעשות עוד, הרי יודע הינך שאנו מדברים כסדר עם שדכנים, ובעזה"ש"ת יבוא היום והכל ייגמר בכי טוב. נענה מאניש ואמר - כל המסובים כאן ישמעו היטב לדברי, כי ראיתי כאן ב'עברי טייטש' שב'ונצעק' יש ביד כל אחד להרים קול זעקה אל ה' האלוקים ולהושע בכל מילי דמיטב, אין מצוקה שאי אפשר לצאת ממנה. על כן כל אחד מהמסובים כאן (ושוב פירט אח פלוני, ואחות פלונית וכו' וכו') - כולם יזעקו אל ה', וישאלוהו כל המסובים מה נצעק ואיך נצעק, נתלהב מאניש ואמר בתמימות ובפשטות, זעקו ג' פעמים אל ה' - כבר אין בכוחו של מאניש לסבול ולהמתין יותר. מאניש מוכרח כבר לבוא בברית האירוסין... ואכן הכל החרו אחריו ואמרו ג' פעמים באותו נוסח שנצטוו ממאניש. וכבר רצה האב להמשיך בעריכת הסדר, אך שוב החריש אותם מאניש, ואמר, ומה יהא עם אחי יעקב אשר אף הוא כבר בן כ"ו שנים, וכי מן היושר להמשיך בעריכת הסדר מבלי לסדר לו את זיווגו, על כן זעקו כולכם בשנית ג' פעמים אל ה' - כבר אין בכוחו של יעקב לסבול ולהמתין יותר. יעקב מוכרח כבר לבוא בברית האירוסין... ואכן הכל החרו אחריו ואמרו באותו נוסח.

וראה זה פלא, מיד ביום א' דחוהמ"פ הציעו לשניהם הצעות שידוכים, ונתגלגלו הדברים במהירות עצומה, כגלגל הנופל במורד הר גבוה, עד שכבר עמדו שניהם בפני גמר ביום שלאחמ"כ, אלא שאז נתעורר להם ספק כדת מה לעשות - אם מותר לגמור ב' שידוכים לב' אחים באותו יום מחשש לעינא בישא, ושאלו את כ"ק האדמו"ר מוויז'ניץ מאנסי זי"ע שפסק להם שיגמרו למאניש ביום ג' בשבוע, ולאחיו 'הקטן' ביום ד'. ובעזה"ש"ת הצליח מאניש מאד בכל דרכיו, בנה בית נאמן בישראל, לשם ולתפארת, ומוכר הוא מאד בעירו כאיש מצליח בעזה"ש"ת. לדידן ייאמר, כי כל ה'חכמים' אשר בקרבנו, אם אך ישימו עצמם כ'מאניש' בתפילתם, ויתפללו ויזעקו אל ה' האלוקים כמאניש זה אשר לא ידע מ'חכמות', אלא בתמימות עצומה התפלל וזעק, וזכה לקרוע שערי שמים בתפילתו, אף אנו בגשתנו אל התפילה בתמימות ללא חכמות נקרע את שערי השמים.

עובדא ידענא מכלי ראשון, באחד שלא מצא זיווגים הגונים לבניו, השנים נקפו וחלפו כאשר בניו מתבגרים ועיניו רואות וכלות, שנה אחת כשנטלו הבחורים 'ברכת פרידה' מרבם הרה"ק ה'לב שמחה' זי"ע טרם נסעם אל אביהם לחג הפסח, אמר להם בצחות לשונו 'הלא הבן שואל בליל הסדר, תשאלו את האב מדוע עדיין אינכם חתנים...'. הבחורים היו בטוחים שבודאי כוונת הרבי שישאלו ויתפללו אל אביהם שבשמים מדוע לא הגיע זמן ישועתם, אך בליל הסדר החליט אחד הבחורים לקיים דברי חכמים כפשוטם, ושטח בפני אביהם את שאלתם החזקה, מה נשתנה חלקם שעדיין לא מצאו את זיווגם מכל חבריהם שכבר בנו בתים נאמנים בישראל, ויהי כשמוע האב המיוסר את שאלת בניו המיוסרים, נתעוררו רחמי האב על הבן ופרץ בבכי תמרורים וגרר אחריו את בניו המבוגרים, ועלתה צעקתם אל ה' בתפילה ובתחנונים שיזכו כבר להיוושע מצרתם, וכה בכו במשך זמן עד שאמם התאושה וצעקה עליהם שיש לשמוח בחג ואסור לבכות ולהצטער, מיד קיבלו כולם על עצמם להפוך את הדאגה לשמחה, והמשיכו

אזי מיד ננאל מכל המצוקות, ואף נוכל לפעול שבוא יבוא ברונה משיח צדקינו במהרה בימינו.

כבני חורין - בשמחה וטוב לבב בכל מצב שהוא

כתב ב'סדר היום' בזה"ל, ראוי לכל אדם לענג נפשו וגופו בלילה הזה ולהראות חירות בעצמו, וירחיק מעליו כל דאגה וצער שיש לו ממקום אחר ע"ה, ואין

ברשימות שכתב חסיד אחד מה שראה אצל רבו הרה"ק הריי"צ מליובאוויטש זי"ע בליל הסדר, שבתוך הדברים אמר, דהנה העולם טועים וסוברים, שמה שאנו שונים מדור היוצא ממצרים, כי אין לנו 'משה רבינו' שיוציאנו ממצרינו - כל חד וחד בדיליה, אך אין זה נכון ע"ה, כי כל מה שזכו בני ישראל בהיותם ממצרים שהקב"ה ישלח את משה רבינו להושיעם היה אך ורק בזכות 'ויזעקו', והבי נמי בימינו אלה, אם נקיים בראוי 'ונצעק'

לומר את סדר ההגדה בהתלהבות, ורק בתום הסדר הציע האב לומר הספרים רביעי וחמישי בתהילים ושפכו לבכם כמים לפני השי"ת, ובתוך פרק זמן קצר באו כולם בברית הארוסין.

שמעתי ממרא דעובדא מעשה נפלא אשר היה אצלו בליל הסדר תש"פ, כי הנה אחד מבניו נישא כבר לפני שנים רבות ולא זכה להיפקד בברכת הבנים, ומאוד רצה לקיים בעצמו 'ונצעק' בפשוטו... אלא שלא היה מסוגל לעשות זאת בפניו בניו ובנותיו הנשואים. והנה כידוע בשנה שעברה היסב כל איש בביתו מפני ה'זוירוס' שהתפשט אז בעולם, וניצל 'שעת הכושר' כשאין איש בבית... ובהגיעו ל'ונצעק' אמר לילדיו שיצעקו בקולי קולות בתחנונים מעומק הלב לאבינו שבשמים שיחוס וירחם על אחיהם שיזכה לבנים, והוסיף לומר שכל אחד יזכיר את שם האב וב"ב ויאמר בפה מלא שיוושע במהרה, וראה זה פלא ביום כ' טבת תשפ"א נולדה לו בת במז"ט.

עב. מרגלא בפומיה דהרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע, שלכן לא נזכר שמו של משה רבינו בכל נוסח ה'הגדה של פסח' [אלא רק בדרך גררא 'רבי יוסי הגלילי אומר וכו' ויאמינו בה' ובמשה עבדו'], ללמדנו שכדי לזכות לגאולה שלימה אין בני ישראל זקוקים למנהיג גדול וקדוש כמשה רבינו ע"ה, רק 'צעקה ותפילה' המקרבת את הגאולה, כמו שזה גרם לגאולת ישראל ממצרים שנאמר (שמות ב כג) 'ותעל שועתם אל האלוקים'.

עג. וזהו עיקר העיקרים בליל הסדר להיות שמח בחסדי ה' שהוציאנו ממצרים, וכלשון הזוה"ק (ח"ב מ: מ: הוא הזוה"ק שרבים נוהגים לאומרו בתחילת ההגדה) 'פַּל בַּר נֶשׁ דְּאַשְׁתֵּי בִּיצִיאת מִצְרַיִם, וְבַהּ הוּא סְפּוּר חֲדֵי בְּחֻדָּה, זְמִין אִיהוּ לְמַחְדֵי בְּשִׁכְיִנְתָּא לְעֵלְמָא דְאַתֵּי דְהוּא חֲדוּ מְפֻלָּא, דְּהֵאֵי אִיהוּ בַר נֶשׁ דְּחֲדֵי בְּמִרְיָה' - 'כל בן אדם שמספר ביציאת מצרים, ובאותו סיפור שמח בשמחה, מזומן הוא לשמח בשכינה לעולם הבא שהוא השמחה מכל, כי אותו אדם שמח באדונו', ופוק חזי שם כמה פעמים נזכר הלשון 'חדאן בפורקני', 'חדאן בחדוה'.

ועיננו הרואות כי השטן מזמין ומסבב כל מיני תקלות שונות אשר אי אפשר לפורטם כי רבים הם... והכל בכדי להעכיר את שמחת היום טוב, ולהביא את האדם לידי צער ועגמת נפש, והחכם עיניו בראשו לעמוד על המשמר לדעת שאין זה אלא עצת היצר, ולברוח מן הכעס על עצמו או על אחרים כבורח מפי האש...

מעשה נפלא מסופר על הגאון הגדול רבי יצחק הוטנער זצ"ל שהיה מטבעו מסודר ונקי להפליא, באחת השנים בליל הסדר הזיז מהמסובים את השולחן, ונשפך 'כוס יין מלא כברכת ה'" על הקיטל הלבן הבוהק של רבי יצחק עד ש'אזיל חיורא ואתי סומקא', ללא כל שהות נענה בשלוות הנפש מופלאה, קיטל ללא יין הרי הוא כיום כיפור'דיגע מחזור (מחזור של יוה"כ) ללא סימני דמעות...

ומלבד שיש ללמוד מכאן על הזהירות בכבוד הבריות והיאך חס עליו שלא יבוא לידי בושה וכלימה, נלמד מכאן לקבל כל 'תקלה' בניחותא ובשלווה...

עד. ואף אם מרגיש ש'שערי אורה' ננעלו בפניו והרי הוא כעץ יבש בלא התעוררות הלב אל יפול רוחו בקרבו, אלא ידע כי אין לך חביב לפני המקום כ'לב נשבר'.

וכן הווה מעשה, עני ואביון מרוד היה רבי שמואל מקארוב זצ"ל [מחשובי תלמידי הרה"ק ה'חווה' מלובלין זי"ע], קבלה היתה בידו שלא לבקש סיוע ועזר מבשר ודם, ורק אם יבוא מי מעצמו ועיניק לו ממתת ידו יקח ויקבל. באחד השנים עמד ר"ש בערב הפסח כשאין הפרוטה מצויה בכיסו, ולא מצא כסף לקנות אף לכזית מצה וארבע כוסות, ואעפ"כ לא הסכים לעבור ולהפר קבלתו, ואכן לא הלך לבקש מתנת איש, וכך התקרבו ימי החג כשביתו ריקם.

בערב פסח ביי"ד ניסן נכנס הגביר רבי שלמה קנסקיולי ז"ל אל ה'חווה' לקבל ברכת רבו, ציוה עליו הרבי לשלוח תיכף את כל צרכי החג להחסיד רבי שמואל, מיד יצא העשיר ומילא עגלה גדולה ביין ומצות וכל טוב בהרחבה

צריך לומר שלא יעורר עתה מחדש שום קטטה ומריבה^{ע"י}, לילה כיום יאיר - גודל הקדושה הנאה עלינו בלילה הזה אלא הכל יהיה שלום והנחה^{ע"י}, ולא יתן פתחון לבעל איתא בווה"ק (ח"ב מ:) שהקב"ה וכל הפמליא של מעלה יורדים לחוות בנועם זיו עבודת בני ישראל בלילה דין לחלוק^{ע"י}. עכ"ל^{ע"ט}.

גדולה ושלחה אל בית החסיד. העגלה המלאה הגיעה אל ביתו של החסיד שעות מעטות לפני התקדש הליל, לנוכח הרחבה זה נתמלא ר' שמואל בשמחה גדולה ועצומה על שיזכה לקיים את מצות היום בדיצה וחדוה, וביותר היה שש ושמח שלא הוצרך לעבור על הקבלה שלו ולא ביקש נדבה מאיש. לאחר התפילה חזר לביתו מתוך התרוממות הרוח ושמחה, וכך ערך את ליל הסדר במוחין גדולים ונשגבים עד מאד, והרגיש בנפשו שמעולם לא זכה לערוך סדר כזה... ויהי ממחרת - בליל שני של פסח, ויפל אלוקים תרדמה על ר' שמואל, ויפקח את עיניו סמוך לחצות לילה - כשהוא עומד לפני תפילת ערבית, כאשר התעורר בבהלה הוצרך למהר להתפלל תפלת ערבית ובאמירת הגדה ושאר סדרי הלילה כדי שיספיק לאכול את האפיקומן לפני חצות (כמנהגו להקפיד אף בליל יו"ט שני של גלויות לאכול אפיקומן קודם חצות), ומה מאד התעצב אל לבו על 'סדר' זה שערך בחפזון ומהירות.

ויהי אחר הדברים האלה בנסעו אל רבו ה'חווה' ונכנס אל הקודש, פתח הרבי ואמר 'בואו נחשב ונראה את הסדרים שעשה רבי שמואל, הסדר הראשון היה במוחות גבוהים כשהוא משוטט בשמי עליונים - זה אינו התכלית. אולם בסדר השני שערך, אין בעולם מי שיוכל לערוך סדר קדוש ונעלה כזה...'. היינו, שה'סדר' שנערך בלב נשבר ובלא חשק נתקבל בשמים לרחמים ולרצון יותר מהסדר שנערך ברוח מרוממת.

ורבות יש להתעורר ולהתחזק ממה שמצינו ברש"י על הכתוב (שמות לד כט) 'ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו', וכתב רש"י, 'ומהיכן זכה משה לקרני ההוד, רבותינו אמרו מן המערה שנתן הקב"ה ידו על פניו שנאמר (שם לג כב) ושכותי כפי', שהנה משה רבינו זכה לראות מה שאין הפה יכול לדבר ואין הלב יכול להשיג, וכמו שנאמר 'וראית את אחורי', וכן 'קשר תפילין הראה לעניו', אך מכל אלו לא זכה לקרני ההוד, אלא קרן עור פניו דווקא מאותו הזמן בו הניח הקב"ה כפו עליו שלא יוכל לראות, כי עיקר העלייה הוא מזמן ההסתר והחשכות ולא מהגילויים וההארות. עה. וכך אמרו לבאר בפסוק (שמות יג ז) 'ולא יראה לך חמץ, ולא יראה לך שאור', שלא תראה על פניו של אדם כל חמיצות (פארזויערקייט), רק יהיה תמיד מלא שמחת חיים, בכל מצב ובכל זמן.

ונתנו רמז לדבר כי 'שמיכל' ר"ת לא יראה ימצא לך משהו שאור כלל...

אמנם לזה אמרו חז"ל (פסחים ה:): 'שלך אי אתה רואה אבל של אחרים אתה רואה', כשיש לאחרים איזהו צרה או צוקה הגורמת לו להיות פארזויער"ט (בחמיצות, כלומר בסבר פנים מרות) 'אתה רואה אותו, ומשתדל להעלות על פניו שמחה ותענוג, להסיר מעליו כל כאב וצער.

עו. וכך כתב החיד"א (מורה באצבע סימן ז) וז"ל. 'יראה לי, שהלילה הזו מאירה כשמש בתוקף באורות עליונים, ועל כן היצה"ר עושה לו פותחות ומבקש עילה ליכנס באחד מבני הבית או המשרתת (על ידי המחלוקת והכעס), והחכם עיניו בראשו שלא תנעל הדלת ויעביר הכל, מוציא מצה [מלשון מריבה - שיגרש מאתו כל מיני מריבות] ומכניס אהבה, ואשריו, עכ"ל.

עבודתו בקודש של האדמו"ר הרה"צ רבי יוחנן טווערסקי מטאלנא זצ"ל בליל הסדר היתה בהתלהבות יתירה וביראה עילאה (בגנזיו היתה לו כיפה שקיבל בירושה מזקינו הרה"ק רבי זושא מאניפולי זי"ע, ונהג ללבוש אף ורק בלילה זה ברחימו ודחילו), שנה אחת באמצע עריכת הסדר נכנס אחד התינוקות עם בקבוק ביע"ר (בירה) בידו, ותהום כל העיר - כיצד אירע שמצאו חמץ גמור בליל הסדר, אך כאשר הבחין הרה"ק מטאלנא בדבר, קם תיכף ממקומו בנחת והורה לילד להניח את הבקבוק על הארץ, נטל קערה וכיסה בה את החמץ, ופרס מפה לבנה על הדלי לכבוד יום טוב, ופנה אל הילד ואמר לו בחיבה 'הנני מודה לך על שזיכית אותי לקיים מצות חז"ל (פסחים ו.) 'כופה עליו כלי', וכי נאמרה הלכה זו לגוים, בוודאי שהדברים אמורים לישראל, וברוך המקום שזיכיתני לשמוע בקול חכמים...'. ונוראות יש ללמוד מעובדא זו, דלא מיבעיא שלא איבד עשתונותיו להאשים את פלוני ואלמוני, ולכעוס על התקלה הגדולה שאירעה בביתו, אלא אף הודה לקטן שזיכה אותו לקיים את ההלכה של 'כופה עליו כלי'.

עז. סיפר הרה"ק ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע, שאצל אביו הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע היה איש חסיד מורם מעם ושמו רבי בערצ'י ז"ל, בכל עניני חג הפסח היה ר' בערצ'י מחמיר בחומרות שונות, ובפרט באפיית המצות, שהיה הוא בעצמו שומר על החיטים משעת קצירה, וכן בהכנת היין היה משגיח על הענבים משעת בצירה לבל

יגע בהם שום ספק ספיקא של חמץ, ואחר כל היגיעות הצליח לאפות כמה מצות שמורה כדי צורכו ויין לארבע כוסות, וכך יצא מביתו בערב החג שמח וטוב לב, כאשר היין והמצות היו ערוכים על השלחן אשר לפני ה'. בשעה שהיה רבי בערצ'י בבית המדרש עברה זוגתו (שהיתה אשה קשת רוח) ליד השולחן ונתפס השירצ"ל (סינר) שלה במפה, ומבלי משים גררה אחריה את המפה שעל השלחן, וממילא נפלו המצות ונשברו, היין נשפך, ואף הכלים נשברו. ולא ידעה האשה את נפשה מרוב צער, ומתוך מרירות עלתה על יצועה בלב כבד על בעלה.

כאשר חזר רבי בערצ'י מבית הכנסת שפכה עליו את זעמה, והתחילה לצעוק עליו בכעסה שהוא אשם בכל התקלה הזאת, שלא הניח את המצות והיין על מקומם הנכון ואיך עשה כדבר הזה, וברצונה שמיד לאחר החג יתן לה גט פיטורין וישלחנה לחפשי מאתו, כל אותו הזמן שמע החסיד חרפתו ולא השיב מאומה, ואדרבה פייסה בדברים באמרו, 'מאי שנא אם האשם תלוי בי או בך, הרי הכל מאתו יתברך', ובניחותא הרים את המצות והיין [הגם שנהג שלא לאכול בפסח ממה שנפל על הארץ, אעפ"כ לא שת לבו לזאת בידעו שלא עת עתה להרבות בחומרות כדי למנוע מריבה מתוך ביתו], והתחיל לערוך את הסדר בשמחה ודיצה. למחר נכנס הרה"ק מקארלין לבית המדרש, ומנה בפני התלמידים סדר של צדיק פלוני האיר ופעל בכל העולמות, ומעשיו של צדיק פלוני בעולמות אחרים, 'אבל הסדר של רבי בערצ'י עלה על כולנה, כי איש לא השיג את מה שהוא השיג'...

עח. מסופר על אחד מבני ירושלים של מעלה שלא זכה לזש"ק, ואף הרבנית לא הייתה בקו הבריאות הנפשית, באחד מלילות הסדר חזר היהודי מביהמ"ד בלווית כמה בחורים שהזמינם להיות סמוכים על שולחנו בלילה קדוש זה, ויהי כהיכנסם הביתה נחרדו הבחורים לראות כי 'בעלת הבית' לא די שלא ערכה 'שולחן סדר' כראוי, אלא אף הפכה את השולחן - ראשו על הקרקע ורגליו זקופים ועומדים מלמטה למעלה, המצות והיין מושלכים על הארץ וכו'... אך 'בעל הבית' נשאר בשלוות נפשו, ונענה אל אורחיו הנדהמים, כאן תראו 'חג חרותנו' באמת, וכי 'חרותנו' הכוונה דווקא כשמגיע מביהמ"ד ומוצא שולחן ערוך בכל מטעמים, מפה פרושה עליה וכלי כסף וזהב לרוב. בנים כשתילי זיתים סביב לשולחנו, הרי באופן זה אינו 'חירות' אלא הוא 'משועבד' למצב זה - שרק במצב כזה שמח הוא בה' אלוקיו. אך כאן בבית הזה שהכל להיפך ממש, זוהי 'חירות' באמת, חירות מכל שעבוד לענייני עוה"ז וכל שמחתנו רק בה' הוא האלוקים.

עט. מעשה היה אצל הסב"ק רבי שלמה אליעזר אלפנדרי זי"ע שסמוך לחג הפסח אירע גניבה בביתו ושדדו הגנבים סך מאתיים 'נפוליון' זהב שהיה סכום עתק ביותר, אין צורך לתאר את הצער והכאב שהביא מעשה הגניבה לבני הבית, כשנכנס הסב"ק לשולחן הסדר פתח ואמר, הן אמת שגנבו מעמנו מאתיים נפוליון, אך את הלב ואת המח לא גנבו...

לדידן ייאמר, על כל תקלה וצער שלא תבוא, שנזכור היטב, אף אם נשבר כלי וכיו"ב אך המח לא נשבר, הבה נזהר שלא לשבור את לבנו ושל בני הבית...

שמעתי ממקור נאמן מעשה שהיה לפני יותר ממאה שנים, בבית אחד שלט 'שר העניות' שלטון ללא מצרים... ושררו שם דחקות שאי אפשר להעלות על הדעת, והגיעו הדברים עד שבשב"ק היה כל מאכלם מעט מיני מזונות, כשכל ילד קיבל פרוסה זעומה מה'טארט' (עוגה, קעיק) שהכינה עקרת הבית.

בליל התקדש חג הפסח הסבו כל בני הבית לשולחן הסדר, הילד הגדול שהיה אז כבן י"ב שנים פתח פיו ודרש בדברי תורה מתוקים, וכשסיים את ה'דרשה' נעמדה אחותו הקטנה כבת חמש, ובטוב טעם ודעת החלה לתאר עד כמה ליבה מלא הערצה והערכה לאחיה הגדול השוקד על תלמודו יומם ולילה, ועל כן ברצונה להעניק לו מתנה ויצאה לחדרה להביא את המתנה, המה ראו כן תמהו, וכי איזה 'רכוש' יש לילדה קטנה זו, והרי הבית ריק כמצולה שאין בו דגים, לא חמץ ולא מצה... חזרה הבת ואמרה שכבר כמה שבועות 'חוסכת' היא מהעוגה שמגיע לחלקה בכל שבת ושבת, ועתה נותנת את העוגה ה'נכספת' לאחיה לאות הוקרה והערכה... והנה, באופן רגיל - ללא עבודת מידות וכיו"ב מצד האב, היה מתחולל באותו בית קולות וברקים, גערות ונזיפות, כשמעלים על השולחן בליל הסדר חמץ גמור... אכן האב לא איבד עשתונותו ומיד התחיל להללה ולשבחה על גודל אהבת התורה הבוררת בלבבה הטהור שמחמת כן 'הקריבה מדם הנפש' ממש... והמשיך להסביר לה על איסור חמץ בפסח, וקיים את ההלכה לכפות כלי על החמץ, ושוב הפליג בשבחה, וסיים בברכה שבגין כך תזכה להינשא לתלמיד חכם, ואכן כשהגיעה לפירקה זכתה להקים בית עם הגאון הגדול רבי משה פיינשטיין זצ"ל.

ועתה בואו חשבון, אילו היה האב בוער באש 'לשם שמים' על המכשול הנורא של חמץ בפסח, הרי בזעמו הגדול היה כופה עליה את הכלי בזעקות על מה שעוללה... ובזה היה פוצע את נפשה וגורם לה נזק שלא יוכל לתקון, עד

חצות, הקב"ה נכנס ל'גן עדן' ומשתעשע עם הצדיקים שם. אבל בלילה זה יורד הוא כביכול להיות עם בני ישראל העושים רצונו במצוות הלילה בעולם הזה.

ואין אלו הפלגות בעלמא, אלא שהם נוגעים להלכה ולמעשה, וכפי שכתב השל"ה (הובא במשנ"ב סימן תעג סקע"א) שאין יושבים בהסיבה בעת אמירת ההגדה, ויש שנתנו טעם לדבר, מפני שהקב"ה עומד על גבינו, וכביכול הרי אנו כתלמיד אצל רבו שאינו מסיב פד.

נראות כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לשב"ג תקס"ב ד"ה כי תבואו) דבתי בני ישראל נהפכים בזה הלילה ל'בית המקדש' ממש, בו נאמר 'מועט מחזיק את המרובה' - עומדים צפופים ומשתחוים רוחים, ומעולם לא אמר אדם צר לי המקום, גם המזון נתברך

הזה^פ (וע"ע ב'פרי עין חיים' שער חג המצות פרק א ופרק ח), ונמצא שהאדם יושב בביתו לפני מלך מלכי המלכים פשוטו כמשמעו ממש^{פא}, והקב"ה כביכול עומד על גביו.

ובן פירש הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (ליום ב' הפסח ד"ה בלילה ההוא) בלשון המשנה (פסחים קיד.) 'הביאו לפניו, וכן (שם קטו.) 'מוזגין לו' וכדומה, [ומדוע נקטו 'לפניו' - לשון נסתר, אלא ד'] 'לפניו' קאי על הקב"ה^{פב}, מביאים לפניו סדר מצוות הלילה בשעה הזאת, וישראל הם המביאים והמוזגין לפני המלך הקב"ה, וזהו 'לפניו' כדאמרינן 'ונאמר לפניו שירה חדשה'^{פג}.

עוד מביא ה'תפארת שלמה' (שב"ג בד"ה מצות האכל) את דברי הוזה"ק (ויקהל קצו.) עה"כ (אסתר ג, ח) 'והמלך שב מגינת הביתן' שבכל לילה בהגיע שעת

שהיא היתה רוצה להינשא לבעל הדומה לאביה... ועתה כאשר שלט על עצמו כפה את הכלי על החמץ ולא עליה... והצליח לשמור על טוהר לבבה, וזכתה להיות 'אשת חבר'.

פ. לפני כמה שנים, בעת שמכר הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל את החמץ אצל הגאון רבי שמואל הלוי וואזנער זצוק"ל כמנהגו, אמר לו בלכתו, שיעזור השי"ת ונזכה מחר [בליל הסדר] להשראת השכינה, נענה הרב וואזנער ואמר 'להשראת השכינה ודאי נזכה, שכך מבואר בזה"ק שכל הפמליא של מעלה באים לשמוע סיפור יציאת מצרים מישראל, אבל צריך לבקש לזכות שהשראת השכינה תישאר אצלנו לאורך ימים ולא תסתלק חלילה'...

פא. שמעתי מחכם אחד, שבכל השנה אמרו בגמרא (ברכות ג.) 'אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם' אך כל זה אינו אלא בכל השנה, משא"כ בלילי פסחים, כי אז אכן יושבים על שולחן אבינו שבשמים. וכעין מה שמצינו להלכה (שו"ע סי' תע"ז ס"ב ובמ"ב סק"ח) שבבילי הסדר 'אתכא דרחמנא סמכינן' - סמוכים אנו על 'שולחן' הקב"ה.

פב. יסוד לדבריו מצינו כבר בדברי רבינו הרמב"ן על הפסוק (בא יב מב) 'שמורים לכל בני ישראל לדורותם' וז"ל, שישמרו אותו לעבוד בו לפניו באכילת הפסח וזכירת הנסים, ולתת הלל והודאה לשמו, עכ"ל.

פג. מקובל על הרה"ק רבי יחיאל מאיר מגוסטינין זי"ע שלא היה יכול לישן בליל הסדר, והסביר טעמו במשל, לאחד שנודע לו ששמו עלה בהגרלת ה'לוטו' וזכה בסכום עצום של אלף אלפים דינרי זהב, הרי פשוט הדבר שמרוב אושר והתרגשות לא יוכל האיש להירדם, והכי נמי בחג המצות מתעשר כל יהודי בעשירות נפלאה ברוחניות, ומי יכול לישן בעת כזאת.

פד. על הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל מקובל, שבבילי הסדר היה עושה 'תענית דיבור' לבלתי יכשל בדיבורים בטלים, וטעמו ונימוקו עמו, דהא כתיב (שמות יב יב) 'ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה' - דהיינו הלילה שאנו עומדים בו עכשיו, ודרשו חז"ל 'ועברתי' - אני ולא מלאך אני ולא שרף, נמצא שהקב"ה בכבודו ובעצמו שוכן בתוכנו, ואיך יעז בשר ודם לדבר לפני המלך דברים של מה בכך.

וכבר כתב השל"ה הק' (מסכת פסחים, נר מצוה) בזה"ל, על כן ראוי לאדם להיות נזהר שלא ידבר בלילה זו שום שיחה משיחת חולין, ויזהיר בני ביתו על זה, ולא יהיו נפרדים מדבקות השי"ת רגע כמימרא, רק יתעסקו הכל במצוות הלילה הזה ובסיפורי ניסי מצרים לפרסם אותם לבני ביתו.

ומהאי טעמא מפרש ה'ערוגת הבושם' זי"ע (הגדת 'הלל נרצה' הא לחמא), שעל כן פותחים את ההגדה באמירת 'הא לחמא עניא' בלשון ארמי, ללמדנו שבבילי הסדר אין האדם זקוק למלאכי השרת שיעלו את תפלתו לפני כסא הכבוד, ואין זה כשאר תפילות שאמרו חז"ל (שבת יב:) 'כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו, לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי, מפני שהשכינה שורה בביתו של כל יהודי ויהודי, והוא יתב"ש שומע ומאזין

באר הפרשה - פסח

כנסיות ובתי מדרשות שבבבל לקבוע בארץ ישראל (מגילה טז.), והיינו השתא הכא לשנה הבאה תהי' הבית הזה קבוע בארץ ישראל.

צא ולמד מדברי מהר"ל (הגש"פ ענין לבישת הקיטל) נוהגים ללבוש בגד לבן בליל פסח לעבודת הסדר כמו שהיה הבה"ג לובש בגדי לבן בהכנסו לפני ולפנים ביוה"כ... כי מעלת וקדושת כל יהודי ויהודי בלילה זה הוא בדוגמת הכהן גדול בעת שנכנס לקדשי קדשים ביום הכיפורים^פ, ומאריך בענינים וסודות עמוקים וסתרי תורה, ומסיים וליל שימורים הוא כיום הכיפורים בזה הענין, וטעם שניהם נסתר.

ובה גדולה הוא 'רוח המהרה' הזוררת בליל זה על בני ישראל, עד שהביאו הפוסקים (ט"ו ומג"א או"ח סימן תעב סק"ב) את דברי המהרי"ל (הלכות סדר ההגדה עמוד פח), שבליל פסח מותר להשתמש על השולחן במשכונות של גוים ולשמוח בראייתם, ורבים תמהו, דאף שאולי

בו להיות מועט מספיק לרבים, ובוה מבאר מדוע מכריזים בבית פנימה 'כל דכפין יתי ויכול', והלא מן הראוי היה להכריז כן מיד אחר תפילת ערבית - בעודו בביהכנ"ס, למען ישמעוהו העניים הרעבים, אלא (ו"ל) כי מקום הקדושה אינו מחזיק מקום בעולם הזה הגשמי כלל... וזה אני חושב במאמר 'כהא לחמא עניא די אכלו אבהתנא' (היינו ש) זה הוא המאכל של עינוי ועוני שאכלו במצרים מחמת רעבון ועינוי, והוא בעצמו המאכל שאנו אוכלים ושמחים בו בהיות ברכת ה' חופה עלינו בספרנו ניסיו ונפלאותיו. ולא עוד אלא אעפ"י שלא הבנו אלא (כדי) צרכינו, מ"מ - כל דכפין יתי ויכול, וכל דצריך ייתי ויפסת, ויהי' מספיק לכל הבאים... [ובמקום אחר כתב תשלוט בו הברכה ויתרבה כמו שהיה אצל אלישע והאשה השונמית ב'אסוך שמן']. גם דירתינו ומקום מושבנו לא יהיה דחוק לכל הבא, כי להיות עתה ביתנו מקום קדוש שמו הגדול, וספור נפלאותיו הרי הוא מעין ארץ הקדושה, כי עתידים בתי

בכבודו ובעצמו לדברי בני ישראל ולכן אפשר להתפלל אף בלשון ארמי [כעין המבואר שם, דבחולה אפשר להתפלל בלשון ארמי כי שכינה למעלה מראשותיו].

הוסיף על כך חכם אחד, שלכן אומרים בסיום הסדר פיוט 'חד גדיא' שגם הוא בלשון ארמי, כדי ללמדנו שהשכינה הקדושה בתוכנו מרישא ועד גמירא, ובכל זמן עריכת ליל הסדר יש השראת השכינה בבתי ישראל. ולא זו בלבד, אלא מובא משמיה דה'חזוה' מלובלין זי"ע, שעל כן תיקנו לומר 'חד גדיא' בלשון ארמי שהוא 'לחש' כנגד עין הרע, כי אחרי התגלות והארה כזאת איכא למיחש שמא יקנאו המלאכים בכנסת ישראל, ועל כן הקדימו רפואה למכה לבטל הנזק שבא על ידי עין רעה, ולמדנו מכאן שבני ישראל מתעלים במעלה גבוהה מעל גבוהה עד שיש לחשוש שמא יקנאו בהם המלאכים, והדברים מלהיבים.

פה. בזה הסבירו מנהג צדיקי בית בעלזא זי"ע, שהיו נוהגים לספוק כף על כף קודם אמירת 'מה נשתנה', והיינו טעמא, כי הכהן גדול נצטווה ללבוש מעיל שתלויים בו פעמונים ומפורש טעמא בקרא (שמות כה לה) 'ונשמע קולו בבואו אל הקודש', ודומיא להכי סופקים כפים להשמיע קולות בבואו אל הקודש.

מעתה בין נבין גודל האור שזכו לו הצדיקים בליל הסדר, כי התקדשו בקדושה עילאה ביותר עד שלא יכלו להביט בתואר קדשם, וכפי שהעיד הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע על חותנו הרה"ק רבי מנחם מנדל ה'שרף' מקאצק זי"ע שכל השנה היה לו תואר של מלאך ה' צב-אות (תואר זה כותב על חותנו בתשובותיו אבה"ע סימן קכב אות מ) ובסדר ליל פסח היה תואר פניו כאחד משרפי מעלה.

ועוד אמר, כי בליל פסח היה חותנו הקדוש כל כך מורם מזה העולם, מה שאפ"י ביום כיפור לא ראו אצלו כזאת, ופעם אחרת אמר כי היה חותנו הקדוש מופשט מענייני העולם וגבוה מהם, עד שבחציו השני של הסדר יצאו מפניו ניצוצי אש ממש (ראה כל זה באביר הרועים אותיות עג, שמד), וידוע שה'אבני נזר' לא היה אומר גוזמאות ולשונו לא היתה 'לשון מליצה' כלל, וכמו"כ חישב מאד בנתינת תוארים, וכל דבריו היו מדודים ומדויקים.

סיפר הגה"צ רבי עקיבא סופר גאב"ד פרעשבורג וצ"ל על זקנו הגה"ק ה'חתם סופר' זי"ע שבליל הסדר בערו פניו כלפי אש והיו מאירים כשמש בצהרים. וכשיפרו בנותיו של החת"ס להרבנית חוה לאה ע"ה מחברתו בקודש של הגה"ק ה'כתב סופר' זי"ע, כי אי אפשר להביט אל מראה אביהם בלילה זה מגודל האור המבהיק מפניו, סברה כי אך גוזמא היא זו, אולם בבואה לפניו ניסתה ולא יכלה להסתכל בפניו, עד שאמרה שכשם שאי אפשר להביט אל השמש ביקידתה בשעות הצהרים, כך לא היה אפשר להסתכל בפני חותנה הקדוש.

וכתיב (תהלים קיב ז) 'משמועה רעה לא יירא' קשיין קראי אהרדי. אלא ר"ל, 'מפחד תמיד' אל דבר מצוה לעשותה כתיקונה, כך יהא כל אדם חרד באימה לקיים מאמר חכמים שתקנו מצות הסדר וההגדה, ולא יהא הדבר קל בעיניו, אף אם כמה דברים יש בסדר שנראה בעיני האדם שאין הקפדה בהן, ישכיל בדעתו לקיים, שאין שום דבר ריק בהן¹.

בצאתי ממצרים - אף הפחות שבפחותים מתעלה בלילה הזה עד רום המעלות

כתב הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (הגש"פ יא) בשם אביו הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע, דאין לומר שה'רשע' של ההגדה ('רשע מה הוא אומר') הכוונה לרשע גמור, אלא הכוונה למי שנזאש מהתשובה, ומדמה בנפשו כי אבדה תקוותו, וכבר אין לו חלק ונחלה בכלל ישראל, ועל זה אמרו שהוא כופר בעיקר - כי מוציא את עצמו מכלל ישראל, וצריך לענות לו - 'בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים' לכל יחיד ויחיד, כי גם במצרים היו בני ישראל משוקעים במ"ט שערי טומאה ואעפ"כ גאלם הקב"ה והוציאם מאפילה לאור גדול, וכן עתה מחויב כל איש ישראל להאמין

מצד הדין ליכא איסורא ליהנות מצד הנחתם על השולחן, אך מסברא אין ראוי שיעלה דבר טמא של גוי על שלחן מלכים זה שלחן הסדר אשר לפני ה'. ומבאר ה'חתם סופר' בדרשותיו (שבה"ג, ח"ב דף רנה) שהקב"ה השפיע קדושה על בני ישראל בלילה ההוא עד שנתבטלו כל כוחות הטומאה בתתק"ם חלקי הקדושה (כי תתק"ם היינו שיעור מקוה, וזה פיהר הכלים). ולכן בכל ליל פסח מותר להשתמש במשכונות של עכו"ם, כי חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יוצא בפועל ממש בכל שנה ושנה ממצרים, ונמצא עומד באותו מקום ובאותו זמן, לכן גם עתה בזמן הזה אין שולט בנו כח הטומאה, וכלשון החת"ם ולכן בכל ליל פסח מותר להשתמש במשכונות של עכו"ם כי אז מבח ההתלהבות הסיפור יציאת מצרים לא ישלזט בנו כח הטומאה אעפ"י שלא נטבלו... והקב"ה הפליא בחסדו ונשא אותם על כנפי נשרים משערי טומאה והביא אותם אל מ"ט שערי קדושה, עכ"ל.

ומכל זה נלמד עוד עד כמה כל מנהגי ישראל שבלילה הק' הוזה יסודתם בהררי קודש, ואין לנו שמץ השגה עד כמה הם פועלים בשמים ממעל באופן נשגב. וכמו שכתב המהרי"ל (מנהגים תחילת ליל הסדר) וז"ל. דרש מהר"י סג"ל כתיב (משלי כח יד) 'אשרי אדם מפחד תמיד',

אגב אורחא, הנה מקום איתנו להתבונן בדרכי הצדיקים, כי הגם שבערו כלפיד אש ממש אך מכל מקום סיפרו ביציאת מצרים ולא 'שרפו באש' את המסובים על שולחנם... ומכאן ילמד כל אחד, שאף אם 'בוער באש' ונמצא בעליונים' וכולו אומר קדושת החג, מ"מ יזהר שלא יבוא מחמת כן לידי כעס ומריבה ולשריפת נשמה בגוף קיים, ודי בהערה זו.

פו. שנה אחת כאשר סידר האדמו"ר רבי שלום משאץ זי"ע את קערת ליל הסדר, נענה ואמר, בספרי מקובלים האריכו בסדר עריכת הקערה, היכן לשים ולהניח כל דבר ודבר, כי זה מעורר דין וגבורה, וזה רחמים וחסדים, ברם, אנשים פשוטים אנחנו ואין לנו השגה ועסק בנסתרות, ומכל מקום עלינו לדעת שעל ידי הפעולות והמעשים בעולם הזה גורמים 'מהפכות' בכל העולמות העליונים.

והסביר בדרך משל, לריחיים של חמור, שהבעלים נותן עול על החמור והוא הולך ומושך את האבן הגורמת לגלגל את הריחיים אשר שם החיטים נטחנים, החמור שאינו בר דעת תמה מדוע מוליך אותו בעליו סחור סחור לשאת אבן גדולה ללא תכלית, בשלמא אם היה מבקש ממנו להוליכו לעיר רחוקה ניחא, אך מדוע מתאכזר עליו ומעבידו ומענה אותו בעבודת פרך בחינם, אולם האמת שרק 'חמור' חושב כך, כי תועלת גדולה יש בכך - שעל ידי משא האבן גורם לגלגל ולטחון החיטים יפה יפה, ועי"ז ירוויח בעליו את מטה לחמו, כמו"כ אנו, ע"י סידור הקערה פועלים גדולות ונצורות בשמים ממעל, אך כל נהיה כחמורים אשר שכלם רפה ומבטם מצומצם.

כמעשה הלזה היה גם אצל הרה"ק ה'הנתיבות שלום זי"ע בעת שסידר את הקערה, ואחד מהמסובים שאלו, מהו עניין 'זרוע - חסד', כיצד הנחת הזרוע פועלת וממשיכה חסד. ענה לו הרבי, הנה יושב לו הטייס הנוהג במטוס (עראפלא"ן), כשהוא משתמש בכפתור מסוים מיד מתרומם המטוס ועולה עד שמי מרומים, וכי הוא מבין כיצד נעשים הדברים, מדוע כפתור זה מרומם אותו ומשנהו מוריד אותו עדי ארץ, לא ולא... (שהרי אינו אלא בקי בתורת ה'הנהגה' אבל הוא לא בנה את המטוס). אלא כך הוא מציאות הדבר, ע"י כפתור זה יארע כן וע"י השני יארע להיפך. כן הוא גם

באר הפרשה - פסח

ובן אמר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לפסח תק"פ, בתחילתו) וז"ל. והנה כמו שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, כמו כן חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא היה מעובדי עבודה זרה 'ועבשיו' קרבו המקום לעבודתו. והיום בלילה התחיל לעבוד את ה' בתחילה במצוות הנהוגות אותו הלילה, עכ"ל.

ובזה מבאר החתם סופר הטעם שמברכים ברכת 'אשר גאלנו' בסוף 'מגיד', אף שבכל המצוות קיי"ל שצריך לברך עליהם עובר לעשייתם, כי מצינו גם בגר שמברך לאחר הטבילה, והיינו טעמא כי קודם לכן אינו יכול לברך שעדיין נכרי הוא, וכך אנו נדמים לגר שמתגייר עתה, ורק לאחר סיפור יצי"מ הרי אנו נחשבים כיהודים ויכולים לברך (ומיישב בזה עוד כמה קושיות, עיי"ש).

והרי זה עיקר משמעות של שם החג 'פסח', מלשון דילוג וקפיצה, ללמדנו שביד כל אחד לקפוץ מדריגות רבות^{פ"ח}, הרבה יותר ממה שבכוחו לעלות בכל השנה בולה^{פ"ט}.

ולומר 'בעבור זה עשה ה' לי' דייקא, כי גם כהיום - בלילה הזה יוצאים מאפילה לאור גדול אפילו מי שמושקע ונמצא בשפל המצב^{פ"י}.

ואל ידמה האדם בנפשו דהני מילי לצדיקים נשגבים, אבל לדין לא שייך כל זה, כי זה אינו, וכמו שכתב ב'בית אהרן' (לפסח עמוד פה:) וז"ל. 'היוצא לנו מזה, שמי שעובד את ה' באמת יכול ליקח מלילות הללו של סדרים הרבה והרבה, הן ברוחניות והן בגשמיות, ולא דוקא אנשים גדולים יקרי ערך, אלא אפילו אנשים העבים והגסים פחותי ערך, כל אחד יכול ליקח כפי ערכו, וחייבים להאמין בזה ולעורר את הלב בתשובה כדי להתקרב אליו יתב"ש, עכ"ל.

ואפשר לתת רמז לכך מן הכתוב (שמות י"ד) 'ואשא אתכם על כנפי נשרים', שהמשיל הקב"ה את הגאולה להעלאה על גבי הנשר - אף שהוא עוף טמא, כי אדרבה, ללמדנו בא, שאף מי שנטמא בעוונות יכול להתקרב אליו יתב"ש, וידו פשוטה לקבל שבים.

לעניינו, אף אם אינך מבין סוד הדברים אך מאמינים אנו באמונה שלימה שכל פעולה ופעולה פועלת גדולות ונצורות בעולמות העליונים, ומגביהה גם אותנו עד שמי מרומים.

פז. סיפר החסיד הישיש רבי משה ביום ז"ל שעוד זכה להסתופף בצל קדשו של הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע, כי בחצר אלכסנדר היו כל החסידים כולם משתתפים בעריכת הסדר של האדמו"ר ('קיסל' מיוחד היה להם שבו תפריים כיסים גדולים עבור המצות והיין), ומידי שנה בשנה כשנכנס ה'ישמח ישראל' לערוך את הסדר היו פניו חוורות כמראה הסיד, וחרדת אלוקים נפלה על כל העם - חרדה שאי אפשר לתארה, כך ניגש אל ראש השולחן הניח הקערה והחל זועק בקול גדול ליל התקדש חג, ליל התקדש חג, שוב ושוב עד שפניו בערו כלפידים בשלהבת אש קודש, ואמר 'א איד וואס גלייבט נישט, אז אין דעם נאכט גייט מען ארויס פון די נידריגסטע בחינה ביז צום עכסטען מדרגה, איז ער דער רשע וואס די הגדה מיינט [מי שאינו מאמין שניתן לעלות ולצאת בזה הלילה מהשאל תחתית הנמוך ביותר עד המדרגה העליונה ביותר הוא הרשע המוזכר בהגדה], ופניו החוורים נהפכו לאדומים כאש ודפק בחזקה על השולחן עד שכל הכלים נרעדו מחוזק ההכאה.

וכבר העירני חכם אחד, כי ביתר עומק מצינו עוד לימוד נפלא בדבריו, שגם השרוי בשאל תחתיות עדיין אינו מכונה 'רשע' שבהגדה, מתי ייקרא כן - רק המתייאש ממצבו ואינו מאמין שבידו לצאת משם בלילה כזה, הוא הוא ייחשב כ'רשע' שבהגדה.

איתא ב'ישמח ישראל' (לשחוקה"מ ד"ה הנה אמרו חז"ל), שהנה בשבת חול המועד פסח מפטירין מענין ה'עצמות היבשות' שהחיה יחזקאל הנביא, וב'טור' ('או"ח ת"צ') כתב כי איתא מרב האי גאון שבפסח תהיה 'תחיית המתים'. ומבאר הישמח ישראל דקאי על אלו האומרים נואש לעצמם, וז"ל יבשו עצמותינו ואבדה תקוותינו - אין לנו עוד חלק ונחלה מאבינו שבשמים. אבל באמת אינו כן, אלא עצמותו של כל יהודי חי וקיים, אין לו אלא להחיותם... ומבאר שם, שהחג הקדוש הזה מסוגל לזה כמו שאנו אומרים (פיוט לפי' החדש) אמיץ לעורר מרדם ישינים.

פח. ונרמז זאת ב'כרפס', שכל השנה הריהו טמון באדמה, ורק ה'עלים' יוצאים מלמעלה, ואעפ"כ בליל פסח מוציאים אותו מעמקי האדמה ומתהפך להיות חפצא של מצוה - לעלות על שלחן מלכים זה שלחן הסדר, וכיו"ב ביד כל אחד להתעלות מבירא עמיקתא לאיגרא רמא למעלה למעלה.

והכי הוה מרגלא בפומיה דהרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע על ה'צנון' הנלקח ל'כרפס' (לפי כמה מנהגים) - 'כל השנה ביסטו גיווען ווערד א רעטיך', פירוש היית שוה כצנון [בשפת האידיש מדמים דבר שאינו שוה כלום 'ער איז ווערד

ובקשה, ר"ל כאן יכול הבר ישראל לשאול ולבקש מאביו שבשמים כל מה שצריך, ולקבל חיות על כל הדברים בלילה הזה ולהשיג מה שלא עמל ויגע על זה. עכ"ל.

וביותר אפשר לפעול על חשוכי בנים שכבר יפקדו בזרע של קיימא², וגם זה בכלל 'הבן שואל' - לבקש על הבן.

ואף מי שכבר זכה לבנים, יקיים 'הבן שואל' - לשאול ולבקש על הבנים, שילכו בדרך הישר והטוב³,

הבן שואל - עת רצון למלא משאלותיו וביותר לזש"ק ופתיחת הלב בתורה

שנינו בפסחים (קמז.) 'מוגו לו כוס שני וכאן הבן שואל', ופירשו צדיקים שנרמזו בדבריהם הקדושים כי בגשת האדם לשאלת 'מה נשתנה' נעשה 'עת רצון' בשמי מרום, ואפשר להתפלל ולבקש כל משאלות לבו, והיינו 'הבן שואל' יכול כל איש מבני ישראל הנקראים 'בנים למקום' לבקש בקשותיו מאביו שבשמים. וכך איתא ב'בית אהרן' (עט:): אבי זצוק"ל (רא"ש מסטאלין) אמר כאן הבן שואל, פירוש שואל הוא מלשון שאלה

א רעטיך] ועתה זכית להתעלות ולהיות על שולחן הסדר, כמו כן לדידן, אף מי שאינו שווה אלא 'רעטיך' - בידו להתעלות בלילה הזה.

פט. כתבו ה'ראשונים' (רשב"ם פסחים צט:): דחז"ל תיקנו לשנות ארבע כוסות של יין בליל הסדר, שהוא זכר לארבע לשונות של גאולה שהבטיח הקב"ה לישראל במצרים, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, וביארו ה'אחרונים', דמכל מקום צריך לתת טעם מדוע תיקנו לקחת דווקא 'יין', ולא אמרו שיקחו ארבע מצות וכדו', ואומרים משמו של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, שבכל לשון של גאולה זכו בני ישראל לגאולה גבוהה ושלמימה יותר, וכנגד זה תיקנו זכר לזה בשתיית יין דהשונה 'יין המשכר' הרי בכל כוס וכוס נעשה הוא 'אדם אחר', וכמה שישתה יותר יתבשם וישמח טפי - ממילא אף הודאתו לה' וסיפור הנפלאות תהיה כ'פנים חדשות'...

וכלומר, שזאת היא הכוונה, שעל האדם להיפך להיות 'אדם אחר' - בריה חדשה, מכח ליל הסדר וסיפור ההגדה ולהתעלות בדרגא בתר דרגא.

צ. גם מצינו ב'אור החיים' הקדוש (פרשת בא) על הפסוק (שמות יג ח) 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר', ומאי 'לאמר', ובאחד הפירושים מפרש 'להיות שאמר 'והגדת לבנך', תינח אם יש לו בן, אם אין לו בן יהיה פטור, תלמוד לומר 'לאמר', שעל כל פנים צריך להגיד אפילו בינו לבין עצמו, ואם תאמר כיון שעכ"פ הוא צריך להגיד אפילו בינו לבין עצמו אם כן למה אמר 'לבנך', ואולי שאם יגיד הגדה האמורה בענין יזכהו ה' שיגיד לבנו, וכדי שלא תטעה לומר דווקא, לזה אמר 'לאמר' [ויש נוהגים ללמוד דברי ה'אור החיים' הקדוש אלו אחר ליל הסדר, כסגולה לזכות לזש"ק, והרבה מעידים שנפקדו בדבר ישועה ורחמים אחרי שלמדו דבריו הקדושים אלו. זאת ועוד, שמעתי מדיין חשוב שבנו עמד כארבעה שנים אחרי נישואיו ועדיין לא נושע בזש"ק, בחודש אלול בפרשת כי תבוא כשבא לומר את ה'שיעור הקבוע' שהוא מוסר בליל שישי בספר 'אור החיים' הקדוש, הגיע לפסוקים של 'ארמי אובד אבי' ושם נזכר מהסגולה ללמוד דברי האוה"ח אודות הפסוק 'והגדת לבנך ביום ההוא', ובטעות היה נדמה לו שגם פסוק זה נכתב בפרשת כי תבוא, חיפש ולא מצא, עד שנזכר שזה בפר' בא. מיד למד את הענין מפרשת בא, וכעבור עשרה ירחים נולד לבנו בן למזל"ט, והרי שלימוד דברי האוה"ח הק' הללו מועיל אף 'שלא בזמנה', וכ"ש בליל הסדר].

עוד טעם להא דסגולת הלילה להיוושע בזש"ק, דהרי מפתח של חיה לא נמסר למלאכים ואינו אלא בידי הקב"ה בכבודו ובעצמו (תענית ב.), ונמצא שבשעת הכושר זו שהקב"ה עם הפמליא של מעלה יורדים כביכול לביתם של ישראל יכול כל אחד מישראל לשאול מלפניו, ולפעול עבורו ברכת טוב של זרעא חייא וקיימא.

עובדא ידענא באברך בן טובים שעברו עליו שנים ארוכות אחר נישואיו וטרם נפקד בזש"ק, אתא ובא לפני אחד מצדיקי דורנו ותינה בפניו את צערו, הציע לו הצדיק, שילמד היטב את נוסח 'הגדה של פסח' עם 'מפרשים' על בוריו מרישא ועד גמירא, ואכן עשה הלה כדבריו, והתחיל ללמוד את ה'הגדה' עם פירושי הראשונים, ותוך זמן קצר נתבשר בדבר ישועה ורחמים, למותר לציין שתיכף מיהר אל הצדיק כדי לבשר לו על הבשורה הטובה שגמל עמו הקב"ה על ידו, אך הרבי השיב לו בפשטות 'אף אני לא ידעתי עד כמה גדול כוחה של סגולה זו...!'

צא. וכך נהג הרה"ק בעל ה'עקידת יצחק' מאלכסנדר זי"ע ושאר הצדיקים לבית אלכסנדר, לומר בכל שנה 'וכאן הבן שואל', דא קען מען בעהטן אויף קינדער און אויף גוטע קינדער (כאן אפשר לבקש על בנים ועל בנים טובים).

באר הפרשה - פסח

צ"ב, כמה נשתנה נס דמכת בכורות לקרות על שמו את החג - הפסח, יותר משאר הניסים.

ומבאר המהר"ל, דבכל המכות ליכא חידוש כלל שלא שלטה המכה בבני ישראל, שהרי הם באו על ידי מלאך, וכיון שבני ישראל גבוהים יותר במדרגה מן המלאכים על כן לא היה להם שליטה עליהם כי איך ישלטו על מי שגבוה מהם, אמנם הא דמכת בכורות לא שלטה בהם המכה, זהו דבר חידוש, דהא כתיב (שמות יב יב) 'ועברתי בארץ מצרים' שהקב"ה בכבודו ובעצמו עבר בארץ מצרים והרג את הבכורים... אלא, מכיוון שבני ישראל הם 'חלקו' של הקב"ה, וכביכול עמו כחשיבה אחת - לכן לא הויקה להם המכה, וזהו עיקר השבח שעל שמו נקרא החג - פסח, וענין זה מתעורר שוב בכל שנה ושנה בליל הסדר, שהקב"ה מנשא ומגביה את ישראל להיות כביכול חשיבה אחת עמו.

והנה מצינו במהרי"ל (סדר ההגדה ג) שבליל הסדר הוא כביכול 'נישואין' בין ישראל לאביהם שבשמים, וכמו ש'כלה בלא ברכה אסורה לבעלה' (מסכת כלה פ"א), כך ב'נישואין' הללו - מברכין בליל הסדר 'שבע ברכות' קודם אכילת מצה (עיי' בהערה אלו הם) ²³.

ואף מי שמרגיש בנפשו כי 'מגורש' הוא מן הקדושה [כדכתיב אצל אדם הראשון (בראשית ג כד) 'ויגרש את האדם', ואמרו (בר"ר יט ט) שנתן לו הקב"ה גט

ויפות הן התפילות בליל הסדר שבוקעות רקיעים ובכותן להפיל כל המחיצות המפרידות בין ישראל לאביהם שבשמים ²³.

עוד יש להביא בסגולת אמירת 'מה נשתנה' וכמו שכתב ה'ויגד משה' (להגאון רבי משה יהודה כ"ץ מסעדראהעלי, סכ"א אות י"ג) וז"ל. ראיתי בכתב יד הרב הגאון בעל המחבר ספר שו"ת 'משנה שכיר' ז"ל שכתב שבספר 'כורסייא דאליהו' ממקובל קדוש מירושלים, הביא בשם בעלי מקובלים דע"י שאילת מה נשתנה גורמין פתיחת הלב לתורה, ועל כן נהגתי בביתי שכל המקובצים אצלי בליל הסדר כל אחד ואחד שואל 'מה נשתנה' - ומתפלל שיהיה לו לפתיחת הלב, ואחר גמר כל הנאספים גם אני בעצמי אומר מה נשתנה, עכ"ל.

ולקחתי אתכם לי לעם - ההתקרבות שבין הבורא לבני ישראל בלילה זה

כתב ה'מהר"ל' (גבורות ה' פ"ס) שהנה נקרא החג בשם 'פסח' - על שום שפסח על בתי בני ישראל במכת 'בכורות', וצריך ביאור מאי אולמיה (תקפו) של מכת בכורות יותר משאר המכות, והלא גם בשאר המכות היה הפרש והבדל בין מצרים ובני ישראל, וכגון במכת דם כשישראל וגוי שתו מכוס אחד - זה שתה מים חיים וזה שתה דם, לאלו שרצו הצפרדעים בתנוריהם במשארותם ובחדר משכבם, ואילו לבני ישראל לא נגעו ולא פגעו הצפרדעים כלל, וכיו"ב בשאר מכות, א"כ

צב. חסיד בר אוריין ציפה שנים רבות לזרע של קיימא, שנה אחת בעת שהלך רבו הרה"ק רבי יחיאל יהושע מביאלא זי"ע לשאוב 'מים שלנו' לאפיית המצות, ניצל את שעת הכושר ובכה לפניו בדמעות שלישי על שהוא הולך ערירי, וברצונו שהרבי יפעל עבורו ישועה, נענה הרבי ואמר, 'הלא אמרו צדיקים שבליל הסדר קודם 'מה נשתנה' אפשר לבקש על בנים, כמרומז בלשון קדשם 'כאן הבן שואל', על כן איעצך ויהיה אלוקים עמך, תקרא אל ה' בחזקה באותה שעה ובודאי תזכה לישועה...', אולם בשעת מעשה היו לו כמה טרדות בעת עריכת ליל הסדר, כי מיהר מאד כדי להספיק להיות נוכח אצל רבו בעריכת הסדר שלו, וזה גרם לו ששכח לבקש ולהתפלל על בקשתו, ויהי בסיום הסדר כאשר נכנס האברך אל בית רבו כדי להשתתף ב'סדר', קראו הרבי, ושאלו בצער 'מדוע שכחת לבקש...?', מיד התעשת החסיד וניצל את השעות שנשארו לו מאותו לילה לבקש רחמים ותחנונים לפני המקום, וזכה בשנה הבאה להיפקד בדבר ישועה ורחמים.

צג. ולכן נמי אמרו בירושלמי (פסחים פ"י ה"א, הובא בתוס' פסחים צט: ד"ה לא) שהאוכל מצה בערב פסח קודם זמנה 'כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו', כי אין ראוי להקדים לאכול את המצה טרם ברית הנישואין.

וב'מעשה רב' (אות קצא) להגר"א זי"ע מפרט את שבע הברכות, שלש בברכת קידוש [בופה"ג, מקדש ישראל והזמנים, שהחיינו], הרביעית בעת נטילת 'ורחץ' [שלשיטת הגר"א מברכים על נטילה זו], בופה"א על ה"כרפס', ברכת 'אשר גאלנו', ובורא פרי הגפן על כוס שני. זהו לשטיטת הגר"א שנוטלין ידים בברכה בעת נטילת 'ורחץ', ולדידן שאין מברכים - עיין ב'לבוש' (סימן תעא סק"ב) שברכת 'על אכילת מצה' היא הברכה השביעית.

למען תספר - סגולת סיפור יציאת מצרים

אמרו חז"ל 'כל המרבה^{צ"ה} לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח'^{צ"ו}. ונוראות איתא ב'חתם סופר' (דרשות, ח"ב רנב. לשבה"ג שנת תקצ"ד ד"ה הא לחמא), וז"ל. כי מובטחים אנחנו אפילו בגלות החיל, בשעה שאנחנו יושבים לספר יציאת מצרים לבנינו, להשריש לבותם ביראת ה', אזי שפע אלוק עלינו כמו בצאתנו ממצרים, עכ"ל.

ומבואר ב'ישמח ישראל' (אות נו) לפרש מה ששינוי (פסחים קמ"ו) 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח', היינו דאף אם כאשר התחיל לספר ביציאת מצרים היה במצב של 'גנות' מכל מקום על ידי הסיפור מתעלה הוא עצמו להיות 'משובח', והיינו שעל ידי הסיפור יצא ממצבו וישתבח מצבו בגשמיות וברוחניות בלילה הזה. וכך מבארים את הנאמר 'וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח' שה'מספר' עצמו נעשה משובח ומשתנה למעליותא, 'והתנא מבטיח לנו, אף שנתחיל בגנות עכ"ז על ידי הסיפור נתעלה ונעשה משובח'^{צ"ז}.

ובה כתב הרה"ק בעל ה'נועם אלימלך' זי"ע (בא ד"ה ולמען), היות כשהקב"ה ברחמיו עושה נס לישראל פעם אחת ונוקם להם מאויביהם או נתעוררו הרחמים ומועיל אפילו לעתיד בכל דור כשישראל צריכין להנקם

פיטורין והיה דינו כאשה מגורשת], הרי בליל הסדר חוזר לברית נישואין על ידי אכילת מצה, בקירבת אדם הראשון קודם החטא, והדברים נשגבים.

הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע (מנחם ציון ד"ה ורחץ) מבאר את ענין חציית המצה ב'יחץ', שהוא ככריתת ברית בין ישראל לאביהם שבשמים, וזוה"ק 'זתהי חציית העדה את האפיקומן כמו כריתת ברית - כשנפרדים שני אוהבים מחלקים טבעת אחת לשנים, וכל אחד לוקח החצי לזכרון אהבת עולם, ועל כן יחצו את המצה, שאנחנו כורתים ברית עם בוראינו ללכת בדרכיו ולשמור חוקותיו'.

ונראה לבאר עומק הרעיון בדרך משל, לשני אוהבים שהוצרכו להיפרד זה מזה, וכדי שלא ימוש זכרם זה מזה לוקחים הם דמות תמונת דיוקנם, חוצים את התמונה לשנים וכל אחד לוקח לעצמו חלק אחד - שכאשר יפגשו בשנית ישלימו את התמונות בצוותא חדא. והכי נמי בחציית המצה, הננו כורתים ברית עם הקב"ה, מחציית המצה נותנים לו יתב"ש, והחצי השני שומרים אצלנו, וכאשר יתקרב האדם אל בוראו בשאר ימות השנה יובה על ידי זה להשלים את התמונה ולקיים הברית^{צ"ד}.

צד. כתבו המקובלים (ראה ביסוד ושורש העבודה שער ט פרק ו) שראוי לכל אחד להוציא מפיו את הסימנים 'קדש, ורחץ עד 'נרצה'. צדיקים נתנו טעם לדבר, דהנה קיימא לן (בי"מ כז.) המוצא אבידה חייב להחזירה לבעליו על פי 'סימנים', והנה במשך השנה לפעמים אפשר שיאבד האדם מדרגותיו הרוחניות מחמת כוח היצה"ר שמתגבר עליו חדשים לבקרים, וסגולת ליל הסדר שיחזירו לו את האבידות שאיבד - על ידי שיאמר את הסימנים בפיו.

מענין לענין, פעם נשמע הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע אומר לעצמו בריש ה'סדר' את כל סדר הסימנים (קדש ורחץ כרפס וכו') ואח"כ התחיל קדש כסדר. יש שביארו לרמז דלפעמים 'מתעורר' האדם ב'נרצה' שהיה יכול לנצל את הלילה - ב'קדש' ב'ונצעק' וכו', חבל על דאבדין, על שלא ידעתי ולא חשבתי, לכן מיד בתחילת הסדר אמר את כל הסימנים, לאמר, ראה עוד מעט מגיעים כבר ל'נרצה' ואל תהיה בחינת שוטה המאבד מה שנותנים לו...

צה. בא וראה עד כמה צריך 'להרבות' בסיפור יציאת מצרים, שהנה נאמר גבי קרבן פסח 'ואכלתם אותו בחפזון' (שמות יב יא), וביאר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תו"מ בא ד"ה ואכלתם), כי בא הכתוב לרמז להאריך בסיפור יציאת מצרים בשעה שמצה ומרור ופסח מונחים לפניו עד שלבסוף הזמן שמותר בו באכילה יהא בהול ונחפז לאכול הפסח קודם שיעבור הזמן. ולדין ייאמר שיש להאריך בסיפור יצי"מ עד שתהא אכילת המצה והסעודה בחפזון... וכמו שמסיים שם החתם סופר 'והנסיון מוכיח'...

צו. הבטחה גדולה כתב ב'יסוד יוסף' (פפ"ה) בהאי לישנא וכל האומר שבח ויציאת מצרים והסיפור של ההגדה בחדוה ובשמחה, בלי שום לב רגז ובלי עצלות בדמיון משא ח"ו, אלא בכוונה ושמחת הלב, זה הוא אשר כנפי השכינה פרושות עליו תמיד להצילו בכל מקומות ובכל דרכים, וזוכה להיעשות לו נסים.

צז. בדרך רמז פירשו בלשון 'מגיד' שהוא מלשון 'המשכה' (כמו 'גוד אחית'), שעל ידי אמירת 'מגיד' 'נמשך' האדם כלפי מעלה...

עוד ביארו בזה, כי כשהאדם מודה ומשבח להקב"ה על רוב חסדיו הרי הוא ממשך בזה על עצמו עוד השפעות טובות כהנה וכהנה, ובוה פירשו צדיקים בלשון הכתוב (שמות טו ב) 'עזי וזמרת י-ה ויהי לי לישועה', שהזמירות לקל הטוב הם ממשכים את ה'ישועה'.

איתא בנמרא (ברכות ד:) 'דאמר ר' יוחנן איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה, וברש"י ביאר וז"ל, וסמיכת גאולה לתפלה רמוזה דוד בספר תהלים דכתיב (תהלים יט טו) 'ה' צורי וגואלי' וסמך ליה 'יענך ה' ביום צרה' (שם כ ב), ואמרי' בברכות ירושלמי (פ"א ה"א) מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה, לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג, אף הוא הפליג. אלא יהיה אדם מקרב להקב"ה אליו ומרצהו בתשבחות וקלוסין של יציאת מצרים והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו, עכ"ל^{צט}. הא למדת עד היכן גדלה קרבתו של המספר ביצי"מ אל הקב"ה, שכביכול גורם 'פתיחת השערים', ולא עוד אלא שהמלך יוצא לקראתו אל הפתח, עד שכוחו לתבוע צרכיו, ואם בכל יום אמרינן עאכו"כ בליל הקדוש הזה, שאז הוא הזמן והעת המיוחד לכך - בשעה שמצה ומרור מונחים לפניו, בוודאי ימלא ה' כל משאלות לבו לטובה.

ובה כתב ה'שפת אמת' (תרל"א ד"ה בכל) '...שהאמת בן (שיוצא בכל שנה ממצרים), רק שצריך לברר זה

מאיזה שונא העומד עליהם להכבידם בעול שררה או מלך או הקב"ה עושה נקמה בו כיון שכבר נתעוררו אותן הרחמים בענין בזה. וזהו ולמען תספר בו' אשר התעללתי במצרים, וכשתספרו זאת תעוררו אותם הרחמים וינקם לכם מאויביכם לבל יוכלו היצר לכם בלל, עכ"ל^{קצ"ח}.

ובזה פירש הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (קדושות לחנוכה, קדושה שניה) בלשון שאומרים בהגדה 'כל המרבה לספר הרי זה משובח - הרי זה משובח בחסדים, כיון שיוצא מפיהם של עמו בני ישראל ספור הגדה והאותיות של חסדי המקום לבית ישראל אזי אלו האותיות מעוררין חסדים לכל העולמות שתמיד יעשה עמנו הקל ניסים ונפלאות לטובה.

גם הרה"ק ה'אגרא דבלה' (פרשת עקב) עה"פ (דברים ז יז) 'כי תאמר בלבבך' וגו' מביא הידוע לנו מצדיקי דורותינו בקבלה מבעלי רוח הקודש שכאשר יצטרך אדם לאיזה ישועה כגון לרפואה ולהצלחה ולעבור במצולות ים בלי מבשול אזי יזכור כמו פיו מעין אותם הנסים בכיוצא בזה שנעשו לצדיקי הדורות לרבים או ליחיד, וע"ש שמפרש עפ"ז למה יעצו להמן להמית מרדכי הוקא על ידי תלייה על עץ, כיון שמעולם עדיין לא ניסו לעשות כזאת לישראל ועדיין לא נישעו מזאת הצרה, וממילא לא יוכלו לספר את נס ההצלה מהעץ, ולא יוכלו להמשיך את הישועה.

צח. ובדרך זה ביאר עוד הרה"ק ה'נועם אלימלך' זי"ע (ראה ד"ה א"י ראה) בלשון הכתוב (תהילים קמה ז) 'זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו', כי 'יביעו' הוא מלשון מבעבע, וכמו כששופכים מים על האש המים מבעבעים, וכשרוצים להזכיר רב טובך - להמשיך ישועות לעולם, הדרך הוא על ידי שמבעבע באיתערותא דלתתא, והוא ע"י וצדקתך ירננו, כשמרננים ומשבחים להשי"ת על כל צדקותיו וחסדיו.

צט. וכן מדאמרי יצא המלך ומצאו שהפליג משמע שבא לקראתו וחפץ לשמוע מה בפיו, כי על ידי אמירת פסוקי דזמרה ופסוקי שבח נתקרב הוא אל הקב"ה וכביכול הקב"ה מתקרב כנגדו לשמוע מה בפיו.

והגיד הרה"ק בעל ה'חידושי הרי"ם' מגור זי"ע, דהמשבח ומהלל לשמו הגדול זוכה לחיים, שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב (תהלים קטו יז) 'לא המתים יהללו י-ה', ומכלל לאו אתה שומע הן, שהמהלל את הקב"ה זוכה לחיים טובים וארוכים

ובזה מובן מה שדקדקו בלשונם ואמרו 'והוא [-הקב"ה] מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו, ולא אמרו 'לבקש צרכיו', כי אחרי שמודה ומשבח לשמו הגדול יש בידו לתבוע ולבקש שיתמלאו כל משאלותיו. וכן ידוע מהרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (מאמרי תשרי ב ו), שבשעה שיאמר האדם דברי שבח להקב"ה יכוון לבקש בקשתו, וכגון בשעה שאומר 'רופא חולים' יחשוב בדעתו שהוא מבקש שירפא ה' את פלוני בן פלוני, וכן בכל דבר ודבר, והיא סגולה גדולה היא לקבלת התפילות, כי בעת ההודאה נפתחים כל השערים ואין מי שמעכב אותו מלהיכנס לפני ולפנים

צריכין להביאו במיצר - שיראה כי הכל מה' יתברך. והנה יציאת מצרים הייתה הכנה לדורות כמו שכתוב בגמרא (ברכות לה.) שלשון 'המוציא אתכם' כולל על להבא וגם מעיקרא משמע, פירוש שיציאת מצרים היה לדורות, וכפי מה שהאדם זוכר ביציאת מצרים כן מתעורר אצלו יציאת מצרים בכל זמן (היינו ב'מצרים' הנהוג אצלו ושייך גביה בזמן הזה), עכ"ל (עיי"ש עוד).

תאכלו מצות - מעלת המצווה

נוראות מצינו בדברי המהרש"א (פסחים קפו. ח"א ד"ה מצה) בגדולת מצוה זו, וז"ל, אבל אכילת מצה בערב הוא מטעם אחר, כמפורש סודו בקרבן מנחה שאמר 'מצות תאכל במקום קדוש' וכו', וזהו טעם אכילת מצה בליל פסח כדמיון המנחה לגבי בהן, וכו', ולמדנו מדבריו שאכילת מצה היא כאכילת 'קדשי קדשים'.

ואכן צדיקי הדורות היו משתוקקים בכל השנה כולה לאכול מצת מצוה בקדושה ובטהרה, ובקדושתם ערכו הכנה דרבה טרם קיימו מצוה רבה זו בכל פרטיה וקדווקיה וכוונותיה^{קא}. אמנם, אף לאנשים הפשוטים ביותר אמרה תורה 'בערב תאכלו מצות', כי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו לומר שרק אם הכין את עצמו כראוי נחשבת המצווה כמצוה ראויה, אלא, כל אחד יכין עצמו כפי כוחו והשגתו ודי בזה.

על ידי אמונה והוא סיפור יציאת מצרים... וכפי אמונת האדם - שמאמין כאילו יצא ממצרים, כן נתגלה בחינה זו, ומרגיש מיציאת מצרים של עתה, ויוכל לצאת כל אחד ממיצר שלו'.

והנה איתא עוד ב'שפת אמת' זי"ע (בא תרמ"ח) וז"ל. הקב"ה וב"ש הקדים לנו גלות מצרים ונאלנו משם להיות הסיפור ביציאת מצרים במקום היסודין (שעל האדם לעבור), וכשם שאמרו חז"ל (מנחות קי:) 'כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה', כן הוא בפרשיות סיפורי יציאת מצרים שהעוסק בהם כאילו עבר עליו הגלות, עכ"ל^ק.

ובפשטות ביאור הדבר, מכיוון שפרשיות אלו נוטעים בלבנו אמונה, והרי בכח אמונה שפיר להמתיק את חיי האדם בהאי עלמא. ואולי בזה יבוארו דברי הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (וארא תרל"ד ד"ה והוצאתי) וז"ל. והוצאתי והצלתי ולקחתני... וידעתם כי אני ה' המוציא, ראינו כי כל הרצון בנאות מצרים היה לידע שה' יתברך הוציאנו משם ולכן צריכין לזכור תמיד יציאת מצרים. והאמת כי בכל עת יש 'מצרים' לכל איש ישראל (כל אחד בדידה) ולכן מזכירין בכל יום יציאת מצרים, וכפי מה שיודעין וזוכרין שה' יתברך הוציאנו אין צריך להיות בפועל תוך המיצר כי (רק) כשארם שוכח ומתגאה לומר כחי ועוצם ידי כו' (דברים ח יז) אז

ק. נמצינו למידים כאן הוראה ועצה נפלאה לכל ימות השנה (ולאו דווקא לילי פסחים), בראות אדם מישראל שצרה באה עליו, יקרא ויתבונן באלו הפרשיות, וממילא יחשב כאילו כבר עבר את הגלות, ויפטר מן הצרה ומן הצער. וביאור הדבר, אפשר לומר, מכיוון שפרשיות אלו נוטעים בלבנו אמונה, והרי בכח אמונה שפיר להמתיק את חיי האדם בהאי עלמא.

קא. וכבר זעק הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע שנה אחת קודם אכילת מצה מתוך געגועים עזים 'רבש"ע, אדער דו אין מיר אריין, אדער איך אין דיר אריין...' (או שאתה קוב"ה תשכין את שכנתך בקרבי, ואם לאו אכנס אני בקרבך כביכול). מפורסם היה הרה"ק ה'אמרי חיים' מוויזניץ זי"ע בגעגועיו העזים ובהשתוקקותו הנפלאה לקראת מצוות אכילת מצה, ומתחילת השנה היה מדבר ומזכיר מענין אכילת מצות בערגה, מידי שנה בשנה לקראת חג הפסח היה פוקד את הציון של התנא האלוקי רשב"י במירונו, והיה מתפלל שם שיזכה לאכול כזית מצה מתוך דעת, וכל שכן בעת אכילת המצה גופא היו פניו בוערים כלפידיים בהתלהבות אש קודש, אשר אי אפשר לתארה, אשרי עין ראתה זאת. ממעט היה הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע באכילתו, והרבנית היתה תמיד מפצירה בו שיאכל באומרה הכנתי לך מעדנים ואינך טועם מזה... אבל הוא היה אומר על מאכלים מעין אלו דאס אדז'עט מיר (כאומר איני מוצא בהם כל טעם, ולהיפך), אולם כשהגיע ליל הסדר לאחר אמירת ההגדה ברוב השתפכות כדרכו בקודש, ניגש לאכילת מצה בתאבון גדול כמצוותה בהידורה. ובעיני זוגתו הצדקנית היה נראה הדבר כ'רעבתנות' יתירה, והעירה לו בדרך כבוד ושאלה 'וכי נהיית בעל-תאוה'ניק', נענה הרה"ק בזה"ל, 'בכל ימות השנה כאשר אין לי טעם באכילה מפצירים בי לאכול, ואילו כאשר פעם אחת בשנה כבר הנני מרגיש טעם באכילתי אומרים עלי שאני 'בעל תאוה'ניק'.... אך תדעו כי כך היא האמת, המתאפק בכל השנה כולה מתאוות אחרות, זוכה לתאוה גדולה בעת אכילת מצה...

באר הפרשה - פסח

כתיב כאן, אלא 'שבעת הימים' בה"א הידיעה, ללמדנו שנעשה שותף בבריאת שבעת ימי הבנין.

מצות תאכל - סגולת המצוה

סגולת אכילת מצה רבה היא מאד, וידועים דברי הוזה"ק (ח"ב קפנ:): דהיא מיכלא דאסוותא [מאכל רפואה] ומיכלא דמהימנותא [מאכל המשריש אמונה בלב האדם].

ומבאר הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (רמזי פסח ד"ה נחזור לענין) את דברי הוזה"ק דתרווייהו חדא נינהו, דמי שחסרה לו מידת האמונה הרי נחשב הוא כחסר רפואה, וסגולתה היא לרפאות את אלו שיש להם חסרון באמונה, כי על ידי אכילת מצה זוכה האדם להכיר במי שאמר והיה העולם^{קב}.

ב'תפארת שלמה' (לשבת הגדול ד"ה א"י מצות תאכל) מוסף עוד, כי מעלת מצוות 'אכילת מצה' היא כי בשונה משאר המצוות הנעשות בחוץ לגופו של אדם - זו נבלעת בקרבו, ולכן מסוגלת היא לרפאות את האדם 'רפואת הנפש' ברוחניות, ומסייעת לו לעקור מעצמו את כל הרע שבקרבו להיות דבוק באלוקים חיים.

עוד איתא בזה"ק (ח"ג רנא:): שאכילת מצה מזככת את נשמת ישראל מכל לכלוך ופגם, ולא רק על השאים דלעבר אלא היא גם מסוגלת לטהר את הנפש על להבא. וכן איתא ב'ישמח ישראל' (להגש"פ אות נו) כי המצה מעוררת אותנו ל'אהבת ה' - וממילא כאשר נהיה בריאים על חולי הנפש אחר אכילת המצה - מיכלא דאסוותא, לא נכסוף לשום דבר זולת השי"ת תורתו ומצוותיו, כי תגדל האהבה אליו, לאהבה את ה' אהבה שאין לה תכלית וסוף על כל אהבת עוה"ו, וזהו 'אפיקומן' שהוא נוטריקון 'אפיקו מיני מתיקה', שיסיר מעליו כל הנאת עולם הזה, להיות דבוק באהבת השי"ת^{קד}.

כתב ה'חתם סופר' (ח"מ סימן קצו), וז"ל. 'מצות עשה של אכילת מצה משומרת בליל פסח - והיא יחידה שנשארה לנו מכל מצוות אכילה שבכל התורה, ואין לנו לא פסח ולא קדשים, לא תרומה ולא מעשר שני, רק מצוה אחת משנה לשנה, ואם גם היא לא תועילה בדינו בשלימות, הייטב בעיני ה' חלילה וחלילה, עכ"ל.

בבללות כתב הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל ב'מכתב' (מכתבי העק"א יב) וז"ל. 'בליל פסח יתנהג בקדושה וביראה, ולשמוח במצות שזיכה ה' אותנו בלילה הזה, מצות עשה של קידוש, ומצות עשה של אכילת מצה, ומצות מרור, וד' כוסות ואמירת הלל, עכ"ל.

ואכן השל"ה הק' כתב (מסכת פסחים נר מצוה אות לט) שחסידים ואנשי מעשה נהגו לנשק את המצה בעת שהגביהו אותה בליל הסדר^{קב}.

בונה ראשונה שיש לאדם לבזון בעת האכילה היא לקיים מ"ע שציונו הבורא 'בערב תאכלו מצות' (שמות יב יח). והם 'זכר ליציאת מצרים' ככתוב (פסוק לט) 'ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים, עוגות מצות כי לא חמץ, כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם'. ומאד יזהר שלא לאוכלם במצות אנשים מלומדה ומתוך רגילות שכך אכלו אבותינו בצאתם ממצרים ואחריהם נהגו כן בכל דור ודור - ממצרים ועד הנה... אלא יבזון לעשות רצון אבינו שבשמים, ולזכור על ידי האכילה את הניסים שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים.

נפלאים דברי ה'רוקח' (הלכות פסח אות רצא) שהאוכל מצות בשבעת ימי החג כהלכתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, וראיתו מהפסוק (שמות יג ז) 'מצות יאכל את שבעת הימים, 'שבעת ימים' אין

קב. כתב ב'בארות המים' (ליום א' ש"פ) שהרה"ק מרימנוב זי"ע אמר, שאם לא היה חושש מפני המון העם היה נוטל את המצה לבית הכנסת, והיה עושה נענועים כמו הלולב והאתרוג.

קג. ב'ישמח ישראל' (להגש"פ אות עח ד"ה כל דכפיו) כתב 'ואף חכמי אומות הרופאים מסכימים, שמצה הוא רפואה להראש, אך המה מתנבאים ואינם יודעים מה מתנבאים, כי אכן, על ידי מצה זוכה לאמונה ומתקן ומטהר בזה את המוח שהוא בראש. ואילו הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע (מנחם ציון דרושים לפסח, ליום ה' אחרון של פסח) אמר, שסגולת אכילת מצה מועילה לבטל כל תאוות רעות מנפש האדם.

קד. ומכל מקום אין דברי הוזה"ק יוצאים מידי פשוטן, שאכילת המצה מביא לאדם גם רפואת הגוף בפועל ממש, וכמרומו בשמה 'מצה' - שהוא ר"ת מ'כל צ'רה ה'צילני.

גם מצינו בזה"ק (רנא:) לבאר הטעם שנקראת מצה שם ש-ד-י שבמזוזה המברית את השדים והמוזיקים בשם זה, וז"ל (בלה"ק) משום שהיא משרדת שבשער, כך המצה מברחת אותם מכל משבני הקדושה ומברחה לכל צדדים רעים ועושה קטטה ביניהם, כדוגמת ועושה מריבה וקטמות בהם וכו'.

ולכן יש הנוהגים לשאת באמתחתם בכל מקום מעט ממצת אפיקומן לשמירה, הרה"ק הרמ"מ מלעלוב זי"ע נהג לחלק ממצות שמורה במוצאי שביעי של פסח, שהרי אמרו (סוכה לח.) 'שיירי מצוה מעכבין את הפורענות', וכן נהגו הרבה צדיקים.

בתקופה שלפני מלחמת העולם השנייה התגורר בראמניא (רומניה) אדם גדול ושמו הגה"צ רבי צבי קינסטליכער זצ"ל אב"ד הערמנשטאט-סעבען [אחר המלחמה היה דר בירושלים והיה קרוב מאד אל הגרי"מ דושינסקי זי"ע, הרה"ק רבי יהודה הורוויץ מדזיקוב זי"ע היה מסתופף הרבה בצלון], שנה אחת בחודש ניסן הרגיש ביסורים נוראים במקום הקיבה, ונסע לעיר קלויזנבורג כדי לדרוש אצל רופאים מומחים שימצאו מזור למחלתו, ואכן את אשר יגור ממנו בא, כי אחרי בדיקות חוזרות ונשנות הודיעו לו שמחלה קשה מקננת בתוך גופו, וחייבים תיכף לנתחו כדי לעקור ולרפא את המחלה. משקיבל הגר"צ את הבשורה הקשה לא יכולתי להסכים ע"ז להיות בבית החולים במשך ימי החג, ובטחתי בה' שלא אעבור על 'בל-תאחר', ובאתי לביתי, בלית ברירה הסכימו הרופאים לדחות הניתוח אך התרו בו מאד לבל יאכל שום דבר זולת חלב וביצים ומיץ תפוזים, וכ"ש שלא לאכול פת ולחם. את ליל הסדר ערך כדרכו ברוממות הרוח והתלהבות הנפש מתוך שמחה וחדוה, ובעת אכילת מצה החליט לעבור על דברי הרופאים ואכל כזית מצה שרוי בחלב בשני הלילות, 'וחסדי ה' כי לא תמנו, כי בליל שני אחר הסדר סרו היסורים לגמרי, וכאילו לא היו, ולא הרגשתי שום כאב ב"ה'.

בשבת אחרי פסח עלה לבימה, והודיע את צערו לרבים, שעליו לעבור ניתוח מסוכן ושיתפללו בעדו ויבקשו עליו רחמים, ומסר לפניהם דברי פרידה בדמעות שלישי שמא לא יזכה חלילה לקום ממיטת חליו, כי מי יודע מה יגזור עליו השי"ת. לאחר כמה ימים נסע שוב לקלויזנבורג אל הרופא, הרופא חזר לבדקו טרם הניתוח, ומה גברה תדהמתו בראותו שהמחלה נעלמה כליל, ולא מצא שום חסרון במקום הקיבה. והיה בטוח בדעתו שבינתיים ביקר אצל רופא מומחה שריפא את מחלתו, ומרוב התפעלות ביקש שיגלה לו מי הוא הרופא שהצליח לרפאותו רפואה שלימה, והשיב הגר"צ שלא היה אצל שום רופא, רק אכל בליל הסדר את הכזית מצה מיכלא דאסוותא, ועל ידי כך זכה לרפואה שלימה, 'וענה [הרופא] ואמר, שנס גדול נעשה לי, והודה שידיעת וחכמת הרופאים הוא כאין נגד רצון הבורא ית"ש'. בעל המעשה עצמו כותב את כל השתלשלות הדברים אל ידידו ומחותנו הגה"צ רבי ישראל וועלץ זצ"ל, ומסיים שם 'נא למסור תוכן המכתב לבני שיחי', שידע גם הוא להודות ולהלל לשמו יתברך על כל החסד אשר גמלני, ויברך ברכת שעשה ניסים לאבותינו' (המכתב נדפס במלואו ב'באר צבי' חלק האגרות, מכתב לב), וגם עדי שמיעה היו מספרים בערגה, איך היה הגר"צ מתאר להם איך הרגיש שהמצות פעלו להסיר ממנו את כל מכאוביו.

מעשה כיו"ב אירע בשנת תשע"ז, איש יהודי הדר בעי"ת לעיקוואד ושמו הרב צבי לאפה שליט"א נהג ברכבו בערב הפסח ולפתע אירע לו תאונה (עקסידענ"ט) קשה ונוראה, כשרכבו מתהפך וארבעת גלגליו עמדו בזקיפה ממעל הרכב, דפנות הרכב נמעכו ונמחצו לגמרי עד שארך לאנשי ההצלה כמחצית השעה לנסר ולחתוך אותם כדי לחלצו, מיד הובילוהו לבית החולים כשכולו פצוע וחבול, ומבדיקות וצילומי הרופאים עלה כי יש לו דימומים (Internal bleeding) בראשו (סביב המוח) ופציעות קשות בצווארו, כך שעליו לעבור כמה וכמה ניתוחים במשך החדשים הקרובים. ויהי בליל התקדש החג, ישבו היהודי ובני ביתו בחדרו שבבית החולים וערכו 'סדר' כהלכתו ככל משפטיו וחוקותיו, באמצע עריכת הסדר נכנס הרופא ו'תפסם' כשהם עורכים סדר באכילת מצות ומרור, ושתיית ד' כוסות, הביט בו הרופא כמי שהשתבשה דעתו וגער בו, הרי למחרת היום עליך לעבור 'ניתוח' כיצד תעיז לאכול עתה (כי לפני ניתוח על המנותח להיות בצום), אם תאכל עתה נהיה מוכרחים לדחות את הניתוח הנחוץ לך ב'פיקוח נפש', אבל זה האיש באמונתו התמימה המשיך בעריכת הסדר כמי שיושב בביתו ללא כל פגע במוחו וצווארו... וראה זה פלא, ויהי ממחרת, הובילוהו לבדיקת C.T. (Cat-scan) ונמצא מוחו וכל גופו נקי לחלוטין ומיד נשתחרר לביתו, הרי לך רפואתה של המצה עד היכן מגעת, שיצא האוכלה מסכנת מות לחיים טובים בבריאות השלימה.

באר הפרשה - פסח

על מרורים יאכלוהו - מתיקות המרור

דברים נוקבים כותב הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (מכתבי רעק"א יב) וז"ל 'בליל פסח יתנהג בקדושה וביראה, ולשמוח במצות שזיכה ה' אותנו בלילה הזה, מצות עשה של קידוש, ומצות עשה של אכילת מצה, ומצות מרור, וד' כוסות ואמירת הלל, אך בתנאי שצריך לזוהר שיאכל כזית מצה ברוחה ולא בצמצום, וכמו כן במרור כל אחד [אשר] יחסר מעט מזעיר הפסיד המצוות, ולדעתי מי שיש לו מוח בקרקרו ומאמין בתורת ה', איך לא יחוס על נפשו,

ולא יהא מתיירא שמצווה גדולה כזו שאין לזכות בה עד יעבור שנה ומי יודע אם יחיה, יהיה נפסד בידו, ודי לנו בעו"ה במצות הרגילין כמו תפילין וברכת המזון שאין אנו מדקדקים בה ולמה נעשה כזה במצות אלו ר"ל, ואף במרור, מה גם שקשה לו קצת, הלא בכל יום אנו מקבלים לעבוד ה' בכל נפשנו, ולמה נקפיד בצער מועט כזה, אני מבטיח באמונה, במי שיעשה מצוה בחשק, ויחשוב בשמחה בזו הרגע 'אני מקיים מצות בורא' במעט לא ירגיש מרירות כלל, עב"לקה.

קה. הרה"ק ה'אמרי חיים' מוויזניץ זי"ע הגיד פעם, שאינו מבין מדוע נקרא 'מרור', והלא טעמו מתוק כל כך... והיינו כדברי רעק"א זצ"ל, שהמשכיל ומתבונן שעל ידי אכילתו זוכה לקיים מצוות הקב"ה בוודאי לא ירגיש כלל בטעמו המר של המרור. עוד נראה בעומק כוונתו, שעל ידי אכילת המרור מבטלים את כל המרירות והדינים, וכמו שידוע מצדיקים ש"מרור' עולה בגימטריא כמנין 'מות' (446-), ובא זה ומבטל את זה, ונמצא שרק תחילתו מר אך סופו מתוק.

שביעי של פסח

ויאמינו בה' - סגולת היום לבוא לידי אמונה בהקב"ה

ויושע ה' ביום ההוא - זמן מסוגל לישועות

בספה"ק האריכו רבות כי יום שביעי של פסח מסוגל לקנות בו אמונה באלוקים חיים^ק, וכפי שהביא הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע ב'מנחם ציון' (סעודת ליל ה', אחרון של פסח) 'שמעתי מגדול אחד, מתלמידי מורי [הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע] זכר צדיק לברכה, שאמר בשם רבו, שהעת המסוגלת לזה [לזכות לאמונה שלימה] היא בליל ז' של פסח, ויתחזק עצמו לקשר דעתו ומחשבתו בצדיקים הקדושים, לזה היא תועלת גדולה וסגולה אמיתית, שביום זה נאמר (שמות יד לא) 'ויאמינו בה' ובמשה', שאמונתם בה' נשלמה על ידי התקשרותם במשה'.

בה אמר הרה"ק ה'חווה' מלובלין זי"ע (הובא בסוף ספר נהר שלום עמוד פא לנכדו הרה"ק רבי מאיר שלום מקאלשין זי"ע), כי ב' פעמים בשנה מתעורר שוב הנס דקריעת ים סוף וכל הנרמז בו (זיווגים פרנסה וכו') - בשביעי של פסח ובשבת שירה, ונרמז בלשון הכתוב 'אז ישיר משה' 'אז' נוטריקון אל"ף זי"ן, 'אלף' היינו בשבת שירה - כי 'אלף' לשון לימוד (כמו"ש אויב לג לג, 'ואאלף חכמה'), והוא כשקוראים בסדר הפרשיות פרשת בשלח, וזי"ן - זה שביעי של פסח, שהוא הזמן שאמרו משה ובני ישראל את השירה הזאת לה', ובזמנים אלו 'ישיר משה ובני ישראל וגו' לשון עתיד וחווה, פירוש בכל שנה ושנה באלו שתי הזמנים, נתעורר מחדש ענין השירה, ומחדש ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'.

זכותב עוד, שאף המקיים מצוות ומעשים טובים כל ימיו זקוק ל'משיחה' (הכל) קטנה' להיתלות באילן גדול כדי שלא יפול מדרגתו, ועל כל בעל נפש לחשוש שמא יפול חלילה, ויתאמץ להתקשר את עצמו ב'משיחה קטנה' כדי שלא יפול מדרגתו, 'והנה המשיחה קטנה היא האמונה השלימה', וזה היה דוד המלך ע"ה מבקש מילדותו (תהלים ל ז) 'ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם' - שמיום היותו לאיש עד זקנתו לא ישב בשלוח והשקט, ונתיירא תמיד שלא יסוג אחור, אשר לזאת בעל נפש יחוש לעצמו להתאמץ בכל כחו טרם נפלו, ולהיתלות באילן גדול אפילו במשיחה קטנה כדי לעלות בהר ה', נמצא שהאמונה היא הכלי להחזיק את כל המדרגות ועבודת השי"ת^ק.

וזמסוף ה'חווה', וזה פירוש אמרם ז"ל (שבת נא:): 'וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר', פירוש 'בעלי השיר' הם משה ואהרן ומרים וכל הדור דעה, בכל שנה ושנה באלו שתי הזמנים הנ"ל שקוראין את השירה, המה יוצאין מן ערן העליון בשיר, ונמשכין לזה העולם בשיר, 'זמזון עליהן' פירוש שממשיכין השפעות ומוזנות על הממשיכין אותם, 'וטובלין במקומן' פירוש בעת שהולכים חזרה למקומן צריכים טבילה בנהר דינור.

בידי שנה בשנה מתעורר ענין קריעת ים סוף לבני ישראל בשביעי של פסח^ק והרחמים הגדולים

קו. מן הענין להביא שב'מנהגי מהרי"ל' (סדר תפילה אות ה) מביא שיש הנוהגים לומר זמן שמחתנו בתפילות העמידה של 'שביעי של פסח' (במקום 'זמן חרותנו' הנאמר בכל ימי הפסח).

קז. גם ייאמר לאידך גיסא, כי האמונה תריק עלינו שפע ניסים ונפלאות, כי כל קריעת הים היה בזכות האמונה כמו שאמרו חז"ל (מכילתא פ"ג) כדאי היא האמונה שהאמינו בי (שהלכו אחרי משה בארץ לא זרועה) שאקרע להם את הים. וזהו כל תכליתו וייעודו של האדם בהאי עלמא להאמין באמונה פשוטה בבורא עולם, כמו שאמר הרה"ק מקאצק זי"ע, הנה עם בני ישראל ראו על הים התגלות נפלאה, עד שאמרו 'ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בנבואתו' (מכילתא שירה, ג'), ועם כל זה עדיין לא הגיעו למדרגה הראויה ביותר, עד ש'ויאמינו בה' ובמשה עבדו, כי כל החזיונות (יורא ישראל) אינם נחשבים כחשיבותה של אמונה.

קח. פעם בשביעי של פסח פנה הרה"ק הרש"ב מליובאוויטש זי"ע אל בנו הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זי"ע ואמר לו 'אילו היית שומע שבמרחק כמה 'מייל' נקרעו מי הים, האם היית ממיהר לראות את המחזה הגדול הזה,

ס ט ב) 'הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש', וכאשר נבקע הים בשביעי של פסח - נבקעו כל מימות שבעולם, להורות שהבנים הקב"ה בטבע הבריאה שיהא ביד ישראל לצאת מכל המיצרים והצרות בכל דור ודור, ובפרט באלו שנמשלו לקריעת ים סוף, כגון זיווג של אדם (סוטה ב.), פרנסה, ענייני הלידה ושאר דברים הנאמרים במס' פסחים (ק.ה.), לבקוע את ים הצרות, ולפעול כל הישועות פ'.

ובזה פירשו בכפתור ופרח, שלכן כתיב בתורה לשון בקיעת ים סוף, כמו שנאמר (שמות יד כא) 'ויבקעו המים', ואילו חז"ל בגמרא קוראים לנס זה (ברכות נה. ועוד) 'קריעת ים סוף', ומאי שנא.

ואפשר לומר, כי לשון בקיעה קאי על דבר שלם, כלישנא דקרא בקהלת (י ט) 'בוקע עצים', כי העין היה בתחילה גוש אחד והאדם בוקע אותו לשני חלקים, אבל 'קריעה' שייך בבגד, שמתחילה עשוי על ידי תפירת חוטים דקים שנצטרפו יחדיו, ובקריעתו מחזיר את הבגד לקדמותו ולמצבו הראשון. והשתא אתי שפיר, כי בפעם הראשונה 'בקע' קוב"ה את הים, אך מאותה שעה ואילך נחשב הים כמחולק העומד

שנתעוררו בימים ההם על בני ישראל קט שבים להתעורר בזמן הזה. כתב הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע בפירושו 'עטרת צבי', וז"ל. כי נפתח אז בנס קריעת ים סוף הישועה לדורות עולם, הן לרבים הן ליחיד, הן בכלל או בפרט, כל אחד הגם אם יסתמו ויסגרו שערי שפע הפרנסה, או הזיווג ח"ו... (ע"ד שאמרו (פסחים ק.ה.) קשין מוונותיו של אדם כקריעת ים סוף, קשה זיווגו של אדם כקרי"ם) יבקש על עת רצון הנפתח בעת קריעת ים סוף... כשם שנפתח אז (בעת קרי"ם), ויושיע את ישראל בעת שזעם אליו, עכ"ל.

איתא מהרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע (בספרו פר בשלה), דהנה אמרו חז"ל (שמו"ר כא ו) 'ויבקעו המים, אין אומר 'ויבקע הים' אלא 'ויבקעו המים', מלמד שכל המים שהיו בכל המעינות ובורות ובכל מקום נבקעו, ולמה עשה ה' ככה, והלא כלל ידוע הוא (עי' דרשות הר"ן דרוש ח) 'לא עבד קוב"ה ניסא למגנא', אלא, שבעת ההיא היו בני ישראל בצרה גדולה מאד ולא ידעו מאין מקום מוצא הנס, ופתח ה' שער עליון להושיע את ישראל ויבקעו המים. ועל ידי זה נפתח פתח שבכל זמן שישראל יהיו ח"ו בצרה יהיה שורש להוציאם, והנה 'מים' רומזים על צרות ויסורים, וכמאמר הכתוב (תהלים

ועוד הוסיף לשאול לו 'אם היית שומע שבמקום קרוב מאד נקרע הים, האם היית הולך לראות את הנס', הן השיב בחיוב, או אז הגיב הרשב"ב ואמר 'דע לך, שבכל שנה ושנה בשביעי של פסח נקרעים מי הים בפועל ממש... נענה הריי"ץ והשיב בהצטדקות 'מה אפשר לעשות, שכל יושבי תבל הם עיוורים וחרשים...', כלומר שעל ידי החושים הגשמיים שלנו איננו מסוגלים לראות קריעת הים, ולפיכך עבודה קשה היא לנו להאמין בכך באמת, השיב לו אביו ואמר 'הוא הדבר אשר דברנו, כי ניסי קריעת ים סוף חוזרים בכל שנה ושנה, ואין החסרון תלוי אלא באדם עצמו, ואם היה מקדש אבריו וגידיו בשלימות היה זוכה לראות את המחזה בפועל ממש'.

קט. כמפורש הדבר בזוה"ק (ח"ב נב): 'ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי - תאנא [למדנו] בספרא דצניעותא, 'אלי' דייקא [אין לך לצעוק אלי, כי תשועה זו אינה תלויה בידי, אלא] בעתיקא תליא כלא [כל תשועה זו תלויה בעתיקא], ביה שעתא אתגלי עתיקא קדישא [באותה שעה נתגלה עתיקא קדישא, היינו סוד התגלות מצח הרצון המכניע כח הדינים], ואשתכח רעוא בכלהו עלמין עלאין' [ואז נעשה שעת רצון בכל העולמות העליונים - מתוק מדבש]. ואף אם אין לנו עסק בנסתרות אלו, אך אנחנו מאמינים בני מאמינים שיש בחינות גבוהות ודברים נסתרים למעלה מהשגת שכלנו הדל, וחז"ל גילו לנו שהם מתגלים ומתעוררים במועדים וזמנים טובים. בענותנותו אמר פעם הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע בסעודת ליל שבת קודש - סעודת 'חקל תפוחין', שהוא אינו זוכה להבין מאי 'חקל תפוחין קדישין' ובקוצר שכלו אינו יורד לעומקם של דברים, 'אולם דבר אחד אני יודע, שאבי [ה'דברי שמואל] זי"ע היה מתלהב בעת אומרו תיבות אלו, ומכאן שאוצר גדול מוטמן במילים אלו והנסתר רב מן הנגלה. קי. וכיניע עצמו כי רק כשהגיע נחשון למצב סכנה - ששקע עד למעלה מצווארו במים זעק 'הושיעני א' כי באו מים עד נפש' ונבקע הים, אמור מעתה כל הזקוק לישועה כקריעת ים סוף אם בפרנסה אם בזיווג אזי אם יגיע עד למעלה מצווארו במים ויזעק מעמקי לבבו הושיעני א' כי באו מים וכו' יושע בכל מיני ישועות, אמנם זה המהלך 'מיט ד'נאז ארויף' (כשאפו למעלה - מלשון גבוהות וגאוה) הרי עדיין נשימתו 'מסודרת' ועדיין לא באו המים עד נפש - כיצד יושע...

ביום השביעי מקרא קודש - קדושת היום

איתא ב'בית אהרן' (דף צג:) 'אבל האמת הוא, כי הששה ימים (של פסח) הם הכנה ליום השביעי, כי העיקר הוא שביעי של פסח קיא, כי הוא השלימות שבו אמרו שירה'.

והנה אמרה תורה (שמות יב טו) 'וביום הראשון מקרא קודש וביום השביעי מקרא קודש', ולכאורה יש לבאר מדוע נקבע ז' של פסח ליו"ט האסור במלאכה - כי איזו מעלה יש בזה היום יותר משאר ימי הפסח - והלא בשעת הציווי עדיין לא יצאו בני ישראל ממצרים ועדיין לא נקרע להם הים, אלא יש לומר, שעיצומו של יום היה מעיקרא עת מוכן ומזומן לישועת ישראל, לכן נקבע כיו"ט האסור במלאכה.

וכך איתא ב'קדושת לוי' (פרשת בשלה) לפרש הפסוק (שמות יד ל) ז"ל. 'ויושע ה' ביום ההוא - שיש ימים שהקב"ה משפיע טובו לעמו ישראל ומגלה להם אהבתו, והיום היותר מסוגל לזה הוא יומא דפסחא, וזהו 'ביום ההוא' דייקא, עכ"ל. היינו שהסגולה תלויה ביום עצמו.

והנה ב'ליל הסדר' מקיימים אנו מצוות הרבה - מן התורה ומדרבנן, סיפור יציאת מצרים, אכילת מצה ומרור, הלל וארבע כוסות, ואילו בשביעי של פסח לא מצינו שום מצוה, ובביאור הענין איתא מה'חידושי הרי"ם' ז"ע, שהשווה הכתוב יום טוב זה לעתיד לבוא, שאמרו (נדה סא:) 'מצוות בטלות לעתיד לבוא', כי יש בו מקדושה עילאה זו. ונראה ביאורם של דברים, כי הרי ידוע שקיום המצוה בפועל מסייעת ביד האדם

בחיבור לע"ע. ואפשר לבני ישראל לחזור ו'לקרוע' את הים - להינצל מכל מיני מים הזידונים, ובכלל זה מה שמצינו שהיו תנאים שעברו בחרבה בתוככי ימים ונהרות (חולין ז:).

במה דברים אמורים להלכה ולמעשה בדורנו אנו, הנה בפסחים (דף קיא.) מנו חז"ל כמה דברים שקשים לאדם בקריעת ים סוף, ובכללם, פרנסתו של אדם, זיווגו של אדם. וברשב"ם (ר"ה בקריעת) מפרש ז"ל. כלומר גם גדול עושה לו הקב"ה למי שנותן לו מזונות כאשר עשה לישראל שקרע להם ים סוף ונפקא מיניה למבעי רחמי. היינו שבכל השנה כולה צריך להרבות בתפלה ותחנונים כדי להיוושע בדברים אלו, אבל בשביעי של פסח הזמן עצמו מסוגל לכך, וכפי שכתב ה'בני יששכר' (חודש ניסן, מאמר יג אות ב) 'שמעתי מפי קדוש מחותני הרב הקדוש מהרצ"ה מזידיטשוב זצוק"ל', והנה ההיתר למלאכת אוכל נפש ביום טוב כתבתו התורה בפרשת שביעי של פסח, שנאמר (שמות יב טו) 'אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם', ומיניה ילפינן לכל המועדים, ובכוונה תחילה נאמרה הלכה זו דוקא בשביעי של פסח ללמדנו כי ביום ההוא אשר מסוגל לנס גדול קריעת ים סוף, בקלות הוא יצו הסדו קדוש יעקב לגזור פרנסה טובה לישראל, אפילו ח"ו אין בידם זכות כל כך.

והוא הדין לשאר הדברים, שהממתנים לזיווגם בידם לקרוע רוע גזר דינם ולפעול שימצאו זיווגם בקרוב. וכך היתה דרכו של ה'בית אברהם' ז"ע להורות לבחורים שהגיעו לפרקם, וכן לישועת הפרנסה ורפואת הגוף, לסיים ולומר כל ספר תהלים בשביעי של פסח כסגולה לישועתם השלימה.

קיא. הנה אמרו חז"ל (ר"ה טז:) 'חייב אדם לטהר עצמו ברגל', וביותר בערב שביעי של פסח, וכפי שכתב הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע בצוואתו לבניו, שיקפידו ביותר על הטבילה במקוה טהרה קודם שביעי של פסח, כי הוא יום גדול ונורא.

והטעם, משום מעשה שהיה, בשביעי של פסח האחרון לחיי מרן הבעש"ט זי"ע, יצא הרה"ק מקאריץ לדרך כדי לשהות בצל רבו הבעש"ט, אך בדרך התעכב מחמת תקלות שונות והגיע למעזיבוז סמוך לחשיכה זמן קצר בטרם התקדש החג, ולא הספיק לטבול במקוה טהרה, ויהי כאשר קיבל את פני הבעש"ט נשאל על ידו אם טבל במקוה בערב יום טוב, משהשיב הרה"ק מקאריץ בשלילה נאנח הבעש"ט מאד, ולא ירד הרה"ק מקאריץ לסוף דעתו אך לא העז לשאול ולברר בסוד קדושים, אמנם לאחר פחות מב' חודשים כאשר נשבה ארון האלוקים בחג השבועות, ידע שיש קשר ושייכות בין אנחתו בשביעי של פסח להסתלקותו לגנזי מרומים, ולכן הורה לבניו ולזרעו אחריה להקפיד ביותר על הטבילה ביום הזה.

באר הפרשה - שביעי של פסח

יה"ר שנזכה לחוג את חג המצות בזמן חרותנו, חירות ברוחניות ובגשמיות, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, ונזכה לעלות לרגל עם כל ישראל אחינו, וישמע שוועתנו 'כי באו מים עד נפש' ויושיענו במהרה דידן ונאמר אמן.

להשיג אורות ומדריגות המתגלים במרומים על ידה באותה שעה, אבל בשביעי של פסח מתעלים בני ישראל למדריגה גבוהה כזו עד שאינם זקוקים לשום פעולה גשמית שעל ידה ישיגו את האור, כעין 'לעתיד לבוא'.

שפירט א אמת'ע ליכטיגקייט
אינעם ליל הסדר
מיט דעם נייעם הגדה של פסח
"באר החיים" - אידיש

צוזאם גענומען פון די שיעורים פון
הגה"צ ר' **אלימלך בידרמן** שליט"א

חדש לקראת
חג הפסח תשפ"ג

יעצט

ערשינען!

פון דעם שפרודלדיגן קוואל
פון המשפיע הגה"צ

רבי אלימלך
בידערמאן שליט"א

געשריבן אין א לייכטן פליסגן
אידיש

אן אמות'ע ליכטיגקייט אין די ליל הסדר

צו באקומען אין אלע ספרים געשעפטן

הפצה ראשית
נר המאור
עמודי שש
הוצאה לאור

מכון
**באר
האמות**